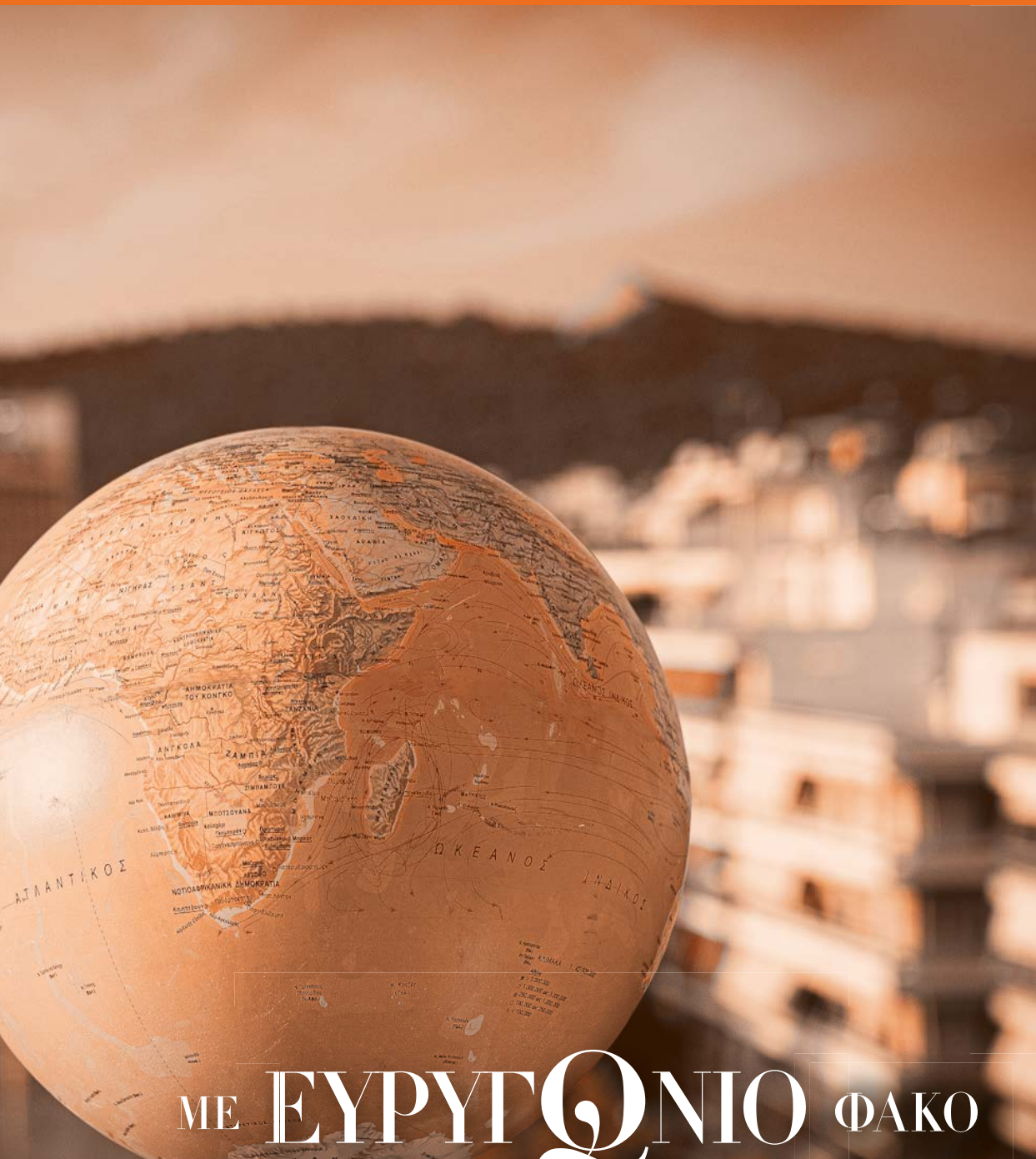




ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ  
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

# ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΑΣΕΙΣ



ΜΕ **ΕΥΡΥΓΩΝΙΟ** ΦΑΚΟ



ΕΥΡΩΠΗ  
& ΚΟΣΜΟΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023 | ΤΕΥΧΟΣ #7



# ΜΕ ΕΥΡΥΓΩΝΙΟ ΦΑΚΟ

Περιοδική έκδοση για τις διεθνείς τάσεις.

Ινστιτούτο Νίκος Πουланτζάς  
Θεματική: Ευρώπη & Κόσμος

Επιμέλεια: Ανδρέας Μαράτος

Σχεδιασμός έκδοσης: Δανάη Παππά

\* Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συγγραφέων τους



Η εξαμηνιαία περιοδική έκδοση για τις διεθνείς τάσεις «Με ευρυγώνιο φακό» κυκλοφορεί στο πλαίσιο της θεματικής Ευρώπη & Κόσμος του Ινστιτούτου Νίκος Πουланτζάς, σε επιμέλεια του Ανδρέα Μαράτου, επιστημονικού συνεργάτη και μέλους του ΙΝΠ.

Σκοπός της έκδοσης είναι να παρουσιάζει στο ελληνικό κοινό πλευρές των διεθνών εξελίξεων και τάσεων, σε διάλογο, αλλά όχι σε εξάρτηση από την τρέχουσα κάθε φορά επικαιρότητα. Αξιοποιώντας συμβολές και αναλύσεις μιας ευρείας ομάδας συνεργατών, σταθερών και μη, από την Ελλάδα και το εξωτερικό και με διαφορετικές προσεγγίσεις και αφετηρίες (επιστημονικές, αλλά και πολιτικές), επιδιώκουμε να δημιουργήσουμε αυτό που λέει ο τίτλος της έκδοσης: έναν ευρυγώνιο φακό, για να προσεγγίσουμε τον ταχύτατα μεταβαλλόμενο κόσμο στον οποίο ζούμε.



# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

## Editorial

Ανδρέας Μαράτος ..... 1

**«Σήμερα οι προοδευτικές δυνάμεις απέχουν πολύ από το να δίνουν στις αναταράξεις του σύγχρονου κόσμου μια χειραφετητική κατεύθυνση»**

**Συνέντευξη με τον πρόεδρο του Κόμματος Ευρωπαϊκής Αριστεράς,**

**Βάλτερ Μπάιερ**

Τη συνέντευξη πήρε η Δανάη Κολτσίδα ..... 5

**Ο κίνδυνος λέγεται populist momentum**

Λευτέρης Στουκογεώργος.....15

**9ο Διεθνές Συνέδριο Κριτικών Γεωγραφιών (ICCG)**

**Εδαφικότητες σε αντίσταση απέναντι στους εξορκτισμούς:**

**Γεωγραφίες από τα κάτω και αριστερά**

Μαρία Χαϊδοπούλου-Βρυχέα .....23

**5ο Διεθνές Μαρξιστικό Φεμινιστικό Συνέδριο**

**στη Βαρσοβία τον Νοέμβριο του 2023**

Małgorzata Kulbaczewska-Figat, Vladimir Mitev .....29

**Μανιφέστο: ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων..... 35**

**Το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη έτοιμο να χάσει την εξουσία,  
ως υποστήριξη προς την πολωνική αριστερά που καταρρέει**

Czesław Kulesza, Gavin Rae .....41

**Σχετικά με τη νέα συνταγματική διαδικασία**

**στη Χιλή: Άρθρο γνώμης**

Κάρλος Μαργκότα .....49

**Η δημόσια συζήτηση και ο ρόλος του διεθνούς δικαίου**

**στην αραβοϊσραηλινή σύγκρουση**

Ηλίας Πλακοκέφαλος .....57

**Οι Αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι και το Παλαιστινιακό**

Νεκτάριος Μπουγδάνης ..... 65

# **EDITORIAL**

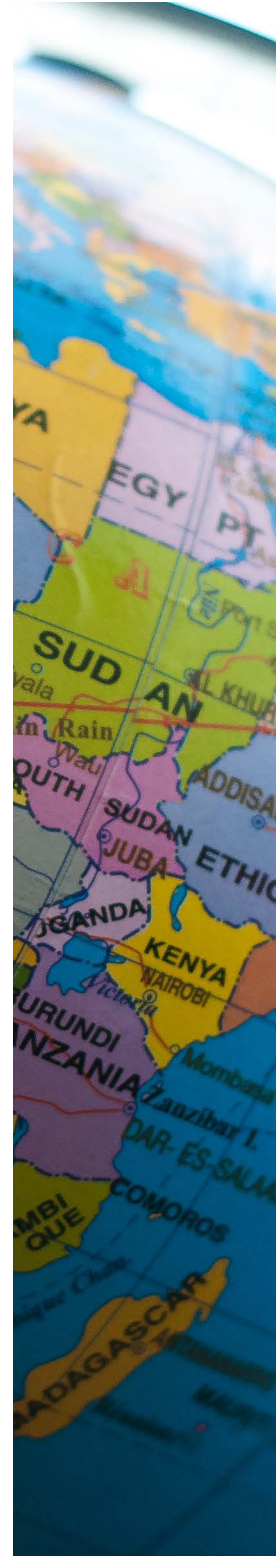


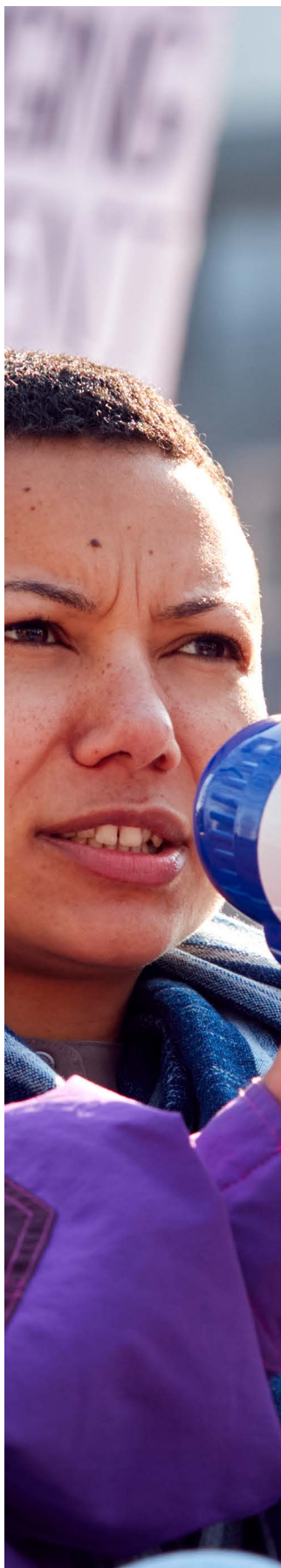
## EDITORIAL

### ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΡΑΤΟΣ

Το 7<sup>ο</sup> τεύχος του ηλεκτρονικού εξαμηνιαίου περιοδικού μας για τις διεθνείς τάσεις, είναι ένα τεύχος πολύμορφο και πολυθεματικό. Περιλαμβάνει:

- Συνέντευξη με τον πρόεδρο του Κόμματος Ευρωπαϊκής Αριστεράς, Βάλτερ Μπάιερ. Τη συνέντευξη πήρε η Δανάη Κολτσιδά, διευθύντρια του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς & αντιπρόεδρος του δικτύου transform! Europe. Όπως αναφέρει η ίδια στο εισαγωγικό της σημείωμα: «Ο Βάλτερ Μπάιερ είναι παλιός και αγαπημένος φίλος και σύντροφος του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς, καθώς πριν αναλάβει το ρόλο του προέδρου του Κόμματος Ευρωπαϊκής Αριστεράς υπήρξε για πολλά χρόνια ο πρόεδρος, αλλά και η «ψυχή» του δικτύου transform! Europe, του πανευρωπαϊκού δικτύου των πολιτικών, θεωρητικών και ερευνητικών ινστιτούτων της Αριστεράς, ιδρυτικό μέλος του οποίου αποτελεί και το ΙΝΠ». Ο Μπάιερ θέτει με σαφήνεια τις αιχμές που οφείλει να έχει ο προγραμματικός λόγος της Ευρωπαϊκής Αριστεράς σε αυτή την ιδιαίτερα κρίσιμη, για όλη την ανθρωπότητα, περίοδο. Παραθέτω δύο χαρακτηριστικά αποσπάσματα: «[...] ο πολιτισμός και οι αξίες δεν είναι τα μόνα πεδία μάχης στα οποία αντιμαχόμαστε την Ακροδεξιά. Για να την νικήσουμε πρέπει να επεκτείνουμε τον αγώνα στο πεδίο των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων, όπου η αλληλεγγύη μπορεί να οικοδομηθεί στη βάση των ταξικών συμφερόντων. [...] Σε αντίθεση με την Πράσινη Συμφωνία [Green Deal] της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των περισσότερων πράσινων κομμάτων, το οικολογικό μας πρόγραμμα δεν αποσκοπεί στο να συμφιλιώσει τον καπιταλισμό και την οικολογία, αλλά στο να δημιουργήσει ένα κίνημα που θα αμφισβητεί τον καπιταλισμό και την πατριαρχία».
- Κείμενο του Λευτέρη Στουκογεώργου που ακτινογραφεί σε αδρές γραμμές την παγκόσμια πολιτική συγκυρία. Η απειλή ενός γενικευμένου πολέμου, η περαιτέρω όξυνση των ανισοτήτων, η διάβρωση των δημοκρατιών, η επικράτηση νεοφιλελεύθερων πολιτικών συνεπικουρούμενη από την άνοδο ακροδεξιών δυνάμεων εκπέμπουν ισχυρό σήμα κιν-





δύνου. «Η Αριστερά θα πρέπει να απαντήσει στις προκλήσεις του 21ου αιώνα με ένα σχέδιο τομών που αφορά ένα νέο παραγωγικό μοντέλο για την κοινωνική ευημερία, για τη μείωση των ανισοτήτων, τη διεύρυνση της δημοκρατίας και του δημοκρατικού ελέγχου, τη διαχείριση της κλιματικής κρίσης και τη δημιουργία προοδευτικών συμμαχιών με στόχο την ανατροπή του νεοφιλελεύθερου πλαισίου της ΕΕ».

- Ανταποκρίσεις από δύο σημαντικά συνέδρια:

Από το 9ο Διεθνές Συνέδριο Κριτικών Γεωγραφιών (ICCG), με θέμα: «Εδαφικότητες σε αντίσταση απέναντι στους εξορκτισμούς: Γεωγραφίες από τα κάτω και αριστερά», που πραγματοποιήθηκε στο Μεξικό τον Οκτώβριο του 2023. Η Μαρία Χαϊδοπούλου-Βρυχέα, διδακτορίσσα Πολιτισμικής Γεωγραφίας και ερευνήτρια του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς, συμμετείχε στις εργασίες του συνεδρίου και μας μεταφέρει το κλίμα των ημερών του συνεδρίου, την προϊστορία του, τις βασικότερες στιγμές των εργασιών του και τα πολιτικά επίδικα που αυτές ανέδειξαν.

Και από το 5ο Διεθνές Μαρξιστικό Φεμινιστικό Συνέδριο, που συνδιοργάνωσαν το δίκτυο transform! Europe και η πλατφόρμα Cross-Border Talks, στη Βαρσοβία τον Νοέμβριο του 2023. Τις εντυπώσεις τους από τις εργασίες του συνεδρίου, τις επιμέρους θεματικές του και τις οπτικές που ανέδειξε μας κατέγραψαν η Małgorzata Kulbaczewska-Figat, συνιδρύτρια του Cross-Border Talks, και ο δημοσιογράφος Vladimir Mitev.

- Το Μανιφέστο για την Αξιοπρεπή Εργασία στα Δυτικά Βαλκάνια που συντάχθηκε και δημοσιοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2023. Αποτέλεσε τον καρπό της πρωτοβουλίας που «πήραν μια σειρά από ινστιτούτα, μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, [...] αναλαμβάνοντας στη συνέχεια και σειρά άλλων πρωτοβουλιών ενημέρωσης, κινητοποίησης και πίεσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο», όπως αναφέρει στο εισαγωγικό της σημείωμα η Δανάη Κολτσίδα.
- Μια εμπεριστατωμένη ανάλυση των αποτελεσμάτων των τελευταίων εκλογών στην Πολωνία, και του νέου πολιτικού χάρτη της χώρας με την Αριστερά να έχει υποστεί συντριπτική ήττα με ρεκόρ απωλειών. Το κείμενο έγραψαν οι Czesław Kulesza και Gavin Rae πριν τον σχηματισμό κυ-

βέρνησης συνασπισμού με πρωθυπουργό τον Ντόναλντ Τουσκ, στις 13 Δεκεμβρίου 2023, όμως δεν χάνει καθόλου τη σημασία του γιατί εξηγεί πώς διαμορφώθηκαν οι συσχετισμοί και χαραχθήκαν οι διαχωριστικές γραμμές στην προεκλογική περίοδο, που οδήγησαν στο σχηματισμό κυβέρνησης και πώς η Αριστερά δεν κατόρθωσε να αναδείξει το ιδιαίτερο πολιτικό της στίγμα.

- Άρθρο του Χιλιανού Κάρλος Μαργκότα, προέδρου της Χιλιανής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, για το συνταγματικό κείμενο, που καταρτίστηκε από συντακτική συνέλευση στην οποία κυριαρχούσε η άκρα Δεξιά, και το οποίο τέθηκε σε δημοψήφισμα την Κυριακή 17 Δεκεμβρίου 2023 και απορρίφθηκε από τον Χιλιανό λαό με ποσοστό 55,75% κατά έναντι 44,25% υπέρ. Και αυτό το κείμενο γράφτηκε πριν το δημοψήφισμα, όμως προδιαγράφει το αποτέλεσμα και αναδεικνύει τις στοχεύσεις των συντηρητικών δυνάμεων της χώρας.
- Το τεύχος κλείνει με δύο κείμενα για το Παλαιστινιακό ζήτημα, την ισραηλινή κατοχή και τον πόλεμο στη Γάζα. Στο πρώτο κείμενο, ο Ηλίας Πλακοκέφαλος, επίκουρος καθηγητής Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, εξετάζει τους όρους διεξαγωγής της δημόσιας συζήτησης για το Παλαιστινιακό, από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου, με βάση δηλαδή τις «δέσμες κανόνων που εφαρμόζονται σχεδόν σε όλες τις ένοπλες συγκρούσεις. Η πρώτη αφορά την απαγόρευση της χρήσης βίας που αποτυπώνεται από τη μία στο Άρθρο 2(4) του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την εξαίρεση της νόμιμης άμυνας που αποτυπώνεται στο Άρθρο 51. Αυτοί οι κανόνες συναποτελούν το jus ad bellum. Η δεύτερη δέσμη κανόνων αφορά το ανθρωπιστικό δίκαιο, ρυθμίζουν δηλαδή τη συμπεριφορά των αντιμαχόμενων πλευρών στο πεδίο. Αυτοί οι κανόνες στοιχειοθετούν το jus in bello». Στο δεύτερο κείμενο, ο Νεκτάριος Μπουγδάνης, συνεργάτης του περιοδικού από το πρώτο του τεύχος, επιχειρεί μια ιστορική ανασκόπηση της αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης, πυρήνα της οποίας αποτελεί το Παλαιστινιακό.



**ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ  
ΜΕ ΤΟΝ  
ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ  
ΚΟΜΜΑΤΟΣ  
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ  
ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ,  
ΒΑΛΤΕΡ ΜΠΑΪΕΡ**



## «ΣΗΜΕΡΑ ΟΙ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΑΠΕΧΟΥΝ ΠΟΛΥ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑ ΔΙΝΟΥΝ ΣΤΙΣ ΑΝΑΤΑΡΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΜΙΑ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ»

### ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ, ΒΑΛΤΕΡ ΜΠΑΪΕΡ

Τη συνέντευξη πήρε η Δανάη Κολτσιδά, διευθύντρια του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς & αντιπρόεδρος του δικτύου transform! Europe

**Απέχουμε λιγότερο από έξι μήνες από τις ευρωεκλογές. Ποιες νομίζεις ότι θα είναι οι βασικές προκλήσεις που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν τα επόμενα πέντε χρόνια οι ευρωπαϊκές κοινωνίες και η Ευρωπαϊκή Ένωση;**

Η Ευρώπη θα ήταν, στην πραγματικότητα, ένα καλό μέρος για να ζει κανείς, αν είχαν όλοι/όλες δικαίωμα σε μια αξιοπρεπώς αμειβόμενη εργασία και σε αξιοπρεπή, προσιτή κατοικία, δωρεάν εκπαίδευση, περίθαλψη και μετακίνηση. Υπάρχει επίσης η κλιματική κρίση. Πρέπει να διαμορφώσουμε τη μετάβαση σε μια οικολογική και ψηφιοποιημένη οικονομία με έναν κοινωνικά δίκαιο τρόπο. Η βία κατά των γυναικών πρέπει να σταματήσει. Οι κοινωνίες μας πρέπει να επανατοποθετηθούν στον κόσμο και να μπουν σε ένα συμβόλαιο αλληλεγγύης με τις χώρες του παγκόσμιου Νότου, το οποίο περιλαμβάνει την αλλαγή πολιτικής στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, ώστε να υπάρχει συμμόρφωση με τα ανθρωπίνια δικαιώματα και τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Όλα αυτά θα πρέπει να καταστούν εφικτά μέσα στα



Ο Βάλτερ Μπάιερ είναι παλιός και αγαπημένος φίλος και σύντροφος του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς, καθώς πριν αναλάβει το ρόλο του προέδρου του Κόμματος Ευρωπαϊκής Αριστεράς υπήρξε για πολλά χρόνια ο πρόεδρος, αλλά και η «ψυχή» του δικτύου transform! Europe, του πανευρωπαϊκού δικτύου των πολιτικών, θεωρητικών και ερευνητικών ιδρυμάτων της Αριστεράς, ιδρυτικό μέλος του οποίου αποτελεί και το ΙΝΠ. Η συζήτηση μαζί του, πέραν της επικαιρότητας μιας συνέντευξης με τον επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Αριστεράς λίγους μόνο μήνες πριν τις ευρωεκλογές του 2024, έχει πάντοτε πολύ ενδιαφέρον και πηγαίνει σε πολύ μεγαλύτερο εύρος και βάθος, αφού ο Βάλτερ Μπάιερ είναι μια από τις σημαντικότερες πολιτικές και πνευματικές προσωπικότητες του ευρύτερου προοδευτικού χώρου στην Ευρώπη σήμερα.

επόμενα πέντε χρόνια. Και, πάνω από όλα, χρειαζόμαστε ειρήνη στην Ευρώπη. Διαφορετικά, όλα τα άλλα είναι εκτός πλαισίου.

**Τη στιγμή που μιλάμε υπάρχουν δύο μείζονες ένοπλες συγκρούσεις ακριβώς έξω από τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: μία στην Ουκρανία και μία στην Παλαιστίνη. Την ίδια στιγμή, το κίνημα ειρήνης και η διεθνής κοινότητα φαίνεται ότι δεν μπορούν να πιέσουν αποτελεσματικά για μια επιστροφή στη διπλωματική οδό και για την ειρηνική επίλυση των διαφορών. Πώς αξιολογείς τη στάση της ΕΕ σε σχέση με τη διεθνή κατάσταση σήμερα και ποια πιστεύεις ότι θα ήταν η καλύτερη στρατηγική για να επιτευχθεί βιώσιμη και μακροχρόνια ειρήνη στην περιοχή μας και διεθνώς;**



Το Κόμμα Ευρωπαϊκής Αριστεράς καταδίκασε την επίθεση της Ρωσικής Ομοσπονδίας από την πρώτη μέρα, τονίζοντας ότι η αποκήρυξη της βίας στις διεθνείς σχέσεις, που κατοχυρώνεται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, είναι η πιο σημαντική πολιτισμική πρόοδος του 20<sup>ου</sup> αιώνα.

Καταδικάσαμε επίσης την τρομοκρατική επίθεση της Χαμάς στο Ισραήλ, ζήτησαμε την απελευθέρωση των ομήρων και το τέλος της βίας. Στο μεταξύ, πάνω από 20.000 άνθρωποι έχουν σκοτωθεί στη Γάζα και 1,9 εκατομμύρια έχουν τραπέι σε φυγή. Η βία στη Γάζα που διατάζει ο Νετανιάχου υπερβαίνει κάθε μέτρο νόμιμης αυτοάμυνας. Καταλήγει σε εθνοκάθαρση.

Το πιο επείγον σήμερα είναι να επιβληθεί η ανθρωπιστική κατάπαυση του πυρός που ζήτησε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Πέραν αυτού, είναι ξεκάθαρο ότι αυτό που χρειάζεται είναι μια μακροπρόθεσμη επίλυση στη διαμάχη Ισραήλ-Παλαιστίνης, με την αναγνώριση των δικαιωμάτων και των δύο λαών να ζουν ειρηνικά και με ασφάλεια σε δύο ανεξάρτητα κράτη.

Πρέπει ωστόσο να δούμε επίσης τη μεγάλη εικόνα. Βλέπουμε την παρακμή ενός παγκόσμιου συστήματος, που χαρακτηρίζεται από την αποξένωση των ανθρώπων από τη φύση, τη σπατάλη πόρων και την εκμετάλλευση του παγκόσμιου Νότου από τις προνο-

Οι κοινωνίες μας πρέπει να επανατοποθετηθούν στον κόσμο και να μπουν σε ένα συμβόλαιο αλληλεγγύης με τις χώρες του παγκόσμιου Νότου, το οποίο περιλαμβάνει την αλλαγή πολιτικής στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ

[...]

“

[...]

Αυτή τη στιγμή διεξάγονται τουλάχιστον 22 πόλεμοι σε όλο τον κόσμο. Ο πάπας Φραγκίσκος δίκαια το αποκάλεσε έναν «παγκόσμιο πόλεμο σε δόσεις» [...]

μιούχες τάξεις του παγκόσμιου Βορρά. Αυτή τη στιγμή διεξάγονται τουλάχιστον 22 πόλεμοι σε όλο τον κόσμο. Ο πάπας Φραγκίσκος δίκαια το αποκάλεσε έναν «παγκόσμιο πόλεμο σε δόσεις».

Ποτέ στην ιστορία το χάσμα μεταξύ της αναγκαιότητας της μετάβασης σε μια νέα κατάσταση του πολιτισμού μας και της πολιτικής δυνατότητας επίτευξής της δεν ήταν τόσο προφανές όσο σήμερα. Ο Τρότσκι, ο οποίος ήταν πολύ καλύτερος αναλυτής παρά πολιτικός, στις παραμονές του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου δήλωσε ότι η κρίση της ανθρωπότητας συνίστατο σε κρίση ηγεσίας της εργατικής τάξης. Σήμερα, αν και θα το διατυπώναμε με έναν λιγότερο ορθόδοξο τρόπο, ισχύει ακόμα: οι προοδευτικές δυνάμεις, με την εξαίρεση της Λατινικής Αμερικής, βρίσκονται σε άμυνα και απέχουν πολύ από το να δίνουν στις αναταράξεις του σύγχρονου κόσμου μια χειραφετητική κατεύθυνση.

Η διατήρηση της ειρήνης είναι επομένως στο επίκεντρο της στρατηγικής μας και οι Ευρωπαίοι/ες πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι η ήπειρός τους μετατρέπεται σε εστία ανάφλεξης στην παγκόσμια πολιτική, εξαιτίας των άλυτων προβλημάτων που άφησε πίσω του ο Ψυχρός Πόλεμος. Αν θέλουμε να αποφύγουμε την καταστροφή, πρέπει να σπάσουμε τον φαύλο κύκλο της βίας και της κλιμάκωσης. Πρέπει να υπερβούμε τη λογική των στρατιωτικών μπλοκ που απειλούν το ένα το άλλο με πυρηνική εξόντωση.







Δεν χρειαζόμαστε νέα όπλα στην Ευρώπη, αλλά μια ειρηνική τάξη βασισμένη στην αποκήρυξη της βίας. Υποστηρίζουμε ότι η Ευρώπη πρέπει να απελευθερωθεί από το ΝΑΤΟ και να πάρει την ασφάλειά της στα δικά της χέρια – όχι δημιουργώντας έναν ευρωπαϊκό στρατό, αλλά μέσα από ειρηνικές, αμοιβαία επωφελείς και αλληλέγγυες σχέσεις με όλες τις περιοχές του κόσμου. Θέλουμε μια Ευρώπη που βήμα-βήμα γίνεται μια ήπειρος ελεύθερη από τον εφιάλτη των πυρηνικών όπλων. Ζητάμε η ΕΕ να υπογράψει τη Σύμβαση του ΟΗΕ για την Απαγόρευση των Πυρηνικών Όπλων, που υιοθετήθηκε από τον ΟΗΕ, επικυρώθηκε από πάνω από 60 κράτη και αποτελεί διεθνές δίκαιο.

***Κατά τη διάρκεια της πανδημίας πολλοί και πολλές – ακαδημαϊκοί, πολιτικοί, συνδικαλιστές/τριες κ.λπ. - εξέφρασαν την ελπίδα ότι αυτή η μεγάλη κρίση θα γίνει ο καταλύτης που θα αναγκάσει την ΕΕ και τις εθνικές κυβερνήσεις να εγκαταλείψουν τις νεοφιλελεύθερες στρατηγικές και να αναγνωρίσουν τη σημασία των δημόσιων υπηρεσιών, του κοινωνικού κράτους πρόνοιας και των κοινών αγαθών. Πιστεύεις ότι αυτή η ελπίδα δικαιώθηκε;***

Είδαμε ότι, υπό το βάρος της κοινωνικής πίεσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απομακρύνθηκε από τις ορθόδοξες πολιτικές λιτότητας. Την περίοδο της πανδημίας, η εφαρμογή του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, που χρησιμοποιήθηκε για να επιβάλει πολιτικές λιτότητας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, ανεστάλη. Κινητοποιήθηκαν πόροι για τη ψηφιακή και οικολογική μετάβαση των οικονομιών μέσα από το ταμείο ανάκαμψης Next Generation EU. Όλα πολύ λίγα, πολύ αργά και όχι ικανοποιητικά, αλλά και πάλι!

Ωστόσο, το θηρίο του νεοφιλελευθερισμού δεν έχει πεθάνει. Κατοικεί στη Συνθήκη της Λισαβόνας που δίνει προτεραιότητα στις ανεξέλεγκτες αγορές έναντι των κοινωνικών και οικολογικών στόχων.



Αν περάσει η γραμμή των σκληροπυρηνικών νεοφιλελεύθερων, όπως ο Γερμανός Υπουργός Οικονομικών, κ. Λίντνερ, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης θα επανενεργοποιηθεί του χρόνου. Η κρίση στη Γερμανία για τον προϋπολογισμό<sup>1</sup> δείχνει τι σημαίνει αυτό: περικοπές στον κοινωνικό τομέα, στις δημόσιες υπηρεσίες, στην τοπική αυτοδιοίκηση και στις επενδύσεις σε υποδομές. Το Κόμμα Ευρωπαϊκής Αριστεράς υποστηρίζει, επομένως, την καμπάνια της Συνομοσπονδίας των Ευρωπαϊκών Συνδικάτων (ETUC) για να τεθεί οριστικό τέλος στη λιτότητα.

***Τα προηγούμενα λίγα χρόνια, η Ελλάδα αλλά και πολλές ευρωπαϊκές χώρες βίωσαν τις συνέπειες της κλιματικής κρίσης, με τις μεγάλες φυσικές καταστροφές να γίνονται όλο και πιο συχνές και με όλο και μεγαλύτερη επίπτωση στις υποδομές, αλλά και με μεγάλο κόστος σε ζωές. Σε αυτό το πλαίσιο, η ενεργειακή μετάβαση έχει γίνει κυρίαρχη και σε επίπεδο ευρωπαϊκών πολιτικών. Ωστόσο, φαίνεται ότι αυτός ο μετασχηματισμός θα αποδειχθεί πιθανότατα άλλη μια μεγάλη ευκαιρία για τον παγκόσμιο καπιταλισμό, ένα «πράσινο Ελντοράντο». Πώς μπορεί η Αριστερά να προωθήσει έναν οικολογικό μετασχηματισμό που θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη κοινωνική δικαιοσύνη αντί να ενισχύσει τον καπιταλισμό;***

Υπάρχουν δύο αλληλοεπικαλυπτόμενες ερωτήσεις. Η πρώτη είναι: γίνονται αρκετά βήματα και αναλαμβάνεται δράση αρκετά γρήγορα; Προφανώς όχι, γι' αυτό οι επιστήμονες μας προειδοποιούν ότι ο στόχος του 1,5 βαθμού Κελσίου δεν θα επιτευχθεί. Το σχέδιο υλοποίησης της ενεργειακής μετάβασης μέσω ενός μηχανισμού της αγοράς και με κίνητρα της αγοράς αποτυγχάνει. Αυτό οδηγεί στη δεύτερη ερώτηση: σε ποια κατεύθυνση αναζητείται διέξοδος από την οικολογική κρίση;

Ο οικολογικός μετασχηματισμός θα πετύχει μόνο αν γίνει υπόθεση της εργατικής τάξης. Γι' αυτό είναι τόσο σημαντικό αυτό που τονίζουν τα συνδικάτα: χρειαζόμαστε μια δίκαιη μετάβαση, στην οποία κανείς και καμία δεν θα μείνει πίσω.

<sup>1</sup> [ΣΤΜ] Αυτές τις μέρες στη Γερμανία διεξάγονται εντατικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των τριών κυβερνητικών εταίρων (SPD, FDP και Πράσινοι), προκειμένου να επιτευχθεί συμφωνία για την περικοπή 17 δις ευρώ από τον προϋπολογισμό του 2024. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στο δημοσιονομικό κενό, το οποίο αναδύθηκε μετά από την απόφαση του γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου του προηγούμενου μήνα, η οποία εκτός των άλλων περιόρισε τη δυνατότητα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να χρησιμοποιεί πόρους των ειδικών ταμείων, προκειμένου να παρακάμπτεται εμμέσως το συνταγματικό «φρένο χρέους» που ισχύει στη Γερμανία και θεσπίζει ανώτατο όριο για το ομοσπονδιακό έλλειμμα (0,35% του ΑΕΠ). Η Γερμανία χρησιμοποιείται εδώ ως παράδειγμα των συνεπειών που έχει μια αυστηρή περιοριστική πολιτική.



[...]

**οι προοδευτικές δυνάμεις, με την εξαίρεση της Λατινικής Αμερικής, βρίσκονται σε άμυνα και απέχουν πολύ από το να δίνουν στις αναταράξεις του σύγχρονου κόσμου μια χειραφετητική κατεύθυνση.**

[...]

“

Ο οικολογικός μετασχηματισμός θα πετύχει μόνο αν γίνει υπόθεση της εργατικής τάξης. Γι' αυτό είναι τόσο σημαντικό αυτό που τονίζουν τα συνδικάτα: χρειαζόμαστε μια δίκαιη μετάβαση, στην οποία κανείς και καμία δεν θα μείνει πίσω.



Οι επιχειρήσεις που υποτίθεται υπηρετούν το γενικό συμφέρον, η φαρμακευτική βιομηχανία, η παροχή πόσιμου νερού, η παραγωγή και παροχή ενέργειας, η δημόσια συγκοινωνία, τα ψηφιακά ΜΜΕ, πρέπει να μετατραπούν σε κοινά αγαθά για την κοινωνία.

Η κινητοποίηση πόρων για την κλιματική προστασία απαιτεί δομικές παρεμβάσεις και μια θεμελιώδη αναδιανομή των κοινωνικών πόρων από τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς στην οικολογία, από τον παγκόσμιο Βορρά στον Νότο και από το ιδιωτικό κεφάλαιο στην κοινωνία. Επιπλέον, ο οικολογικός μετασχηματισμός απαιτεί μακροοικονομικό σχεδιασμό, επέκταση της δημοκρατίας και, πάνω από όλα, οικονομική δημοκρατία.

***Όλες οι προκλήσεις για τις οποίες μιλήσαμε ήδη είναι τόσο μεγάλες που φαίνεται μάλλον αδύνατο όχι μόνο μια χώρα αλλά και μια πολιτική οικογένεια να τις αντιμετωπίσει με επιτυχία από μόνη της. Τα προηγούμενα χρόνια το Κόμμα Ευρωπαϊκής Αριστεράς εργάστηκε για τον διάλογο και τη συνεργασία των αριστερών, πράσινων και προοδευτικών δυνάμεων. Πώς αξιολογείς τις μέχρι σήμερα προσπάθειες; Ποια πιστεύεις ότι πρέπει να είναι τα επόμενα βήματα και σε ποια κατεύθυνση;***

Είναι αλήθεια ότι καμία κομματική οικογένεια ούτε κανένα ιδεολογικό ή πολιτισμικό ρεύμα δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι θα λύσει τα μείζονα προβλήματα -την ειρήνη, την παγκόσμια κοινωνική δικαιοσύνη και τον οικολογικό μετασχηματισμό- μόνο του. Ο διάλογος και η συνεργασία είναι αναγκαία. Το Φόρουμ των Προοδευτικών και Πράσινων Δυνάμεων είναι μια πρωτοβουλία να φέρουμε προοδευτικές και πράσινες δυνάμεις σε διάλογο μεταξύ τους.

Ωστόσο, ακόμα και τα προοδευτικά κόμματα δεν είναι σε θέση από μόνα τους ως τέτοια να λύσουν τα προβλήματα. Χρειάζεται να κινητοποιήσουμε τις κοινωνίες μας. Χρειαζόμαστε χώρους στους οποίους να μπορεί

“

Το σχέδιο υλοποίησης της ενεργειακής μετάβασης μέσω ενός μηχανισμού της αγοράς και με κίνητρα της αγοράς αποτυγχάνει

[...]

να ξεδιπλωθεί ο διάλογος με τα κοινωνικά κινήματα και τα συνδικάτα. Μία ακόμα συνάντηση του Παγκόσμιου Κοινωνικού Φόρουμ θα πραγματοποιηθεί στο Νεπάλ τον Φεβρουάριο. Αν αυτή η προσπάθεια κινητοποίησης της παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών επιτύγχανε, θα ήταν μια τεράστια ώθηση – και για τα κόμματα της Αριστεράς.

***Επιστρέφοντας στις ευρωεκλογές. Οι δημοσκοπήσεις και οι προβλέψεις για τις έδρες αυτή τη στιγμή υποδεικνύουν μια σημαντική άνοδο της Ακροδεξιάς (ID Group), ενώ η Αριστερά φαίνεται στάσιμη. Ποιος είναι ο κύριος λόγος γι' αυτό; Γιατί κατά τη γνώμη σου η Ακροδεξιά αποδεικνύεται πιο ικανή στο να εκφράζει και να επωφελείται από την κοινωνική δυσaréσκεια;***

Η ριζοσπαστική δεξιά έχει ένα κατ' αρχήν πλεονέκτημα: είναι σάρκα από τη σάρκα του καπιταλιστικού κατεστημένου. Παρά το γεγονός ότι συχνά αντιμετωπίζεται ως «το μαύρο πρόβατο» της οικογένειας, είναι ωστόσο τμήμα



της. Λαμβάνει οικονομική και επικοινωνιακή υποστήριξη από τμήματα της ελίτ. Ο λόγος της δεν είναι η αντίθεση<sup>2</sup> στον νεοφιλελευθερισμό αλλά μάλλον η κλιμάκωσή του ως τον συλλογικό εγωτισμό που παίρνει τη μορφή του σωβινισμού και του ρατσισμού. Αυτό εξηγεί γιατί τα όρια μεταξύ της κατεστημένης και της ριζοσπαστικής δεξιάς είναι τόσο διάτρητα. Τα συντηρητικά κόμματα δεν το βρίσκουν τόσο δύσκολο να υιοθετήσουν τη ρητορική της ριζοσπαστικής δεξιάς και να σχηματίσουν συνασπισμούς μαζί της.

Στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας

<sup>2</sup> [ΣτΜ] Ως όρος της λογικής, της διαλεκτικής (στο πρωτότυπο anti-thesis).



[...]

το οικολογικό μας πρόγραμμα δεν αποσκοπεί στο να συμφιλιώσει τον καπιταλισμό και την οικολογία, αλλά στο να δημιουργήσει ένα κίνημα που θα αμφισβητεί τον καπιταλισμό και την πατριαρχία.

[...]

συμμαχούμε με όλες τις δημοκρατικές δυνάμεις. Ωστόσο, ο πολιτισμός και οι αξίες δεν είναι τα μόνα πεδία μάχης στα οποία αντιμαχόμαστε την Ακροδεξιά. Για να την νικήσουμε πρέπει να επεκτείνουμε τον αγώνα στο πεδίο των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων, όπου η αλληλεγγύη μπορεί να οικοδομηθεί στη βάση των ταξικών συμφερόντων. Ιδιαίτερης σημασίας εδώ είναι ο αγώνας των γυναικών. Το παράδειγμα των πρόσφατων εκλογών στην Ισπανία και του σχηματισμού της προοδευτικής κυβέρνησης δείχνει ότι αυτός ο αγώνας ακόμα και απέναντι στις ενωμένες δυνάμεις της συντηρητικής και της νεο-φασιστικής δεξιάς μπορεί να είναι νικηφόρος.

**Σε γενικές γραμμές, ποιοι είναι οι στόχοι και οι προτεραιότητες για το Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς και για εσένα προσωπικά, ως πρόεδρό του, σε σχέση με αυτές τις εκλογές; Μπορείς να μοιραστείς μαζί μας ήδη από τώρα τις βασικές πλευρές της καμπάνιας του ΚΕΑ;**

Οι επικείμενες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα λάβουν χώρα σε μια δραματική στιγμή. Το 80 τοις εκατό των Ευρωπαίων αντιλαμβάνεται τη φτώχεια, τον πόλεμο και την κοινωνικο-οικολογική κρίση ως υπαρξιακές απει-

λές.

Από αυτό αναδύονται και τα σημεία στα οποία θα εστιάσει η καμπάνια μας: πρώτα, η υπεράσπιση των κοινωνικών και οικονομικών συμφερόντων των μισθωτών. Επιπλέον, θέλουμε να κάνουμε τη διαφορά στην περιβαλλοντική πολιτική. Σε αντίθεση με την Πράσινη Συμφωνία [Green Deal] της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των περισσότερων πράσινων κομμάτων, το οικολογικό μας πρόγραμμα δεν αποσκοπεί στο να συμφιλιώσει τον καπιταλισμό και την οικολογία, αλλά στο να δημιουργήσει ένα κίνημα που θα αμφισβητεί τον καπιταλισμό και την πατριαρχία. Τέλος, όλες οι μεταρρυθμιστικές μας προτάσεις, τα πολιτικά μας σχέδια και στρατηγικές, ακόμα και τα προσωπικά μας σχέδια, υπόκεινται στην προϋπόθεση ότι θα επιτύχουμε στο να αποτρέψουμε τον κίνδυνο ενός μεγάλου παγκόσμιου πολέμου. Αυτό είναι το τρίτο σημείο στο οποίο εστιάζει η καμπάνια μας.

**Τέλος, μια πιο προσωπική ερώτηση, που δεν σχετίζεται με την τρέχουσα θέση σου ως προέδρου του ΚΕΑ. Εδώ και πολλά χρόνια συμμετέχεις πολύ ενεργά στον διάλογο Χριστιανών-Μαρξιστών. Αυτή η πρωτοβουλία έχει μέχρι στιγμής αναδείξει αρκετές περι-**



**οχές όπου η Αριστερά θα μπορούσε να συνεργαστεί με άλλες κοινωνικές δυνάμεις και θεσμούς, θέτοντας ως πρόταγμα τον ανθρωπισμό και τις κοινές ηθικές αξίες. Θα μπορούσε να μοιραστεί μαζί μας περισσότερα για αυτή την πολύ ενδιαφέρουσα διαδικασία;**

Συμμετέχω από το 2000 στον διάλογο μεταξύ Χριστιανών και Μαρξιστών, ο οποίος συνεχίζει να διευρύνεται. Το 2019 οργανώσαμε ένα θερινό σχολείο στη Σύρο με την υποστήριξη του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς. Αυτό κατέληξε μάλιστα και σε μια ενδιαφέρουσα έκδοση.

Η βάση του διαλόγου είναι η αντίληψη που προαναφέραμε, ότι κανένα πολιτικό ρεύμα ή κοινότητα ιδεών δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι έχει τη λύση στην τρέχουσα ανθρώπινη κρίση μόνη της. Αυτή τη συνειδητοποίηση μοιράζεται και η κεφαλή της Καθολικής Εκκλησίας.

Η ερώτηση που τίθεται συχνά είναι πώς είναι δυνατός ο διάλογος μεταξύ κοινοτήτων ιδεών που έχουν συχνά υπάρξει αντίπαλες η μία της άλλης ιστορικά. Όμως, ο διάλογος δεν υπονοεί ότι οι συμμετέχοντες συμφωνούν σε όλα. Αυτό ισχύει, για παράδειγμα, στα δικαιώματα των γυναικών στον αυτοκαθορισμό των σωμάτων τους και στη μητρότητα, τα οποία η Αριστερά στηρίζει κατηγορηματικά. Ωστόσο, υπάρχουν άλλα πεδία, όπου υπάρχει μεγαλύτερου βαθμού συμφωνία. Για παράδειγμα, στο αίτημα να σταματήσουν οι πόλεμοι και να φέρουμε την ανθρώπινη κοινωνία σε συμφωνία με τον εαυτό της και με τη φύση.

Τον Οκτώβριο του 2014, ο Πάπας Φραγκίσκος μίλησε στους συμμετέχοντες και στις συμμετέχουσες στη Διεθνή Συνάντηση Λαϊκών Κινημάτων για το δικαίωμα στη δουλειά, στη γη, στην κατοικία, στην ειρήνη και στη διαφύλαξη της φύσης. Και τότε είπε: «Είναι περίεργο, αλλά όταν μιλάω γι' αυτά, κάποιιοι λένε ότι ο Πάπας είναι κομμουνιστής. Δεν καταλαβαίνουν ότι οι φτωχοί είναι στην καρδιά του Ευαγγελίου».<sup>3</sup>

Όχι, ο Πάπας σίγουρα δεν είναι κομμουνιστής, αλλά η στήριξή του στους φτωχούς και σε όσους τίθενται στο περιθώριο τον καθιστά σφοδρό επικριτή της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης.

Υπάρχουν πολλά να συζητήσουμε και να κάνουμε μαζί.

[...]

ο Πάπας σίγουρα δεν είναι κομμουνιστής, αλλά η στήριξή του στους φτωχούς και σε όσους τίθενται στο περιθώριο τον καθιστά σφοδρό επικριτή της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης.

<sup>3</sup> Ομιλία του πάπα Φραγκίσκου στους συμμετέχοντες/στις συμμετέχουσες στη Διεθνή Συνάντηση των Λαϊκών Κινημάτων, 28 Οκτωβρίου 2014: [https://www.vatican.va/content/francesco/de/speeches/2014/october/documents/papa-francesco\\_20141028\\_incontro-mondiale-movimenti-popolari.html](https://www.vatican.va/content/francesco/de/speeches/2014/october/documents/papa-francesco_20141028_incontro-mondiale-movimenti-popolari.html)

**Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ  
ΛΕΓΕΤΑΙ  
POPULIST  
MOMENTUM**

## Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΛΕΓΕΤΑΙ POPULIST MOMENTUM ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΣΤΟΥΚΟΓΕΩΡΓΟΣ<sup>1</sup>



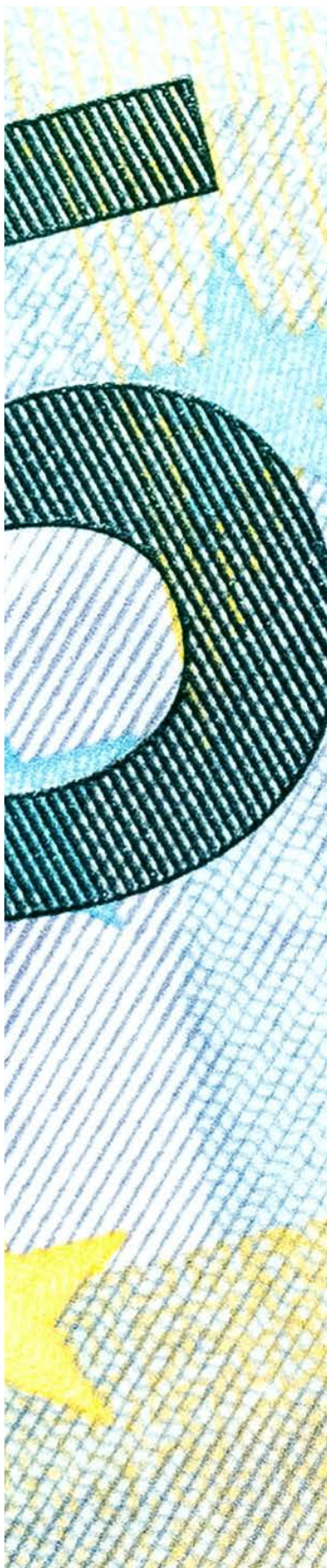
Η παρούσα φάση του καπιταλισμού χαρακτηρίζεται από τη μερική παγκοσμιοποίηση, τη σχετική υποχώρηση του νεοφιλελευθερισμού και την ενίσχυση της κυριαρχίας των κρατών, αλλά σε συντηρητική κατεύθυνση. Στο πολιτικό επίπεδο, μεταφράζεται στην κυριαρχία αυταρχικών κυβερνήσεων ανά τον κόσμο, στην άνοδο της ακροδεξιάς και στις κυβερνητικές συμμαχίες της με τη Δεξιά, με εργαλεία της alt-Right. Τάση που αναμένεται να επιβεβαιωθεί και στις ευρωεκλογές. Ήδη από τον περασμένο Ιούνιο(1) φαινόταν ότι η ακροδεξιά είναι πλέον κυβερνώσα δύναμη στην ΕΕ σε αगाστή συνεργασία με την παραδοσιακή δεξιά, πράγμα αδιανόητο μέχρι πριν λίγο καιρό.

Βρισκόμαστε σε *populist momentum* και όχι μόνο στην Ευρώπη. Η νίκη του ακροδεξιού Μιλέι στην Αργεντινή με στήριξη της Δεξιάς και η πιθανότητα επαναφοράς στην εξουσία του Τραμπ είναι ενδεικτικά στοιχεία. Η Αργεντινή του Φερνάντες μπήκε στα BRICS στη γραμμή Λούλα, για να στηριχθεί η προοπτική μιας κοινής λατινοαμερικάνικης οικονομικής ζώνης και του Global South. Πλέον, το σχέδιο από δύσκολο γίνεται μάλλον ακατόρθωτο.

Η υποχώρηση της δημοκρατίας συνδέεται άμεσα με την άνοδο του αυταρχισμού, τροφοδοτώντας έναν «φαύλο κύκλο». Η όξυνση των ανισοτήτων, ελέω νεοφιλελευθερισμού, συνδέεται με τη διάβρωση της δημοκρατίας. Οι οικονομικές ανισότητες οδηγούν σε πολιτική ανισότητα, που καταλήγει σε περαιτέρω όξυνση των οικονομικών ανισοτήτων, μέσω των πολιτικών «εξυπηρέτησης» των ελίτ. Ταυτόχρονα, η κλιματική κρίση, που επιδρά αρνητικά σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης ζωής, αυξάνει περαιτέρω τις ανισότητες, ενώ και η COP 28 ήταν απογοητευτική.

1 Ο Λευτέρης Στουκογεώργος είναι οικονομολόγος.





Τέλος, ο πλήρης έλεγχος των εφαρμογών της 6<sup>ης</sup> Τεχνολογικής Επανάστασης από τις λεγόμενες Big Tech και ο ανύπαρκτος δημόσιος έλεγχος είναι ένας νέος κίνδυνος για τη δημοκρατία.

Η έρευνα του MIT (The Review of Economics and Statistics), με στοιχεία από 200 και πλέον εκλογές στην Ευρώπη, καταλήγει: «Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές της δημοσιονομικής εξυγίανσης οδηγούν σε σημαντική ενίσχυση των ακραίων κομμάτων, της αποχής και του πολιτικού κατακερματισμού. Η λιτότητα προκαλεί υφέσεις που αυξάνουν τη δυσπιστία στο πολιτικό περιβάλλον» (2). Το αδιέξοδο παράγει λαϊκισμό με μοντέλο την alt-right.

### Δυσμενές το διεθνές περιβάλλον

Η αμφισβήτηση της κυριαρχίας των ΗΠΑ από Κίνα και BRICS και η αδυναμία των Ευρωπαίων να διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό διεθνή ρόλο χαρακτηρίζουν την τρέχουσα δεκαετία. Ο Δ. Ειρηνικός/Ινδικός και η Μεσόγειος είναι τα δύο κύρια γεωπολιτικά επίδικα στις μεταβαλλόμενες σχέσεις των υπερδυνάμεων, ακολουθούν Αρκτική, Αφρική, ενώ νέο επίδικο είναι το Διάστημα. Βέβαια, η αμερικανική κυριαρχία στο πεδίο του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού παραμένει. Παρά τον οξυμένο ανταγωνισμό τους, ΗΠΑ και Κίνα βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση σε όλα τα πεδία (οικονομικό, κοινωνικό, τεχνολογικό, οικολογικό).

Η ηγεμονική απάντηση των ΗΠΑ ήταν μια νέα στρατηγική προστατευτισμού (Friend Shoring) και η δημιουργία του Παγκόσμιου NATO, θέτοντας εμπορικούς, στρατιωτικούς και οικονομικούς φραγμούς στους αντιπάλους, με αποτέλεσμα τη διαίρεση του κόσμου και τη μερική παγκοσμιοποίηση. Το ενεργειακό πρόβλημα όμως, παραμένει τεράστιο για τη Δύση, που εισάγει ενέργεια και πρώτες ύλες (ειδικά εκείνες των νέων τεχνολογιών) από τις υπόλοιπες χώρες. Μπορεί οι Αμερικανοί να έχουν βελτιώσει το ενεργειακό τους εμπορικό ισοζύγιο και η πράσινη μετάβαση να μειώνει σιγά σιγά την εξάρτηση, αλλά, συνολικά, η Δύση θα παραμείνει ενεργειακά εκτεθειμένη για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Οι «Συμφωνίες του Αβραάμ» στόχο είχαν να διευκολυνθεί το «πέρασμα» των σουνιτικών χωρών (πετρελαϊκών ή με



πλούσιες πρώτες ύλες) στο δυτικό οικονομικό μπλοκ. Αλλά το αμερικανικό σχέδιο άφηνε σε πλήρη εκκρεμότητα το Παλαιστινιακό Ζήτημα. Μετά τη σφαγή στη Γάζα, εισέρχονται σε φάση αστάθειας όχι μόνο οι Συμφωνίες του Αβραάμ, αλλά και της ΙΜΕΕC, του διαδρόμου μεταξύ Ινδίας- Μέσης Ανατολής-Ευρώπης, που υποστηρίζουν οι Αμερικάνοι, ως ινδικό εμπορικό δρόμο κόντρα στον κινεζικό δρόμο του μεταξιού. Ταυτόχρονα, ο πόλεμος στην Ουκρανία συνεχίζεται, έχοντας αποκτήσει όλα τα χαρακτηριστικά ενός proxy war όπου εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα πολλές χώρες του κόσμου.

Η μόνη διέξοδος για ειρήνη στα δύο μέτωπα θα ήταν μια συμφωνία τύπου Ελσίνκι 2 στην Ευρώπη και η ισότιμη αναγνώριση των δύο κρατών Ισραήλ-Παλαιστίνης βάσει των συμφωνιών του '67. Η ΕΕ θα μπορούσε να παίξει σημαντικό ρόλο ως δύναμη ειρήνης, αλλά είναι παγιδευμένη στον αμερικανικό προστατευτισμό. Προς το παρόν, τα κοινά σημεία συνεργασίας, στις συναντήσεις κορυφής ΕΕ-Κίνας και Σι-Μπάιντεν, αφορούσαν μόνο τους κινδύνους της Τεχνητής Νοημοσύνης και της κλιματικής κρίσης.

Ο ινδικής καταγωγής Αμερικανός πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας Ατζάι Μπάνγκα (3) και η Κρισταλίνα Γκεοργκίεβα του ΔΝΤ (4) βλέπουν πως οι επιπτώσεις της νέας σύγκρουσης στη Γάζα θα επιτείνουν την αστάθεια που έχει ήδη αυξηθεί από την πανδημία, τον πόλεμο στην Ουκρανία (πληθωρισμός, εμπορικές εντάσεις) και τις περιοριστικές πολιτικές των κεντρικών τραπεζών.

Η παγκόσμια οικονομία, κατά το ΔΝΤ, προβλέπεται να επιβραδυνθεί (στο 3% το 2023 και 2,9% το 2024) (5). Χειρότερες είναι οι προβλέψεις του ΟΟΣΑ για την παγκόσμια ανάπτυξη (στο 2,7% για το 2024, όταν ο βιώσιμος ρυθμός ανάπτυξης είναι άνω του 3%), αλλά και για την Ευρωζώνη (0,9%) (6). Η γερμανική οικονομία αναμένεται να κινηθεί χαμηλά στο 0,4% για το 2024, ενώ για πρώτη φορά αμφισβητείται στο εσωτερικό της Γερμανίας το «φρένο χρέους», το οποίο το Βερολίνο επιδίωξε να επιβάλει και σε άλλες χώρες της ευρωζώνης. Η νεοφιλελεύθερη πολιτική τιθάσευσης του πληθωρισμού μέσω υψηλών επιτοκίων και λιτότητας ενισχύει τις ανισότητες και αυξάνει την κοινωνική δυσφορία στην ΕΕ. Το κοινωνικό αδιέξοδο ευνοεί τον λαϊκισμό με εργαλεία της Alt.Right.

“

Χρειάζεται να κινητοποιήσουμε τις κοινωνίες μας. Χρειαζόμαστε χώρους στους οποίους να μπορεί να ξεδιπλωθεί ο διάλογος με τα κοινωνικά κινήματα και τα συνδικάτα.

“

[...]

Για να την νικήσουμε πρέπει να επεκτείνουμε τον αγώνα στο πεδίο των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων, όπου η αλληλεγγύη μπορεί να οικοδομηθεί στη βάση των ταξικών συμφερόντων.

## Η πολιτική Ευρώπη

Σε ένα δυστοπικό τοπίο κινείται η υφεσιακή ΕΕ, μεγάλη χαμένη των γεωπολιτικών, τεχνολογικών και οικονομικών διεθνών εξελίξεων. Η αύξηση των ανισοτήτων και η μείωση της δημοκρατίας, σε όλη σχεδόν την ΕΕ, είναι παράγωγα της μακροχρόνιας νεοφιλελεύθερης πολιτικής της.

Οι κυβερνητικές συμμαχίες Δεξιάς-ακροδεξιάς σε όλη την Ευρώπη και οι νέες διαχωριστικές γραμμές δείχνουν ότι οι όροι κεντροδεξιά και κεντροαριστερά δεν έχουν πλέον ουσιαστικό νόημα. Η ψηφοφορία για τα περιβαλλοντικά ζητήματα στην Ευρωβουλή (7) κατέδειξε το όριο μεταξύ του δεξιού και του προοδευτικού μπλοκ (S+D, Greens, Left). Οι δε φιλελεύθεροι του Renew μπορεί να συντάχθηκαν (κατά τα ¾) με το προοδευτικό μπλοκ, θα πρέπει, όμως, να αποφασίσουν στρατηγικά εάν θα ακολουθήσουν τη Δεξιά-ακροδεξιά ή εάν θα συμμαχήσουν με το προοδευτικό μπλοκ. Οι δημοσκοπικές τάσεις για τις επερχόμενες ευρωεκλογές προβλέπουν βασικό νικητή την ακροδεξιά (ID, ECR) σε συμμαχία με τη Δεξιά (EPP). Είναι η ακροδεξιά που, στρατηγικά, τείνει σε χαλαρή συνομοσπονδία της ΕΕ με κυριαρχία των κρατών, ενώ η νεοφιλελεύθερη Δεξιά σύρεται στην ατζέντα της για εκλογικά κέρδη, μη αναγνωρίζοντας το πρόβλημα της «μαύρης» επέλασης.

Το προοδευτικό στρατόπεδο είναι αυτό που θεωρητικά στοχεύει σε μια ΕΕ ενωμένη και δικαιότερη, αυτόνομη ή ημιαυτόνομη από τις ΗΠΑ, αλλά δεν το έχει αποδείξει έμπρακτα. Σε αντίθεση με το δεξιό στρατόπεδο, χαρακτηρίζεται από αδράνεια, τακτικισμούς επί τακτικισμών, έλλειψη στρατηγικής και διαλεκτικής σύνθεσης, ως το ΤΙΝΑ να είναι αξεπέραστο. Αντί να επενδύσει σε έναν πόλεμο θέσεων, αναλώθηκε σε έναν πόλεμο κινήσεων που οδήγησε σε στρατηγικό αδιέξοδο και κυριαρχία της Δεξιάς.

Οι ευθύνες, όμως, δεν είναι ομοιόμορφα κατανεμημένες στους τρεις πολιτικούς χώρους:

Οι Πράσινοι (EGP) αδυνατούν έως τώρα να κατανοήσουν ότι το νεοφιλελεύθερο βραχυχρόνιο κέρδος δεν μπορεί να υπηρετήσει ουσιαστικά την Πράσινη Μετάβαση, η οποία, ως σχέδιο μακροπρόθεσμο και υπερεθνικό, χρειάζεται μακροχρόνιο κεντρικό σχεδιασμό. Φέρνουν, όμως, νέα στοιχεία στην οργάνωση, στη συμμετοχή και στην πολιτική του 21ου αιώνα. Η κλιματική κρίση και η πράσινη μετάβαση, τα δικαιώματα, το

κοινωνικό κράτος και οι κυβερνητικές συμμαχίες είναι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τους και είναι κοινός προβληματισμός με την Αριστερά. Παραδοσιακά η δύναμη τους ήταν στη Β. Ευρώπη, αλλά η επιρροή τους ενισχύεται στη νότια και, πρόσφατα, και στην ανατολική Ευρώπη. Η κοκκινοπράσινη συνιστώσα είναι ακόμα αδύναμη στη Γερμανία, αλλά σε Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Σκανδιναβία και Απ. Ευρώπη φαίνεται να δημιουργείται ένα νέο ρεύμα, που κινείται στο μόντο Green and Social Justice, όπου συναντά την Αριστερά.

Οι Σοσιαλιστές/Σοσιαλδημοκράτες (S+D) υπηρέτησαν πιστά για χρόνια, από κυβερνητικούς θώκους, το νεοφιλελεύθερο μοντέλο και είναι βασικοί συντελεστές της κυριαρχίας του ΤΙΝΑ. Μετά την απόρριψη των trickle-down economics από τον Μπάιντεν, θα περίμενε κανείς ένα εναλλακτικό σχέδιο ευρωπαϊκής διακυβέρνησης από το δεύτερο (μετά το ΕΡΡ) ισχυρότερο κόμμα της ΕΕ. Οι S+D, όμως, αρνούνται να κοιτάξουν πέραν των μικροκομματικών τους επιδιώξεων. Σε κυβερνητικό επίπεδο, μετατοπίστηκαν και πέτυχαν μόνο όπου συμμετείχε ή πίεζε εξωτερικά η Αριστερά (Ισπανία, Πορτογαλία, Σκανδιναβία). Διαφορετικά, είχαν συμβιβαστεί με την εναλλαγή κεντροδεξιών-κεντροαριστερών διακυβερνήσεων σε νεοφιλελεύθερο μοτίβο. Η πάλαι ποτέ ισχυρή αριστερή σκανδιναβική σοσιαλδημοκρατία είναι σε πτώση, εφόσον έχασε το κοινωνικό αποτύπωμά της (μείωση του welfare state).

Στη Γερμανία, η συγκυβέρνηση του SPD με τους Πράσινους και τους ακραία νεοφιλελεύθερους του FDP δεν έφερε καμία ουσιαστική αλλαγή στο εσωτερικό της χώρας και στα ευρωπαϊκά ζητήματα σε σχέση με τον σχεδιασμό της Μέρκελ, ενώ στην εξωτερική πολιτική παρατηρείται η συνεχώς πιο έντονη υπαγωγή της χώρας στους σχεδιασμούς των ΗΠΑ για το παγκόσμιο ΝΑΤΟ. Εξάλλου, το *zeitenwende*, η «ιστορική στροφή» του Σολτς, είναι αποδεκτή και από τον δεξιό Μερτς, ηγέτη της CDU. Ο κίνδυνος της οικονομικής ύφεσης και η κοινωνική δυσάρεσκεια φέρνει το SPD δημοσκοπικά στην τρίτη θέση (πίσω από το ακροδεξιό AfD) και τους Πράσινους στην τέταρτη θέση, χαμηλότερα από τις τελευταίες εκλογές.

Ο χώρος των S+D είναι πολιτικά ευρύς, από την αριστερή σοσιαλδημοκρατία έως το κέντρο, ένα μίγμα χωρίς ενιαία στρατηγική. Όμως, μαζί με τη Δεξιά του ΕΡΡ, ευθύνονται για την



υποχώρηση της δημοκρατίας στην ΕΕ και την αύξηση των ανισοτήτων. Ουσιαστικά δεν έχει ακόμα αποδεσμευτεί από τη λογική του αποτυχημένου Τρίτου Δρόμου (Μπλερ, Σρέντερ, Ρέντσι) που αντιστοιχούσε σε πιο κεντροδεξιές, νεοφιλελεύθερες οικονομικές θέσεις και πολιτικά εκφράστηκε από τις ευρωπαϊκές συγκυβερνήσεις με τη Δεξιά, αφήνοντας ανοικτό το δρόμο για την ακροδεξιά. Από τον Μιτεράν έως σήμερα, η αυταπάτη των Σοσιαλδημοκρατών στηρίχθηκε στην φορολόγηση της καπιταλιστικής μεγέθυνσης, ως μεταρρυθμιστικού αναδιανεμητικού μηχανισμού που θα επέτρεπε τη διατήρηση και τη διεύρυνση του κείνσιανού ισχυρού κοινωνικού κράτους. Η πραγματικότητα, όμως, τους διέψευσε.

Η Αριστερά (*The Left*) είναι ο προοδευτικός χώρος με τα πιο ομοιογενή χαρακτηριστικά και είναι ο μόνος που προσπάθησε να συγκροτήσει συμμαχίες με τις άλλες δύο ομάδες (Ευρωπαϊκό Φόρουμ, Progressive Caucus), τα συνδικάτα και τα κινήματα. Είναι ο πολιτικός χώρος που θέτει τα θεμέλια μιας αριστερής εναλλακτικής πρότασης (παρά την έλλειψη συνολικής αφήγησης) με ορίζοντα τον πολιτικό και κοινωνικό μετασχηματισμό. Η πολιτική της Αριστεράς στοχεύει στην αναδιανομή του πλούτου από το κεφάλαιο στην εργασία και την πλήρη ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους, τη μείωση του εργασιμου χρόνου, την οικολογία και τη θεμελίωση της οικονομικής δημοκρατίας. Προτείνει τομές που σπάνε το νεοφιλελεύθερο status quo σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Η Αριστερά θα πρέπει να απαντήσει στις προκλήσεις του 21<sup>ου</sup> αιώνα με ένα σχέδιο τομών που αφορά ένα νέο παραγωγικό μοντέλο για την κοινωνική ευημερία, για τη μείωση των ανισοτήτων, τη διεύρυνση της δημοκρατίας και του δημοκρατικού ελέγχου, τη διαχείριση της κλιματικής κρίσης και τη δημιουργία προοδευτικών συμμαχιών με στόχο την ανατροπή του νεοφιλελεύθερου πλαισίου της ΕΕ.

Η συγκυρία στην Ευρώπη είναι ιδιαίτερα αρνητική με την κυριαρχία Δεξιάς-ακροδεξιάς. Εάν δεν απαντηθεί με όρους στρατηγικής συμμαχίας από ένα μπλοκ δυνάμεων του κόκκινου-κόκκινου-πράσινου, τότε η ΕΕ και τα κράτη-μέλη θα γίνουν έρμαιο των δεξιών-ακροδεξιών πολιτικών.

Αναφορές:

- (1): <https://www.ieidiseis.gr/opinions/200948/lefteris-stoukogeorgos-tha-afisoume-na-kyriarxisei-i-synthesi-deksias-akrodeksias-stin-evropi>
- (2): [https://direct.mit.edu/rest/article-abstract/doi/10.1162/rest\\_a\\_01373/117705/The-Political-Costs-of-Austerit-y?redirectedFrom=fulltext](https://direct.mit.edu/rest/article-abstract/doi/10.1162/rest_a_01373/117705/The-Political-Costs-of-Austerit-y?redirectedFrom=fulltext)
- (3): <https://www.naftemporiki.gr/finance/world/1528708/pagkosmia-trapeza-sovares-oikonomikes-epiptoseis-apo-ton-polemo-israil-chamas/>
- (4): <https://www.naftemporiki.gr/finance/world/1529096/gkeorgkieva-dnt-oti-pio-anisychitiko-o-polemos-sti-mesi-anatoli/>
- (5): [https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023#:~:text=The%20baseline%20forecast%20is%20for,19\)%20average%20of%203.8%20percent.](https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023#:~:text=The%20baseline%20forecast%20is%20for,19)%20average%20of%203.8%20percent.)
- (6): <https://www.oecd.org/economic-outlook/november-2023/>
- (7): [https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/397288\\_nai-toy-eyrokoinoboylioy-gia-tin-apokatastasi-tis-fysis-itta-ton-syntiritikon](https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/397288_nai-toy-eyrokoinoboylioy-gia-tin-apokatastasi-tis-fysis-itta-ton-syntiritikon)



**9<sup>ο</sup> ΔΙΕΘΝΕΣ  
ΣΥΝΕΔΡΙΟ  
ΚΡΙΤΙΚΩΝ  
ΓΕΩΓΡΑΦΙΩΝ  
(ICCG)**



## 9<sup>ο</sup> ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΩΝ (ICCG): ΕΔΑΦΙΚΟΤΗΤΕΣ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΕΞΟΡΥΚΤΙΣΜΟΥΣ: ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

ΜΑΡΙΑ ΧΑΪΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΡΥΧΕΑ<sup>1</sup>

Το 9<sup>ο</sup> Διεθνές Συνέδριο Κριτικών Γεωγραφιών (ICCG) με γενικό θέμα «Εδαφικότητες σε αντίσταση απέναντι στους εξορυκτισμούς: Γεωγραφίες από τα κάτω και αριστερά» (Territorialidades en resistencia frente a los extractivismos: Geografías desde abajo y a la izquierda) πραγματοποιήθηκε στις 23-29 Οκτωβρίου στην Πόλη του Μεξικού, στο Εθνικό Αυτόνομο Πανεπιστήμιο του Μεξικού (UNAM) και στο ιστορικό κέντρο. Επίσης περιλάμβανε, για πρώτη φορά, και δύο ημέρες (16-17 Οκτώβρη) διαδικτυακών συνεδριών. Ο θεσμός των Διεθνών Συνεδρίων Κριτικής Γεωγραφίας έχει στόχο τη στρατευμένη στην κοινωνική αλλαγή γεωγραφία και αυτό αποτυπώνεται τόσο στη μορφή των συνεδρίων όσο και στο περιεχόμενο και τις συζητήσεις. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη σύνδεση της έρευνας με τα κοινωνικά κινήματα στον αγώνα ενάντια στην εκμετάλλευση και την καταπίεση του καπιταλιστικού συστήματος λόγω φυλής, φύλου ή σεξουαλικής προτίμησης, στον ιμπεριαλισμό, τον εθνικισμό και την περιβαλλοντική καταστροφή<sup>2</sup>. Ο θεσμός εδραιώθηκε στο Βανκούβερ (Καναδάς) το 1997 και από τότε αντίστοιχα συνέδρια έχουν πραγματοποιηθεί στις πόλεις Ντέγκου (Νότια Κορέα), Μπεκετσάμπα (Ουγγαρία), Πόλη του Μεξικού (Μεξικό), Μουμπάι (Ινδία), Φρανκφούρτη (Γερμανία), Ραμάλα (Παλαιστίνη) και Αθήνα (Ελλάδα).

<sup>1</sup> Η Μαρία Χαΐδοπούλου-Βρυχεία είναι διδακτορίσα Πολιτισμικής Γεωγραφίας και ερευνήτρια του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς.

<sup>2</sup> Βλέπε και <https://internationalcriticalgeography.org/statement-of-purpose/statement-of-purpose-en/>

“

Ο θεσμός των Διεθνών Συνεδρίων Κριτικής Γεωγραφίας έχει στόχο τη στρατευμένη στην κοινωνική αλλαγή γεωγραφία και αυτό αποτυπώνεται τόσο στη μορφή των συνεδρίων όσο και στο περιεχόμενο και τις συζητήσεις. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη σύνδεση της έρευνας με τα κοινωνικά κινήματα στον αγώνα ενάντια στην εκμετάλλευση και την καταπίεση του καπιταλιστικού συστήματος λόγω φυλής, φύλου ή σεξουαλικής προτίμησης, στον ιμπεριαλισμό, τον εθνικισμό και την περιβαλλοντική καταστροφή.

Η επιλογή του Μεξικού για δεύτερη φορά για τη φιλοξενία του συνεδρίου συνδέεται με τις ποικίλες χωροκοινωνικές συγκρούσεις που συμβαίνουν στην περιοχή (από τις γυναικοκτονίες και τη βία στα βόρεια σύνορα με τις ΗΠΑ μέχρι περιβαλλοντικά κινήματα και αντιστάσεις σε μεγαπρότζεκτ). Η (ιδιαίτερα νεανική και ενθουσιώδης) τοπική οργανωτική επιτροπή συγκροτήθηκε από γεωγράφους, κοινωνικές/ούς επιστημότισσες/ες, ακτιβίστριες/ές και καλλιτέχνιδες/ες, με βασικούς πυλώνες την κοινότητα γεωγράφων Geobrujas (Γεω-μάγισσες), το Ινστιτούτο Γεωγραφίας για την ειρήνη (IGP) και το Διεθνές Δίκτυο Γεω-ειρήνης (Red Geopaz Internacional).

Το εξαήμερο πρόγραμμα<sup>3</sup> περιλάμβανε πάνω από 500 εισηγήσεις (και μέχρι 9 παράλληλες συνεδρίες), στρογγυλά τραπέζια/συζητήσεις, εργαστήρια, παρουσιάσεις ταινιών και βιβλίων, επισκέψεις στο πεδίο, εκθέσεις, συνελεύσεις και εκτεινόταν στις ακόλουθες θεματικές: 1) Μετανάστευση, βίαιοι εκτοπισμοί και (απο)δόμηση συνόρων. 2) Κινήματα υπεράσπισης της γης, εγχειρήματα αυτονομίας, γεωγραφίες για την ειρήνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα. 3) Χωροκοινωνική αδικία και άνιση ανάπτυξη απέναντι σε μεγαπρότζεκτ και αστικές πραγματικότητες. 4) Εναλλακτικές χαρτογραφήσεις, χαρτογράφηση σωμάτων και άλλες διευρυμένες χαρτογραφήσεις 5) Κλιματική κρίση, οικο-πολιτική, περιβαλλοντική αδικία και μη ανθρώπινες εδαφικότητες. 6) Φεμινισμοί, φύλο, σώματα και σεξουαλικότητες. 7) Γεωγραφίες του ρατσισμού και της φυλετικοποίησης, διεθνοτικές συγκρούσεις και ετερογενή τοπία. 8) Διδασκαλία-μάθηση της γεωγραφίας, γεω-παιδαγωγικές και αποαποικιοκρατική διδακτική. 9) (Αντι)γεωπολιτικές από τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική: διάλογοι μεταξύ των παγκόσμιων νότων και βορράδων. 10) Ακτιβισμοί και χωρικές πρακτικές από τη σκοπιά της τέχνης. 11) Χώροι συμμετοχής, δυνητική πραγματικότητα και νέες τεχνολογίες.

Επίσης, όπως σε κάθε αντίστοιχο συνέδριο, έγινε προσπάθεια να αναδειχθούν τοπικά χωροκοινωνικά ζητήματα. Για αυτό το λόγο μία μέρα ήταν αφιερωμένη σε επισκέψεις στο πεδίο με 14 διαφορετικές επιλογές, στην πόλη και στην περιφέρεια: στο κέντρο όπου παρατηρούνται πυκνές και σύνθετες χωροκοινωνικές διεργασίες και συγκρούσεις, σε γειτονίες σε διαδικασίες «εξευγενισμού», σε κινήματα που υπερασπίζονται δημόσιους χώρους και πάρκα ενάντια σε ιδιωτικοποιήσεις, σε προστατευμένες περιοχές και αρχαιολογικούς χώρους, σε ιθαγενικές κοινότητες που υπερασπίζονται τη γη, σε συνεργατικά/συνεταιριστικά εγχειρήματα για την κατοικία, τους σπόρους, τη γεωργία.

Η συμμετοχή πολλών ερευνητριών/ών και ερευνητικών ομάδων από τη Λατινική Αμερική αλλά και από χώρες όπως η Ινδία ανέδειξε μια ποικιλία ζητημάτων κι ένα πλούτο προσεγγίσεων και εργαλείων (ψηφιακών και μη) με αποτέλεσμα ένα γόνιμο διάλογο τόσο εντός του παγκόσμιου νότου όσο και μεταξύ νότου-βορρά.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρότι το συνέδριο δεν ήταν φεμινιστικό, η συμμετοχή γυναικών και θηλυκοτήτων ήταν μάλλον πλειοψηφική, ενώ μια πληθώρα εισηγήσεων αφορούσε έμφυλες οπτικές. Μεταξύ άλλων, η προσέγγιση του σώματος ως εδαφικότητας

<sup>3</sup> Αναλυτικά το πρόγραμμα (στα αγγλικά) στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://iccg2023.org/prog/index.php?idioma=en>



και η σχέση με το περιβάλλον παρουσίασε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Τα παραπάνω δημιούργησαν μια ιδιαίτερα σημαντική δυναμική συμπερίληψης και έμφυλης ενδυνάμωσης στο συνέδριο. Παράλληλα, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη σύνδεση τέχνης (χορού, λογοτεχνίας, κινηματογράφου κ.λπ.) και γεωγραφίας και αναδείχθηκε η σημασία της τέχνης ως πρακτικής και αναπαράστασης εδαφικότητας αλλά και ως μέσου αντίστασης και κοινωνικής αλλαγής.

Η τοπική οργανωτική επιτροπή έφερε έναν αέρα ανανέωσης στο συνέδριο και με άλλους τρόπους: Καταρχήν, σε συμφωνία με τη διεθνή επιτροπή θεώρησε σωστότερο τον πληθυντικό «γεωγραφίες» και στην ουσία άλλαξε το όνομα των συνεδρίων (από συνέδριο κριτικής γεωγραφίας σε συνέδριο κριτικών γεωγραφιών). Παράλληλα, στο πλαίσιο της αποαποικιοποίησης και της κριτικής του ελιτισμού στον ακαδημαϊκό χώρο, αντί κεντρικών ομιλιών, στην έναρξη και τη λήξη του συνεδρίου, πραγματοποιήθηκαν στρογγυλά τραπέζια με γυναίκες ιθαγενείς που υπερασπίζονται εδαφικότητες και συγκεκριμένα, την Adriana Guzmán, από την εθνότητα Αϊμάρα (Βολιβία), λεσβία, κοινοτική φεμινίστρια, την Bettina Cruz από την Οαχάκα (Μεξικό), αγωνίστρια για τα ανθρώπινα δικαιώματα, μέλος του Εθνικού Ιθαγενικού Κογκρέσου (CNI), την Taira Stanley από την εθνότητα Κούνα (Παναμάς), ακτιβίστρια και συντονίστρια προγραμμάτων στο Γραφείο Ιθαγενών Λαών του Πανεπιστημίου του Παναμά, την Azize Aslan οικονομολόγο και ακτιβίστρια από το Κουρδιστάν, την Galia Mohamed Mojtari από την (μερικώς αναγνωρισμένη) Δημοκρατία της Σαχάρας και την Aura Lolita Chávez από την εθνότητα Μάγια (από την περιοχή της Γουατεμάλας), διεθνή προσωπικότητα στον αγώνα για τη διατήρηση των φυσικών πόρων, εξόριστη στην Ισπανία λόγω απειλών για τη ζωή της.

Η συμμετοχή ιθαγενών γυναικών, υπερασπιστριών εδαφικότητας, σε όλη τη διάρκεια των εργασιών του συνεδρίου είχε ως αποτέλεσμα έναν γόνιμο διάλογο μεταξύ ιθαγενικών κινημάτων και ερευνητριών/ών. Η χρήση για παράδειγμα του όρου Αμερική θεωρήθηκε αναπαραγωγή αποικιοκρατικού λόγου και αντιπροτά-

“

Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρότι το συνέδριο δεν ήταν φεμινιστικό, η συμμετοχή γυναικών και θηλυκοτήτων ήταν μάλλον πλειοψηφική, ενώ μια πληθώρα εισηγήσεων αφορούσε έμφυλες οπτικές. Μεταξύ άλλων, η προσέγγιση του σώματος ως εδαφικότητας και η σχέση με το περιβάλλον παρουσίασε ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

[...]



θηκε η χρήση του ιθαγενικού ονόματος Abya Yala (Αμπία Γιάλα) για να δηλωθεί η αμερικάνικη ήπειρος. Επίσης τονίστηκε η ανάγκη για χαρτογράφηση ζητημάτων με βάση τις ανάγκες των κινημάτων και συζητήθηκαν εκτενώς εναλλακτικές, αποαποικιοκρατικές και αντιπατριαρχικές χαρτογραφικές απεικονίσεις. Γενικότερα εκφράστηκε έντονη κριτική και αυτοκριτική για τον ελιτισμό των πανεπιστημιακών ως προς τη γλώσσα και τα αντικείμενα μελέτης αλλά και τις σχέσεις εξουσίας στον ακαδημαϊκό χώρο, την έμφυλη και φυλετική ανισότητα.

Στο κλείσιμο των εργασιών, το σώμα του συνεδρίου και η οργανωτική επιτροπή, διεθνής και τοπική, επικύρωσαν δύο ανακοινώσεις. Η πρώτη είναι η καταληκτική ανακοίνωση του συνεδρίου με τίτλο «Από το Μεξικό στην Παλαιστίνη και στον κόσμο ανάμεσά μας. Ενάντια στη Γενοκτονία, για τη Ζωή, την Αξιοπρέπεια και την Απελευθέρωση των Λαών»<sup>4</sup>. Εκεί καταγγέλλεται η γενοκτονία που συντελείται στη Λωρίδα της Γάζας και γίνεται κάλεσμα για άμεση κατάπαυση του πυρός, εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και ακαδημαϊκό και καλλιτεχνικό μποϊκοτάζ του Ισραήλ. Επίσης επιχειρείται μια αντιστοιχία με τους εκτοπισμούς και τη δομική βία στο Μεξικό, την Abya Yala και πολλές περιοχές του παγκόσμιου νότου και βορρά και αποτυπώνεται το όραμα ενός διαφορετικού, δίκαιου κόσμου.

Η δεύτερη ανακοίνωση που δημοσιεύτηκε αποτελεί δήλωση των Adriana Guzmán, Lolita Chávez, Tayra Stanley και Dylanna Rodríguez<sup>5</sup>. Μεταξύ άλλων, στηλιτεύουν την απόσταση μεταξύ λόγου και πράξης στον ακαδημαϊκό χώρο και

<sup>4</sup> Μπορείτε να διαβάσετε την ανακοίνωση στα ισπανικά και στα αγγλικά στον ακόλουθο σύνδεσμο: [https://iccg2023.org/wp-content/uploads/2023/11/PRONUNCIAMIENTO\\_STATEMENT\\_9ICCG\\_MEXICO\\_DE\\_MEXICO\\_A\\_PALESTINA\\_Y\\_EL.pdf](https://iccg2023.org/wp-content/uploads/2023/11/PRONUNCIAMIENTO_STATEMENT_9ICCG_MEXICO_DE_MEXICO_A_PALESTINA_Y_EL.pdf)

<sup>5</sup> Μπορείτε να διαβάσετε την ανακοίνωση στα ισπανικά και στα αγγλικά στον ακόλουθο σύνδεσμο: [https://iccg2023.org/wp-content/uploads/2023/11/PRONUNCIAMIENTO\\_COMPANERAS.pdf](https://iccg2023.org/wp-content/uploads/2023/11/PRONUNCIAMIENTO_COMPANERAS.pdf)

“

Στο κλείσιμο των εργασιών, το σώμα του συνεδρίου και η οργανωτική επιτροπή, διεθνής και τοπική, επικύρωσαν δύο ανακοινώσεις. Η πρώτη είναι η καταληκτική ανακοίνωση του συνεδρίου με τίτλο «Από το Μεξικό στην Παλαιστίνη και στον κόσμο ανάμεσά μας. Ενάντια στη Γενοκτονία, για τη Ζωή, την Αξιοπρέπεια και την Απελευθέρωση των Λαών». Εκεί καταγγέλλεται η γενοκτονία που συντελείται στη Λωρίδα της Γάζας και γίνεται κάλεσμα για άμεση κατάπαυση του πυρός, εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και ακαδημαϊκό και καλλιτεχνικό μποϊκοτάζ του Ισραήλ.

[...]

προτείνουν διαλογικές, συμμετοχικές, κοινοτικές, αντιπατριαρχικές και αντιρατσιστικές γεωγραφίες. Επίσης προβαίνουν και σε δημόσια καταγγελία για βίαιη, ρατσιστική συμπεριφορά ενός μέλους της διεθνούς και της τοπικής επιτροπής. Το σώμα του συνεδρίου και η οργανωτική επιτροπή έκαναν δεκτή την καταγγελία, αποδεικνύοντας στην πράξη τον αγώνα για ασφαλείς χώρους.

Θα λέγαμε, εν κατακλείδι, ότι η εμπειρία του 9<sup>ου</sup> Συνεδρίου Κριτικών Γεωγραφιών ήταν ιδιαίτερα πλούσια και γόνιμη για τη θεωρία και την πράξη και ελπιδοφόρα ως προς τη δέσμευση νέων (και μεγαλύτερων) επιστημονισσών και επιστημόνων για τη ριζοσπαστική κοινωνική αλλαγή.

**9 CONGRESO INTERNACIONAL DE GEOGRAFÍAS CRÍTICAS**  
Ciudad de México 2023

"Territorialidades en resistencia frente a los extractivismos:  
Geografías desde abajo y a la izquierda"

16 y 17 de octubre  
Jornadas Virtuales

23 al 25 de octubre  
Ciudad Universitaria, UNAM

26 de octubre  
Salidas de Campo

27 y 28 de octubre, Centro Histórico

<http://iccg2023.org>

@iccg2023 9ICCGMx2023

**9<sup>th</sup> ICCG**  
MÉXICO 2023

Photo: Santisov Arzu

Logos of partner organizations: GeoBrujas, IGP, CERBER, H. Casa Nacional del Estudiante, Museo Nacional de las Culturas del Mundo, M CMI, Casa de la Primera, ANTIPODE, fa, Facultad de Filosofía y Letras, CEPE, oiga, TLA TELCO, 20 años, HG, FUNDACIÓN PROFESOR HERNÁNDEZ BARRAGÁN

**5<sup>ο</sup> ΔΙΕΘΝΕΣ  
ΜΑΡΕΙΣΤΙΚΟ  
ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΟ  
ΣΥΝΕΔΡΙΟ**

## 5<sup>ο</sup> ΔΙΕΘΝΕΣ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΟ ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΗ ΒΑΡΣΟΒΙΑ ΤΟΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2023<sup>1</sup>

MAŁGORZATA KULBACZEWSKA-FIGAT<sup>2</sup>  
VLADIMIR MITEV<sup>3</sup>

*Από τις 16 έως τις 18 Νοεμβρίου του 2023, η Βαρσοβία ήταν η πρωτεύουσα του παγκόσμιου κοινωνικού και μαρξιστικού φεμινισμού: εκατοντάδες γυναίκες από όλο τον κόσμο συγκεντρώθηκαν για να συζητήσουν την πολιτική θεωρία και πράξη, να ανταλλάξουν εμπειρίες, ερευνητικά αποτελέσματα και ελεύθερες σκέψεις. Γυναίκες του Βορρά και του Νότου, της Ανατολής και της Δύσης, όλες αφοσιωμένες στις κοινές αξίες της ελευθερίας, της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναζήτησαν τις πιο αποτελεσματικές στρατηγικές για να διεκδικήσουν ίσα δικαιώματα σε έναν πιο δίκαιο κόσμο. Το πνεύμα της αδελφότητας ήταν πραγματικά στον αέρα.*

### **Małgorzata Kulbaczevska-Figat:**

Μόλις τρία χρόνια νωρίτερα, εκατοντάδες χιλιάδες γυναίκες και οι υποστηρικτές τους είχαν διαδηλώσει στους δρόμους της ίδιας πόλης για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στη σχεδόν πλήρη απαγόρευση των αμβλώσεων. Ήταν το μεγαλύτερο κίνημα διαμαρτυρίας στην ιστορία της Πολωνίας από το 1989 – κι όμως δεν έληξε με νίκη. Ταυτόχρονα, σε όλο τον κόσμο, η πανδημία άσκησε πρόσθετη πίεση στις γυναίκες: οι στατιστικές δείχνουν ότι το εξαιρετικό βάρος της συναισθηματικής εργασίας και της εργασίας φροντίδας έπεσε κυρίως στους ώμους τους. Επιπλέον, οι γυναίκες είχαν περισσότερες πιθανότητες να χάσουν τη δουλειά τους ή να περικοπούν οι μισθοί τους όταν η έκτακτη συνθήκη της πανδημίας ακολουθήθηκε από οικονομική κρίση. Και όλα αυτά συνέβησαν ενώ παλιά ζητήματα ισότητας και διακρίσεων παρέμεναν άλυτα: οι έμφυλες ανισότητες και η γυάλινη οροφή δεν έχει εξαφανιστεί, τα έμφυλα στερεότυπα είναι ζωντανά και η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών συνεχίζει να γεννάει θύματα.

Όμως όσες και όσοι ήρθαν στο συνέδριο, δεν ήρθαν για να παραπονεθούν. Αντιθέτως,

<sup>1</sup> Δημοσιεύθηκε αρχικά στην ιστοσελίδα του Cross-Border Talks: <https://www.crossbordertalks.eu/2023/11/26/5th-marxfem-conference/> Μετάφραση από τα αγγλικά: Ελένη Γεωργίου.

<sup>2</sup> Η Małgorzata Kulbaczevska-Figat είναι συνιδρύτρια και συντονίστρια του Cross-Border Talks και δημοσιογράφος με έδρα την Πολωνία που κάνει ρεπορτάζ για την πολιτική ζωή και τις κοινωνικές αλλαγές στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, με ιδιαίτερη έμφαση στα εργατικά κινήματα. Στη δουλειά της την απασχολούν ζητήματα του περιφερειακού καπιταλισμού και της λαϊκής αυτοοργάνωσης. Φέρνει στο φως ξεχασμένες ή αποσιωπημένες πια στιγμές της ιστορίας των εργατικών αγώνων στην Πολωνία και την Ανατολική Ευρώπη. Τα κείμενά της έχουν δημοσιευθεί από την Dziennik Trybuna στην Πολωνία, το Left.it στην Ιταλία, την εφημερίδα Αυγή στην Ελλάδα και άλλα προοδευτικά έντυπα και ιστότοπους.

<sup>3</sup> Ο Vladimir Mitev είναι Βούλγαρος δημοσιογράφος που μιλά ρουμανικά και περσικά. Είναι ο ιδρυτής του βουλγαρορουμανικού ιστολογίου «Γέφυρα Φιλίας», καθώς και του βουλγαρορουμανικού-περσικού ιστολογίου «Περσική Γέφυρα Φιλίας». Είναι ανταποκριτής του Radio Romania για τη Βουλγαρία και είναι συντάκτης στο ρουμανικό τμήμα του Radio Bulgaria.



“

[...]

σε όλο τον κόσμο, η πανδημία άσκησε πρόσθετη πίεση στις γυναίκες: οι στατιστικές δείχνουν ότι το εξαιρετικό βάρος της συναισθηματικής εργασίας και της εργασίας φροντίδας έπεσε κυρίως στους ώμους τους. Επιπλέον, οι γυναίκες είχαν περισσότερες πιθανότητες να χάσουν τη δουλειά τους ή να περικοπούν οι μισθοί τους όταν η έκτακτη συνθήκη της πανδημίας ακολουθήθηκε από οικονομική κρίση. Και όλα αυτά συνέβησαν ενώ παλιά ζητήματα ισότητας και διακρίσεων παρέμεναν άλυτα.

αποτέλεσαν παράδειγμα προθυμίας για αντίσταση και πάλη, ακόμη και όταν οι αντίπαλοι είναι πολύ ισχυροί. Ήταν απίστευτα ενθαρρυντικό να ακούς τη Ndindi Kitonga, μαύρη φεμινίστρια από το Σαν Φρανσίσκο που συμμετέχει ενεργά στο κίνημα φεμινισμού της κατάργησης, να μιλάει για την αντιμετώπιση του ρατσισμού που είναι πάντα παρών στις φυλακές και την αστυνομία των ΗΠΑ. Η Ουκρανή ερευνήτρια και ακτιβίστρια Oksana Dutchak μίλησε με δυνατά λόγια για την ανάγκη για αλληλεγγύη υπέρ όλων των καταπιεσμένων, υπέρ όλων εκείνων που δέχονται επίθεση. Η Blanka Hasterok, συνδικαλίστρια σε μια από τις αποθήκες της Amazon στην Πολωνία, μοιράστηκε ιδέες για το πώς οι γυναίκες χτίζουν μια εργατική ένωση σε μια εταιρεία που είναι γνωστή για την κατάρρευση των συνδικάτων.

Η πρόταση να απομακρυνθούμε από μια «κουλτούρα σκληρότητας» (που ανέφερε η αυστριακή πανεπιστημιακή ερευνήτρια Gabriele Michalitsch στην παρουσίασή της) υπέρ μιας κουλτούρας αμοιβαίας φροντίδας αναφέρθηκε επίσης σε μια σειρά παρεμβάσεων. Η παρουσίαση της Sylwia Chutnik, βασισμένη στην εμπειρία της από την πανδημία και την εξ αποστάσεως εργασία, παρείχε περαιτέρω στοιχεία για το πώς η πατριαρχία επιβαρύνει με όλο και περισσότερα βάρη τις γυναίκες. Άλλοι συμμετέχοντες, όπως η Zofia Łarniewska, υποστήριξαν ότι ο φεμινισμός σήμερα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει οικολογική συνείδηση και δέσμευση για τη διάσωση του πλανήτη, ο οποίος έχει υποστεί τόσο μεγάλη ζημιά από την επιδίωξη του καπιταλισμού για μεγιστοποίηση του κέρδους με κάθε

κόστος. Καθώς το συνέδριο δεν ήταν απλώς «φεμινιστικό» αλλά μαρξιστικό-φεμινιστικό, ζητήματα των εργαζόμενων γυναικών και της αγοράς εργασίας τέθηκαν πολλές φορές. Τα αποτελέσματα της μελέτης της Laura Bäuml σχετικά με τις γυναίκες που εργάζονται σε εργοστάσια στην αυστριακή περιφέρεια της Στυρίας έδειξαν για πόσα ακόμη πρέπει να αγωνιστούμε: οι γυναίκες από τις οποίες πήρε συνέντευξη δεν είχαν σκεφτεί καν να μοιραστούν τις δουλειές του σπιτιού ισότιμα με τους συντρόφους τους και, ενώ οι ίδιες ξεκάθαρα αντιπροσωπεύουν την εκμεταλλεζόμενη τάξη, η δυσaráσκεια τους στόχευε συχνά άλλες μη προνομιούχες ομάδες, όπως τους μετανάστες.

Το συνέδριο ήταν επίσης μια ευκαιρία να μάθουμε από την ιστορία. Η εναρκτήρια ομιλία της Gayatri Spivak επικεντρώθηκε στις μέρες της πρωτόγονης συσσώρευσης και

προσέφερε μια νέα ανάγνωση εκείνης της περιόδου σε μια φεμινιστική ερμηνεία. Μια άλλη ομιλία ανέφερε μία από τις πιο διάσημες μαχήτριες πολωνικής καταγωγής, τη Ρόζα Λούζεμπουργκ. Ενώ συχνά αντιμετωπίζεται άδικα ως εχθρός του πολωνικού αγώνα για χειραφέτηση, μια από τις παρουσιάσεις του συνεδρίου έδειξε ότι δεν ήταν ούτε αδιάφορη για θέματα εθνικής καταπίεσης ούτε αφελής ειρηνίστρια όταν επρόκειτο για βία κατά των ασθενέστερων. Μια άλλη, ιστορικής έμπνευσης παρουσίαση, εξέτασε τη διάσημη απεργία των γυναικών στην Ισλανδία και έθεσε το ερώτημα: πρέπει, ως σοσιαλφεμινίστριες, να μαλακώσουμε τον λόγο μας για να επιδιώξουμε (προσωρινή) ενότητα με φιλελεύθερες και μεσαίας τάξης φεμινίστριες ή να μιλήσουμε με τη δική μας φωνή και να αποδεχτούμε ότι αυτή τη φωνή δεν θα την ακολουθήσουν όλες οι γυναίκες; Σίγουρα όλοι στην αίθουσα είχαν τη δική τους απάντηση. Και η συζήτηση θα συνεχιστεί στο επόμενο συνέδριο, το οποίο πιθανότατα θα φιλοξενήσει η Πορτογαλία.

### **Προσωπικές εντυπώσεις και σχόλια από τον Vladimir Mitev, δημοσιογράφο του Cross-Border Talk:**

Ήμουν ένας από τους λίγους άντρες που ήταν παρόντες στο 5ο Διεθνές Μαρξιστικό Φεμινιστικό Συνέδριο στη Βαρσοβία τον Νοέμβριο του 2023. Ίσως το 90% των ομιλητών και του κοινού ήταν γυναίκες. Ήταν ένα γυναικείο βασίλειο γνώσης και προβληματισμού, με γυναίκες να μιλούν για τις γυναίκες σε ένα κοινό γυναικών, διατυπώνοντας προοπτικές που θα μπορούσαν να ενδυναμώσουν το πολιτικά μη προνομιούχο μέρος της ανθρωπότητας.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο κύριος ρόλος μου ήταν αυτός του υποστηρικτή – της συναδέλφισσας μου Malgorzata από το Cross-Border Talks και της πολωνικής οργανωτικής ομάδας από το Ίδρυμα Naprzód (το ίδρυμα που δημοσιεύει επίσης το Cross-Border Talks). Πήρα επίσης τη θέση του μαθητή – τόσο στα επίσημα πάνελ που παρακολούθησα, όσο και σε ανεπίσημες, ιδιωτικές συνομιλίες με συμμετέχουσες/συμμετέχοντες στο Φόρουμ.

Κατά την άποψή μου, η πιο ισχυρή και ενθαρρυντική συνεδρία ήταν αυτή για τον πόλεμο και τον φεμινισμό, με πρόεδρο την Πολωνή φεμινίστρια και ακτιβίστρια Ewa Majewska. Μία Ιρανή και μία Ουκρανή ομιλήτρια επέδειξαν τεράστια δύναμη όταν αναφέρθηκαν στα εγκλήματα και την κακοποίηση που διαπράχθηκαν εναντίον αμάχων,

“

[...]

Τα αποτελέσματα της μελέτης της Laura Bäuml σχετικά με τις γυναίκες που εργάζονται σε εργοστάσια στην αυστριακή περιφέρεια της Στυρίας έδειξαν για πόσα ακόμη πρέπει να αγωνιστούμε: οι γυναίκες από τις οποίες πήρε συνέντευξη δεν είχαν σκεφτεί καν να μοιραστούν τις δουλειές του σπιτιού ισότιμα με τους συντρόφους τους και, ενώ οι ίδιες ξεκάθαρα αντιπροσωπεύουν την εκμεταλλεζόμενη τάξη, η δυσaráσκεια τους στόχευε συχνά άλλες μη προνομιούχες ομάδες, όπως τους μετανάστες.

άοπλων ανθρώπων, γυναικών και παιδιών. Νιώσαμε την αναταραχή και τη βαρύτητα αυτών που ο πόλεμος και τα αυστηρά μέτρα ασφαλείας διαπράττουν στο φεμινιστικό τρίγωνο: γυναίκες-ζωή-ελευθερία. Κατά τη γνώμη μου, ενώ οι γυναίκες είναι γεμάτες με δύναμη να κάνουν αλλαγές, στις συνθήκες του πολέμου φαίνεται πιο έντονα η αδυναμία να συνδεθούν ουσιαστικά με την εξελισσόμενη μέριμνα για αλλαγή. Αυτό που επέδειξαν η Oksana Dutchak και η Sama Ooryad κατά τη διάρκεια του συνεδρίου ήταν ότι η καρδιά και το μυαλό μπορούν να αντέξουν πολύ πόνο, αλλά παραμένουν άθικτα, ανθεκτικά και ικανά να βλέπουν την ελπίδα ακόμα και στις πιο τραγικές στιγμές ενός έθνους.

“

Ήμουν ένας από τους λίγους άντρες που ήταν παρόντες στο 5ο Διεθνές Μαρξιστικό Φεμινιστικό Συνέδριο στη Βαρσοβία τον Νοέμβριο του 2023. Ίσως το 90% των ομιλητών και του κοινού ήταν γυναίκες. Ήταν ένα γυναικείο βασίλειο γνώσης και προβληματισμού, με γυναίκες να μιλούν για τις γυναίκες σε ένα κοινό γυναικών, διατυπώνοντας προοπτικές που θα μπορούσαν να ενδυναμώσουν το πολιτικά μη προνομιούχο μέρος της ανθρωπότητας.







**ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ  
ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ  
ΕΡΓΑΣΙΑ  
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ  
ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ  
ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ**

Πριν λίγο καιρό, μια σειρά από ινστιτούτα, μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, πήραν την πρωτοβουλία να συνυπογράψουν και να δημοσιεύσουν ένα μανιφέστο για την αξιοπρεπή εργασία στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, αναλαμβάνοντας στη συνέχεια και σειρά άλλων πρωτοβουλιών ενημέρωσης, κινητοποίησης και πίεσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η πρωτοβουλία αυτή, προερχόμενη από τις γειτονικές μας χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Όχι μόνο γιατί θέτει στο προσκήνιο το ζήτημα της εργασίας και των μισθών, αλλά και γιατί με ευσύνοπτο τρόπο θέτει επί τάπητος κρίσιμα ζητήματα, όπως ο προς τα κάτω ανταγωνισμός των χωρών της περιοχής σε ό,τι αφορά τα εργασιακά δικαιώματα και τις αμοιβές, με σκοπό την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Πρόκειται για μία τάση που αναμφίβολα επηρεάζει και τη χώρα μας, ενώ η ένταξη των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ, που είναι περισσότερο από ώριμη και επιθυμητή αυτή τη στιγμή, θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο αυτόν τον προς τα κάτω ανταγωνισμό στην ευρύτερη περιοχή της ευρω-περιφέρειας, Νότιας και Ανατολικής.

Με την έννοια αυτή, ο αγώνας των εργαζομένων στα Δυτικά Βαλκάνια για αξιοπρεπή εργασία και μισθούς, δεν μας αφορά μόνο στο όνομα της αλληλεγγύης, αλλά άμεσα. Γιατί, η βελτίωση των εργασιακών και μισθολογικών συνθηκών σε κάθε χώρα και περιοχή της Ευρώπης λειτουργεί τελικά θετικά και προστατευτικά για τα δικαιώματα των εργαζομένων σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Για το λόγο αυτό, ως Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς αποφασίσαμε να μεταφράσουμε και να δημοσιεύσουμε το Μανιφέστο αυτό, ελπίζοντας ότι θα συμβάλλουμε και με αυτό τον τρόπο στην ενημέρωση και την κινητοποίηση των εργαζομένων και στη χώρα μας.

Δανάη Κολτσίδα, διευθύντρια ΙΝΠ

## ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ

### ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ<sup>1</sup>

Αναγνωρίζοντας την επείγουσα ανάγκη αντιμετώπισης των πιεστικών εργασιακών και κοινωνικών ζητημάτων που επικρατούν στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, εμείς, οι οργανώσεις που υπογράφουμε αυτό το μανιφέστο, στεκόμαστε ενωνόμαστε στη δέσμευσή μας να προωθήσουμε την αξιοπρεπή εργασία για όλους και όλες.

Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων αντιμετωπίζουν μια σειρά από αλληλένδετες προκλήσεις που υπονομεύουν την ευημερία των εργαζομένων και τη σταθερότητα των κοινωνιών μας. Αυτές οι προκλήσεις περιλαμβάνουν:

- Φτώχεια:** Η εκτεταμένη φτώχεια παραμένει σημαντικό πρόβλημα για την περιοχή μας, καθώς μεγάλη μερίδα του πληθυσμού αγωνίζεται για να καλύψει τις βασικές της ανάγκες. Αυτή η κατάσταση διαιωνίζει την ανισότητα και εμποδίζει την κοινωνική πρόοδο.
- Χαμηλοί μισθοί:** Πολλοί/ες εργαζόμενοι/ες στα Δυτικά Βαλκάνια αντιμετωπίζουν το βάρος της ανεπαρκούς αμοιβής, η οποία αποτυγχάνει να τους παρέχει ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο. Οι χαμηλοί μισθοί όχι μόνο συμβάλλουν στη φτώχεια, αλλά και διατηρούν την κοινωνική αδικία.
- Θέσεις εργασίας κακής ποιότητας:** Ένα σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού στην περιοχή μας είναι παγιδευμένο σε επισφαλή απασχόληση που χαρακτηρίζεται από παρατυπία, έλλειψη κοινωνικής προστασίας και περιορισμένες προοπτικές επαγγελματικής ανέλιξης. Αυτές οι θέσεις εργασίας κακής ποιότητας συμβάλλουν στον κύκλο της φτώχειας και εμποδίζουν τους εργαζόμενους/τις εργαζόμενες να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους.
- Επισφαλής και επικίνδυνη εργασία:** Η επισφάλεια έχει γίνει ο κανόνας για πολλούς εργαζόμενους, με ελάχιστη ή καθόλου ασφάλεια ως προς τη θέση απασχόλησης, περιορισμένη πρόσβαση στην κοινωνική προστασία και επικίνδυνες συνθήκες εργασίας. Αυτό το περιβάλλον εκμετάλλευσης θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια, την ευημερία και τις μελλοντικές προοπτικές των εργαζομένων.
- Εξάρτηση από άμεσες ξένες επενδύσεις:** Ενώ οι άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να διαδραματίσουν ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη, παρατηρούμε μια ανησυχητική τάση υπερβολικής εξάρτησης από τέτοιες επενδύσεις στην περιοχή μας. Αυτή η εξάρτηση δημιουργεί τρωτά σημεία, καθώς οι εταιρείες συχνά δίνουν προτεραιότητα στο κέρδος έναντι των δικαιωμάτων των εργαζομένων, οδηγώντας σε πρακτικές εκμετάλλευσης και περιορισμένο τοπικό έλεγχο στη λήψη οικονομικών αποφάσεων.
- Αγώνας δρόμου προς τα κάτω:** Ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών για την προσέλκυση επενδύσεων έχει οδηγήσει σε έναν αγώνα δρόμου προς τα κάτω, όπου οι κυβερνήσεις και οι εταιρείες επιδίδονται σε απορρύθμιση, υποβάθμιση των προτύπων εργασίας και αποδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας. Αυτός ο προς τα κάτω ανταγωνισμός υπονομεύει τα δικαιώματα των εργαζομένων, διαιωνίζει την επισφαλή εργασία και καταπνίγει τη δυνατότητα βιώσιμης ανάπτυξης.

<sup>1</sup> Το μανιφέστο και τις οργανώσεις που το υπογράφουν μπορείτε να βρείτε εδώ: <https://decentworkbalkans.com/>. Τη μετάφραση από τα αγγλικά έκανε η Ελένη Γεωργίου.

Υπό το φως αυτών των προκλήσεων, στεκόμαστε ενωμένοι στη δέσμευσή μας για την επίτευξη αξιοπρεπούς εργασίας για όλους στα Δυτικά Βαλκάνια. Πιστεύουμε ακράδαντα ότι η περιφερειακή συνεργασία και η αλληλεγγύη είναι απαραίτητες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων. Καλούμε τις κυβερνήσεις, τις τοπικές αρχές, τα συνδικάτα και τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μας να συμμετάσχουν στις ακόλουθες προσπάθειες:

1. **Μισθοί επαρκείς για τη διαβίωση:** Οι κυβερνήσεις πρέπει να διασφαλίσουν ότι όλοι/ες οι εργαζόμενοι/ες λαμβάνουν μισθούς που τους παρέχουν ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο. Οι εταιρείες πρέπει να δεσμευτούν για δίκαιη και ίση αμοιβή, που θα αποτιμά τη συνεισφορά του εργατικού τους δυναμικού. Αυτό απαιτεί την αναδιανομή του πλούτου και τη δημιουργία συστημάτων δίκαιης και ίσης αμοιβής που δίνουν προτεραιότητα στην ευημερία των εργαζομένων έναντι των εταιρικών κερδών. Οι εργαζόμενοι/ες θα πρέπει να κερδίζουν αρκετά για να καλύπτουν τις βασικές κοινωνικές και βιοτικές τους ανάγκες, τόσο για τους ίδιους/τις ίδιες όσο και για τις οικογένειές τους.
2. **Κοινωνική Προστασία:** Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να εφαρμόσουν ισχυρά συστήματα κοινωνικής προστασίας που θα διασφαλίζουν τα δικαιώματα των εργαζομένων, και θα δίνουν προτεραιότητα στον ρόλο της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Τα συστήματα αυτά θα πρέπει να διασφαλίζουν καθολική πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, στην εκπαίδευση, αλλά και σε επαρκείς συντάξεις, να προστατεύουν από την ανεργία και άλλους εργασιακούς κινδύνους και να προωθούν την οικονομική ανάπτυξη με τρόπο που θα επιτρέπει τη δημιουργία θέσεων εργασίας υψηλής ποιότητας και την ανάπτυξη εργατικού δυναμικού υψηλής ειδίκευσης. Αυτή η κοινωνική προστασία πρέπει να επεκτείνεται σε όλους τους εργαζομένους, συμπεριλαμβανομένων των παράτυπων εργαζομένων και των μεταναστών, διασφαλίζοντας τα δικαιώματά τους, την ασφάλεια και την πρόσβαση τους στην κοινωνική ασφάλιση.
3. **Εργασιακά δικαιώματα:** Οι κυβερνήσεις πρέπει να επιβάλουν και να ενισχύσουν τους εργατικούς νόμους, να εγγυηθούν την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και των συλλογικών διαπραγματεύσεων και να συμμετάσχουν στην προώθηση του κοινωνικού διαλόγου χωρίς αποκλεισμούς. Οι εταιρείες πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα των εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος οργάνωσης και συλλογικής διαπραγμάτευσης. Οι εταιρείες πρέπει να σέβονται και να δίνουν προτεραιότητα στην ευημερία των εργαζομένων τους, παρέχοντας ασφαλείς και χωρίς αποκλεισμούς χώρους εργασίας.
4. **Πολιτικές εργασίας χωρίς αποκλεισμούς για όλους:** Αναγνωρίζοντας τη σημασία της αντιμετώπισης των εργασιακών προκλήσεων που σχετίζονται με το φύλο, τη νεότητα, το γήρας, την εθνικότητα ή την αναπηρία, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να εφαρμόσουν συστήματα κοινωνικής προστασίας, ολοκληρωμένα και συμπεριληπτικά σχεδιασμένα. Αυτά τα συστήματα θα πρέπει όχι μόνο να προστατεύουν τα δικαιώματα όλων των εργαζομένων αλλά και να αντιμετωπίζουν ζητήματα όπως οι μισθολογικές ανισότητες, οι άνισες ευκαιρίες και η άτυπη εργασία από μόνων που προέρχονται από διαφορετικό υπόβαθρο. Πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στην καθολική πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και τις επαρκείς συντάξεις για όλους, διασφαλίζοντας την ισότητα στην πρόσβαση και τα οφέλη ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας ή εθνοτικής καταγωγής. Τα άτομα με αναπηρία θα πρέπει να έχουν εύλογες διευκολύνσεις, προστασία από τις διακρίσεις και πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης, για να συμμετέχουν πλήρως στο εργατικό δυναμικό. Η προάσπιση αυτών των εργασιακών δικαιωμάτων για όλα τα άτομα όχι μόνο προάγει την κοινωνική ισότητα, αλλά προωθεί επίσης τη συμπε-



ρίληψη και την ποικιλομορφία στον εργασιακό χώρο, που ωφελούν συνολικά την κοινωνία.

5. **Βιώσιμη Ανάπτυξη:** Οι πολιτικές και οι επενδύσεις θα πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στη βιώσιμη και συμπεριληπτική ανάπτυξη, με έμφαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας, την καινοτομία και την πράσινη οικονομία. Αυτή η προσέγγιση πρέπει να ενθαρρύνει αξιοπρεπείς ευκαιρίες εργασίας, να προστατεύει τα δικαιώματα των εργαζομένων και να διασφαλίζει μια δίκαιη μετάβαση προς ένα βιώσιμο μέλλον.
6. **Καινοτομία & Τεχνολογία:** Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να επιλέξουν τη διαφοροποίηση και τον εκδημοκρατισμό των πηγών γνώσης, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν την τεχνολογία για τη μείωση της κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας θα πρέπει να είναι υπεύθυνη και δίκαιη προκειμένου να χρησιμοποιείται για την πρόοδο στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, τις ευρύτερες ευκαιρίες εκπαίδευσης, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τη βελτιωμένη παροχή κοινωνικών υπηρεσιών συνολικά.
7. **Δημοκρατική Διακυβέρνηση και Συμμετοχή:** Απαιτούμε διαφανή και υπαγόμενη σε έλεγχο διακυβέρνηση, που προωθεί την ενεργό συμμετοχή των εργαζομένων και της κοινωνίας των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων οι οποίες διαμορφώνουν τις εργασιακές πολιτικές και διασφαλίζουν την κοινωνική δικαιοσύνη. Οι κυβερνήσεις πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στις ανάγκες και τις φωνές των πολιτών τους έναντι των εταιρικών συμφερόντων.
8. **Περιφερειακή συνεργασία και αλληλεγγύη:** Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων θα πρέπει να ενισχύσουν την περιφερειακή συνεργασία, ανταλλάσσοντας βέλτιστες πρακτικές, γνώσεις και πόρους για την αντιμετώπιση κοινών εργασιακών προκλήσεων. Υποστηρίζουμε στρατηγικές οικονομικής διαφοροποίησης οι οποίες προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη και μειώνουν την εξάρτηση από ξένες επενδύσεις. Η περιφερειακή αλληλεγγύη μεταξύ των εργαζομένων, των συνδικάτων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της αξιοπρεπούς εργασίας σε ολόκληρη την περιοχή.

Πιστεύουμε ακράδαντα ότι αγκαλιάζοντας αυτές τις κοινές θέσεις και δουλεύοντας συλλογικά, μπορούμε να οικοδομήσουμε μια περιοχή όπου κάθε εργαζόμενος απολαμβάνει αξιοπρεπή εργασία, αξιοπρέπεια και κοινωνική δικαιοσύνη. Καλούμε όλες και όλους τις ενδιαφερόμενες και τους ενδιαφερόμενους να συμμετάσχουν στην προσπάθειά μας να δημιουργήσουμε ένα φωτεινότερο μέλλον για τα Δυτικά Βαλκάνια, όπου τα εργασιακά δικαιώματα και η κοινωνική ευημερία βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της συλλογικής μας επιδίωξης για πρόοδο.

Σεπτέμβριος 2023



**ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΝΟΜΟΣ  
ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ  
ΕΤΟΙΜΟ ΝΑ ΧΑΣΕΙ  
ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ, ΩΣ  
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΠΡΟΣ  
ΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΚΗ  
ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΠΟΥ  
ΚΑΤΑΡΡΕΕΙ**

## ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΕΤΟΙΜΟ ΝΑ ΧΑΣΕΙ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ, ΩΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΡΡΕΕΙ<sup>1</sup>

CZESŁAW KULESZA ΚΑΙ GAVIN RAE<sup>2</sup>

Οι βουλευτικές εκλογές στην Πολωνία, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στις 15 Οκτωβρίου, οδήγησαν σε ένα προσωρινό πολιτικό αδιέξοδο, με κανένα πολιτικό κόμμα να μην είναι σε θέση να σχηματίσει κυβέρνηση πλειοψηφίας. Στις εκλογές κυριάρχησαν και πάλι δύο πολιτικά μπλοκ από τη δεξιά: το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη (PiS) και η Συμμαχία Πολιτών (ΚΟ). Για τρεις συνεχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις, το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη PiS, με επικεφαλής τον Jarosław Kaczyński, αναδείχθηκε ως το μεγαλύτερο κόμμα, αν και η κακή απόδοση του ακροδεξιού κόμματος Συνομοσπονδία (Konfederacja), σημαίνει ότι το PiS δεν έχει πολιτικό εταίρο στο κοινοβούλιο με τον οποίο να μπορεί να σχηματίσει κυβέρνηση. Εν τω μεταξύ, η επιλαχούσα Συμμαχία Πολιτών (ΚΟ), με επικεφαλής τον Ντόναλντ Τουσκ, έχει δηλώσει την προθυμία της να σχηματίσει κυβέρνηση συνασπισμού με το κεντροδεξιό κόμμα Third Way (TD) και τη σοσιαλδημοκρατική Αριστερά (Lewica). Η Αριστερά θα είναι ο δευτερεύων εταίρος σε μια τέτοια κυβέρνηση συνασπισμού και θα δυσκολευτεί να επιτύχει συμφωνία για οποιεσδήποτε προοδευτικές αριστερές πολιτικές εντός της, αφού η αριστερά κέρδισε το χαμηλότερο συνολικό ποσοστό ψήφων της από οποιαδήποτε εκλογική αναμέτρηση από το 1989.

<sup>1</sup> Μετάφραση από τα αγγλικά: Ελένη Γεωργίου.

<sup>2</sup> Ο Czesław Kulesza, πολιτικός αναλυτής, δραστηριοποιείται στο σοσιαλιστικό και συνδικαλιστικό κίνημα στην Πολωνία. Είναι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιδρύματος «Εμπρός» (Naprząd) καθώς και του transform! europe.

Ο Gavin Rae είναι κοινωνιολόγος που ζει και εργάζεται στην Πολωνία. Έχει γράψει εκτενώς για την πολιτική, την κοινωνία και την οικονομία της Πολωνίας και για θέματα που σχετίζονται με την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Έχει εκδώσει δύο βιβλία: *Poland's Return to Capitalism. From the Socialist Bloc to the European Union* και *Privatising Capital. The Commodification of Poland's Welfare State*. Είναι ιδρυτικό μέλος του Ιδρύματος «Εμπρός» (Naprząd) και μέλος του transform! europe.

Αποτελέσματα Βουλευτικών Εκλογών – 2019 και 2023.

	Νόμος και Δικαιοσύνη- PiS		Συμμαχία Πολιτών- ΚΟ		Αριστερά- Left		Συνομοσπονδία- Confederation		Third Way/PSL	
	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Ψήφοι (%)	43.6	35.4	27.4	30.7	12.6	8.6	6.8	7.2	8.6	14.4
Αριθμός εδρών	235	194	134	157	49	26	11	18	30	65

### Ρεκόρ προσέλευσης

Οι εκλογές σημαδεύτηκαν από μεγάλη αύξηση της προσέλευσης των ψηφοφόρων, που ανήλθε στο 74% από 61% το 2019. Αυτό οφειλόταν κυρίως στην υψηλή συμμετοχή νέων και γυναικών. Αυτοί οι ψηφοφόροι κινητοποιήθηκαν για να απομακρύνουν τη συντηρητική-εθνικιστική κυβέρνηση του PiS από την εξουσία, η οποία είχε εισαγάγει πολιτικές όπως η ουσιαστική απαγόρευση των αμβλώσεων κατά τη δεύτερη θητεία της στην εξουσία. Προεκλογικά, το κίνημα της αντιπολίτευσης, υπό την ηγεσία της ΚΟ, είχε οργανώσει τεράστιες διαδηλώσεις στη Βαρσοβία, δείχνοντας πώς μεγάλα τμήματα του εκλογικού σώματος ήταν ενεργά αντίθετα στην κυβέρνηση του PiS. Ωστόσο, αυτά τα κόμματα της αντιπολίτευσης δεν παρουσίασαν μια συνεκτική θετική εναλλακτική στο PiS, με μεγάλα τμήματα του εκλογικού σώματος να ψηφίζουν για να εμποδίσουν το PiS να κερδίσει μια τρίτη θητεία.



Οι εκλογές σημαδεύτηκαν από μεγάλη αύξηση της προσέλευσης των ψηφοφόρων, που ανήλθε στο 74% από 61% το 2019.

[...]

### Μείωση υποστήριξης για το PiS

Παρόλο που το PiS κέρδισε και πάλι το μεγαλύτερο μερίδιο των ψήφων, η υποστήριξή του μειώθηκε κατά περίπου 8% σε σύγκριση με τις προηγούμενες εκλογές. Το PiS δεν μπόρεσε να επεκταθεί πέρα από το βασικό του εκλογικό σώμα, όπως είχε κάνει στις προηγούμενες εκλογές. Το 2019, μπόρεσε να κερδίσει τις ψήφους όσων πίστευαν ότι το βιοτικό τους επίπεδο είχε βελτιωθεί υπό την κυβέρνηση του PiS, λόγω της υιοθέτησης πολιτικών όπως τα καθολικά επιδόματα τέκνων, οι αυξήσεις στον κατώτατο μισθό και η μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησης. Κατά τη διάρκεια της πρώτης θητείας του, το PiS άλλαξε την πολιτική του κατεύθυνση αμφισβητώντας εν μέρει τη νεοφιλελεύθερη συναίνεση, αν και δεν επιχείρησε αναδιανομή του πλούτου από τα πάνω, ούτε αμφισβήτησε την οικονομική δύναμη μεγάλων πολυεθνικών.

Στον απόηχο της πανδημίας του Covid-19, του πολέμου στην Ουκρανία και της αντί-



στοιχης αύξησης του πληθωρισμού, πολλοί ένιωσαν ότι το βιοτικό τους επίπεδο είχε μείνει στάσιμο ή ακόμη και μειωμένο τα τελευταία χρόνια. Ένα παράδειγμα των δυσκολιών που αντιμετώπισε το PiS ήταν οι διαδηλώσεις των αγροτών ενάντια στην ελεύθερη εισαγωγή σιτηρών από την Ουκρανία. Το PiS απάντησε σε αυτό εισάγοντας εκ νέου εμπορικούς φραγμούς με την Ουκρανία, καθώς οι αγρότες αποτελούν σημαντικό μέρος του εκλογικού του σώματος. Η κυβέρνηση του PiS δεν έχει επενδύσει σημαντικά στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας και ειδικότερα οι νέοι εργάζονται σε μια ολοένα και πιο επισφαλή αγορά εργασίας και έχουν εξαιρεθεί από την αγορά στέγης. Επιπλέον, οι πιο ακραίες συντηρητικές πολιτικές της κυβέρνησης του PiS (σε θέματα όπως οι αμβλώσεις, τα δικαιώματα LGBT+, η πολιτική συμμαχία της με την Εκκλησία και το προσφυγικό) αποθάρρυνε πολλούς ανθρώπους να το ψηφίσουν σε αυτές τις εκλογές. Η υποστήριξη στο PiS μειώθηκε περισσότερο μεταξύ των νέων, από 26,3% το 2019 σε μόλις 14,7% το 2023 και συνέχισε να τα πηγαίνει ιδιαίτερα άσχημα στις μεγάλες πόλεις, όπου κέρδισε μόλις το 21,4% των ψήφων.

Το PiS κέρδισε σε μεγάλο βαθμό την υποστήριξη όσων ζουν στην ύπαιθρο και τις μικρές πόλεις και από άτομα με χαμηλό εισόδημα και βασική εκπαίδευση. Ως εκ τούτου, παρά τη συνολική πτώση της υποστήριξής του, το PiS συνεχίζει να αντιπροσωπεύει τμήματα της κοινωνίας που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Ωστόσο, το PiS υπέστη επίσης σημαντικές αποτυχίες σε αυτές τις εστίες, με πάνω από το 70% των απωλειών του να καταγράφονται σε χωριά ή μικρές πόλεις. Το PiS διεξήγαγε μια εξαιρετικά αρνητική εκστρατεία κατά τη διάρκεια αυτών των εκλογών, επικεντρωμένη στην προειδοποίηση για τις αρνητικές συνέπειες μιας μελλοντικής κυβέρνησης της Συμμαχίας Πολιτών (ΚΟ) και στην υπενθύμιση για τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές που εισήγαγε ο Τουσκ όταν ήταν πρωθυπουργός. Το PiS προσπάθησε να συνδέσει τις βουλευτικές εκλογές με ένα μπερδεμένο δημοψήφισμα για τους πρόσφυγες, με τη συντήρηση ενός τείχους στα σύνορα της Λευκορωσίας, με το μελλοντικό ξεπούλημα κρατικών περιουσιακών στοιχείων και με την αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης. Αυτό είχε επιπτώσεις για το PiS, αφού η συμμετοχή σε αυτό το δημοψήφισμα έφτασε το 40% (κάτω από το απαιτούμενο



50%) για να μπορούν να γίνουν δεσμευτικά τα αποτελέσματά του.

### Αποτυχίες της Ακροδεξιάς

Το ακροδεξιό κόμμα της Συνομοσπονδίας (Konfederacja) τα πήγε χειρότερα από ό,τι περιμέναν πολλοί, αφού είχε φτάσει περίπου το 15% στις δημοσκοπήσεις το καλοκαίρι. Η Συνομοσπονδία συνδυάζει ακραία νεοφιλελεύθερα οικονομικά (όπως η κατάργηση της

φορολογίας) με πολιτικές που στοχεύουν κατά των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων όπως οι πρόσφυγες και η LGBT+ κοινότητα. Η Συνομοσπονδία κέρδισε περίπου τρεις φορές περισσότερες ψήφους από άνδρες σε σύγκριση με γυναίκες και στόχευσε ιδιαίτερα στους νέους άνδρες κατά τη διάρκεια της εκστρατείας της. Το κοινωνικό δαρβινικό δεξιό της πρόγραμμα ήταν λιγότερο δημοφιλές μεταξύ των πιο μειονεκτούντων τμημάτων της κοινωνίας. Ως εκ τούτου, αν και αύξησε ελαφρώς την ψήφο της σε σύγκριση με το 2019, παραμένει μια σχετικά περιθωριοποιημένη πολιτική δύναμη στην πολωνική πολιτική.

“

Η κυβέρνηση του PiS δεν έχει επενδύσει σημαντικά στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας και ειδικότερα οι νέοι εργάζονται σε μια ολοένα και πιο επισφαλής αγορά εργασίας και έχουν εξαιρεθεί από την αγορά στέγης. Επιπλέον, οι πιο ακραίες συντηρητικές πολιτικές της κυβέρνησης του PiS (σε θέματα όπως οι αμβλώσεις, τα δικαιώματα LGBT+, η πολιτική συμμαχία της με την Εκκλησία και το προσφυγικό) αποθάρρυνε πολλούς ανθρώπους να το ψηφίσουν σε αυτές τις εκλογές.

[...]

### Η Κεντροδεξιά Αντιπολίτευση

Διπλό πολιτικό παιχνίδι παίζει εδώ και καιρό ο αρχηγός της Συμμαχίας Πολιτών ΚΟ, Ντόναλντ Τουσκ. Αφενός τόνισε τον ρόλο και τη συνεργασία όλων των πολιτικών ομάδων με στόχο την απομάκρυνση του PiS από την εξουσία και αφετέρου έκανε τα πάντα για να πείσει τους ψηφοφόρους αυτών των ομάδων να ψηφίσουν ΚΟ. Προκειμένου να δαμάσει ψηφοφόρους από άλλα κόμματα, ανέπτυξε τα 100 εκλογικά αιτήματα της ΚΟ, τα οποία περιλάμβαναν ελκυστικά πολιτικά αιτήματα για ψηφοφόρους άλλων κομμάτων της αντιπολίτευσης. Αυτή αποδείχθηκε μια πολιτικά έξυπνη στρατηγική, με την ΚΟ να μπορεί να τοποθετηθεί στην πρώτη γραμμή του κινήματος της αντιπολίτευσης στο PiS και θα ηγηθεί κάθε πιθανής μελλοντικής κυβέρνησης συνασπισμού. Ωστόσο, παρά την επιτυχία αυτή, η ΚΟ αύξησε το μερίδιό της στις ψήφους μόνο κατά 3% και δεν κατάφερε και πάλι να ξεπεράσει το PiS που παρέμεινε το μεγαλύτερο κόμμα στο κοινοβούλιο.

Η ΚΟ είναι μια χριστιανοδημοκρατική πολιτική δύναμη που ανήκει στο Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα και έχει παραδοσιακά συνδυάσει τη νεοφιλελεύθερη οικονομία με τον

κοινωνικό συντηρητισμό. Η ΚΟ παραμένει ένα κόμμα που κερδίζει το μεγαλύτερο μέρος της υποστήριξής του από τα σχετικά προνομιούχα στρώματα της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων από τις μεγάλες πόλεις, με ανώτερη εκπαίδευση και σχετικά υψηλό εισόδημα. Ωστόσο, καθώς μεγάλα τμήματα της πολωνικής κοινωνίας έχουν στραφεί ενάντια στην κοινωνικά αντιδραστική ατζέντα του PiS, η ΚΟ φαινομενικά μετακινήθηκε προς τα αριστερά για να κερδίσει την υποστήριξη αυτών των ψηφοφόρων. Ως εκ τούτου, η ΚΟ υποσχέθηκε να μην αντιστρέψει πολιτικές όπως τα επιδόματα τέκνων που εισήγαγε το PiS και υποσχέθηκε περισσότερες κοινωνικές δαπάνες. Επίσης, έχει δεσμευτεί να απελευθερώσει τον νόμο για τις αμβλώσεις και να εισαγάγει νόμιμες καταχωρημένες σχέσεις συμβίωσης ατόμων του ίδιου φύλου. Την ίδια στιγμή, η ΚΟ επιτέθηκε στο PiS από τα δεξιά για το θέμα των προσφύγων, με τον Τουσκ να υποστηρίζει ότι το PiS είχε θέσει σε κίνδυνο την Πολωνία επιτρέποντας σε πάρα πολλούς ανθρώπους από μουσουλμανικές χώρες να εισέλθουν στη χώρα.

Το κόμμα που είχε το μεγαλύτερο κέρδος από αυτές τις εκλογές ήταν το Third Way (TD). Το TD είναι ένας νέος πολιτικός συνασπισμός του αγροτικού Πολωνικού Λαϊκού Κόμματος (PSL), με το νέο κεντροδεξιό κόμμα Πολωνία 2050, που χτίστηκε γύρω από την προσωπικότητα των μέσων ενημέρωσης Szymon Hołownia. Το TD προσέφερε έναν συνδυασμό μέτριας νεοφιλελεύθερης οικονομίας και κοινωνικού συντηρητισμού. Σε ζητήματα όπως η άμβλωση, για παράδειγμα, υποστήριξε την αντιστροφή των πιο δραστικών νόμων που εισήγαγε η κυβέρνηση του PiS, ενώ αντιτάχθηκε στη νομιμοποίηση των αμβλώσεων έως και τις δώδεκα εβδομάδες κύησης. Το TD μπόρεσε να αποσπάσει την υποστήριξη από την Συνομοσπονδία (Konfederacja) και να κερδίσει τις ψήφους ενός ευρέος φάσματος κοινωνικών ομάδων, συμπεριλαμβανομένων, για παράδειγμα, αυτών από την ύπαιθρο αλλά και τις μεγάλες πόλεις.

### **Ρεκόρ απωλειών για την Αριστερά**

Οι μεγαλύτεροι χαμένοι σε αυτές τις εκλογές ήταν η Αριστερά, της οποίας το ποσοστό των ψήφων μειώθηκε σχεδόν στο μισό σε σύγκριση με το 2019 και ήταν το μόνο κόμμα μαζί με το PiS που είδε τον αριθμό των εδρών του να μειώνεται (από 26 σε 18). Παρά τη συνολική άνοδο της προσέλευσης στις κάλπες, η Αριστερά έχασε πάνω από 460.000 ψήφους σε αυτές τις εκλογές από το 2019. Η Αριστερά τοποθετήθηκε ουσιαστικά ως η

“

Διπλό πολιτικό παιχνίδι παίζει εδώ και καιρό ο αρχηγός της Συμμαχίας Πολιτών ΚΟ, Ντόναλντ Τουσκ. Αφενός τόνισε τον ρόλο και τη συνεργασία όλων των πολιτικών ομάδων με στόχο την απομάκρυνση του PiS από την εξουσία και αφετέρου έκανε τα πάντα για να πείσει τους ψηφοφόρους αυτών των ομάδων να ψηφίσουν ΚΟ.

αριστερή πτέρυγα της λεγόμενης δημοκρατικής αντιπολίτευσης, συμμετέχοντας στις διαδηλώσεις υπό την ηγεσία της Συμμαχίας Πολίτων (ΚΟ) και του Τουσκ κατά του ΡίΣ. Ωστόσο, δεν μπόρεσαν να προσφέρουν μια ξεχωριστή εναλλακτική φωνή απέναντι στην ΚΟ ούτε να αποφύγουν την κατηγορία ότι μια ψήφος για την Αριστερά αντιπροσώπευε, στην πραγματικότητα, μια ψήφο για μια μελλοντική κυβέρνηση υπό την ηγεσία της ΚΟ. Η Αριστερά δεν έχει αποστασιοποιηθεί από την κυρίαρχη συναίνεση για την υποστήριξη της στρατηγικής του ΝΑΤΟ στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένης της αποστολής όπλων στην Ουκρανία. Ως εκ τούτου, υποστηρίζει τις τρέχουσες αυξήσεις στις στρατιωτικές δαπάνες, οι οποίες υπονομεύουν τις άλλες δεσμεύσεις της για κοινωνικές δαπάνες. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, η Αριστερά απέτυχε να υψώσει μια αποφασιστική φωνή απέναντι στο τείχος που κατασκευάστηκε κατά μήκος των συνόρων με τη Λευκορωσία για να εμποδίσει τους πρόσφυγες να εισέλθουν στη χώρα (μερικοί εκ των προσφύγων έχουν ήδη χαθεί προσπαθώντας να εισέλθουν).

Η απόφαση της Αριστεράς να συμμετάσχει, μαζί με άλλα κόμματα της αντιπολίτευσης, στο μποϊκόταρισμα του δημοψηφίσματος θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια χαμένη ευκαιρία για την ίδια. Ο τρόπος με τον οποίο αποφασίστηκε το δημοψήφισμα και η μορφή των ερωτήσεων ήταν ιδιαίτερα αμφιλεγόμενα. Το ΡίΣ είχε ως στόχο να εξασφαλίσει υποστήριξη για την ανεξαρτησία της Πολωνίας από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς (σε τομείς όπως η αποδοχή ποσοστώσεων προσφύγων από την ΕΕ) και για τον περιορισμό της επιστροφής στον σκληρό νεοφιλελευθερισμό, μέσα από τον αποκλεισμό για παράδειγμα μελλοντικών ιδιωτικοποιήσεων της κρατικής περιουσίας. Η Αριστερά θα μπορούσε να έχει αναπτύξει και να προωθήσει το δικό της πολιτικό αφήγημα μέσω της εκστρατείας για αυτά τα ζητήματα – δηλαδή ενάντια στις μελλοντικές ιδιωτικοποιήσεις και την αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης και υπέρ της κατάργησης του τείχους των συνόρων με τη Λευκορωσία και

“

Η Αριστερά τοποθετήθηκε ουσιαστικά ως η αριστερή πτέρυγα της λεγόμενης δημοκρατικής αντιπολίτευσης, συμμετέχοντας στις διαδηλώσεις υπό την ηγεσία της Συμμαχίας Πολίτων (ΚΟ) και του Τουσκ κατά του ΡίΣ. Ωστόσο, δεν μπόρεσαν να προσφέρουν μια ξεχωριστή εναλλακτική φωνή απέναντι στην ΚΟ ούτε να αποφύγουν την κατηγορία ότι μια ψήφος για την Αριστερά αντιπροσώπευε, στην πραγματικότητα, μια ψήφο για μια μελλοντική κυβέρνηση υπό την ηγεσία της ΚΟ. Η Αριστερά δεν έχει αποστασιοποιηθεί από την κυρίαρχη συναίνεση για την υποστήριξη της στρατηγικής του ΝΑΤΟ στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένης της αποστολής όπλων στην Ουκρανία. Ως εκ τούτου, υποστηρίζει τις τρέχουσες αυξήσεις στις στρατιωτικές δαπάνες, οι οποίες υπονομεύουν τις άλλες δεσμεύσεις της για κοινωνικές δαπάνες.

[...]



της αποδοχής προσφύγων. Αυτό θα την διέκρινε από άλλα πολιτικά κόμματα και θα έδινε περιθώρια για μια αριστερή αφήγηση στην προεκλογική εκστρατεία.

Η υποστήριξη για την Αριστερά μειώθηκε σημαντικά μεταξύ των ηλικιωμένων ψηφοφόρων και εκείνων που ζουν σε μικρές πόλεις και χωριά. Η υποστήριξη για την Αριστερά παραμένει κάτω από το 5% μεταξύ εκείνων με βασική ή τεχνική εκπαίδευση και έλαβε ακόμη και τη χαμηλότερη αναλογία ψήφων (μεταξύ εκείνων των κομμάτων/συνασπισμών που μπήκαν στο κοινοβούλιο) από τους εργάτες. Οι υποψήφιοι που συνδέονται με το πρώην κορυφαίο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, τη Δημοκρατική Αριστερή Συμμαχία και το σοσιαλφιλελεύθερο κόμμα Άνοιξη (Wiosna), που όλα μαζί αποτελούν τη Lewica, τα πήγαν χειρότερα σε αυτές τις εκλογές. Εν τω μεταξύ, εκείνοι οι αριστεροί υποψήφιοι που εκπροσωπούν τοπικούς ακτιβιστές και κάποιοι από το αριστερό κόμμα Razem (που συμμετείχαν στη συμμαχία Lewica), έλαβαν τις περισσότερες ψήφους μεταξύ των αριστερών υποψηφίων. Το Razem αύξησε τον αριθμό των βουλευτών του σε αυτές τις εκλογές από 6 σε 7 και κέρδισε δύο έδρες στην Άνω Βουλή αφού τάχθηκε υπέρ ενός κοινού αντιπολιτευτικού μετώπου.

## Μια Νέα Κυβέρνηση

Μέχρι τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, δεν έχει σχηματιστεί νέα κυβέρνηση. Ο πρόεδρος Andrzej Duda, που συνδέεται με το PiS, έχει ήδη συναντηθεί με όλα τα μεγάλα πολιτικά κόμματα. Παρά το γεγονός ότι η ΚΟ, το TD και η Lewica ανακοίνωσαν ότι είναι πρόθυμοι να σχηματίσουν μια νέα κυβέρνηση υπό την πρωθυπουργία του Τουσκ, ο Duda είπε ότι δεν θα ζητήσει την πρώτη συνεδρίαση του νέου κοινοβουλίου μέχρι τις 13 Νοεμβρίου και αργότερα θα προτείνει τον υποψήφιο του για πρωθυπουργό. Φαίνεται ότι παρόλο που το PiS δεν μπορεί να σχηματίσει νέα κυβέρνηση, ο Ντούντα και το PiS προσπαθούν να εμποδίσουν τη δημιουργία μιας νέας κυβέρνησης συνασπισμού υπό την ηγεσία της ΚΟ.

Υπάρχουν ήδη ενδείξεις ότι μια τέτοια κυβέρνηση συνασπισμού θα αντιμετωπίσει αρκετές δυσκολίες. Το βράδυ των εκλογών, ο Hołownia ανακοίνωσε ότι τα αποτελέσματα των εκλογών σηματοδοτούν το τέλος των κοινωνικών δωρεών και οι ηγέτες του PSL δήλωσαν ότι δεν θα δεχτούν να συμπεριληφθεί η απελευθέρωση του νόμου για τις αμβλώσεις σε μια συμφωνία συνασπισμού. Η Αριστερά θα είναι το δευτερεύον κόμμα σε αυτήν την κυβέρνηση και θα είναι δύσκολο για αυτή να κερδίσει υποστήριξη για σημαντικές προοδευτικές πολιτικές εντός του συνασπισμού. Το αριστερό κόμμα Razem φαίνεται έτοιμο να εισέλθει σε αυτόν τον συνασπισμό, παρόλο που θα μπορούσε να σχηματιστεί κυβέρνηση συνασπισμού χωρίς την υποστήριξη των βουλευτών του. Μια εναλλακτική στρατηγική για το Razem θα μπορούσε να αποτελεί ο σχηματισμός της δικής της ομάδας στο κοινοβούλιο και η δημιουργία μιας εναλλακτικής αριστερής αντιπολίτευσης στην κυβέρνηση συνασπισμού. Ωστόσο, είναι πολύ απίθανο να λάβει αυτή την απόφαση και επομένως η στρατηγική της αριστεράς να ευθυγραμμίζεται με την Συμμαχία Πολιτών ΚΟ, η οποία οδήγησε στην απότομη εκλογική της πτώση, πρόκειται να συνεχιστεί.



**ΣΧΕΤΙΚΑ  
ΜΕ ΤΗ ΝΕΑ  
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ  
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ  
ΣΤΗ ΧΙΛΗ**

## ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΝΕΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΤΗ ΧΙΛΗ

ΑΡΘΡΟ ΓΝΩΜΗΣ

ΚΑΡΛΟΣ ΜΑΡΓΚΟΤΑ<sup>1</sup>

Στις 17 Δεκεμβρίου, ένα νέο συνταγματικό κείμενο θα είναι το αντικείμενο δημοψηφίσματος στη Χιλή, βάζοντας έτσι τέλος σε μια διαδικασία που από τις απαρχές της έγινε αποδέκτης ευρείας κριτικής. Η αποκαλούμενη «Συμφωνία για τη Χιλή», την οποία προσυπογράφουν μόνο πολιτικά κόμματα, χωρίς καμία συμμετοχή των πολιτών, έθεσε το πλαίσιο της νέας συνταγματικής διαδικασίας. Ο θεσμός του οποίου είμαι πρόεδρος, η Χιλιανή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, απέστειλε μια Έγγραφο Καταγγελία στον Ύπατο Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Volker Türk, βάσει του ότι «από άποψης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το να συντάσσουν 24 άτομα, τα οποία δεν εξελέγησαν με την ψήφο του λαού, ένα προσχέδιο του συνταγματικού κειμένου, το οποίο θα αποτελέσει υποχρεωτικά το πλαίσιο εργασίας για το Συνταγματικό Συμβούλιο, όπως και το ότι ένας άλλος επιλεγμένος οργανισμός, - η Επιτροπή Αποδοχής - επιτρέπει, επιβλέπει και αποφασίζει την αποδοχή των προτάσεων αποφασίζοντας για τη συμβατότητα τους με το συνταγματικό πλαίσιο που έχει προκαθοριστεί από το προσχέδιο και τις συνταγματικές βάσεις, δεν είναι πράξεις συμβατές με το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του χιλιανού λαού. Όλα αυτά μετατρέπουν την Επιτροπή Ειδικών μαζί με την Τεχνική Επιτροπή Αποδοχής σε δασκάλους ή θεματοφύλακες της διαδικασίας, χωρίς



<sup>1</sup> Ο Κάρλος Μαργκότα είναι δικηγόρος και πρόεδρος της Χιλιανής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

“

[...]

η Χιλιανή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, απέστειλε μια Έγγραφη Καταγγελία στον Ύπατο Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Volker Türk, βάσει του ότι «από άποψης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το να συντάσσουν 24 άτομα, τα οποία δεν εξελέγησαν με την ψήφο του λαού, ένα προσχέδιο του συνταγματικού κειμένου, το οποίο θα αποτελέσει υποχρεωτικά το πλαίσιο εργασίας για το Συνταγματικό Συμβούλιο, όπως και το ότι ένας άλλος επιλεγμένος οργανισμός, - η Επιτροπή Αποδοχής - επιτρέπει, επιβλέπει και αποφασίζει την αποδοχή των προτάσεων αποφασίζοντας για τη συμβατότητα τους με το συνταγματικό πλαίσιο που έχει προκαθοριστεί από το προσχέδιο και τις συνταγματικές βάσεις, δεν είναι πράξεις συμβατές με το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του χιλιανού λαού.

προηγουμένως οι πολίτες να τους έχουν δώσει αυτή την εξουσία, παραβιάζοντας έτσι βάνουσα τη λαϊκή κυριαρχία, περιορίζοντας τη δημοκρατία και παραγνωρίζοντας τη συνταγματική εξουσία που κατέχει αποκλειστικά ο λαός της Χιλής».

Ακόμα, καταγγέλλουμε ότι η αποκαλούμενη «Συμφωνία για τη Χιλή» πλήττει βάνουσα το δικαίωμα της συμμετοχής και πρόσβασης στις δημόσιες διαδικασίες, όπως το ορίζει το Άρθρο 25 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών, στα σημεία α) «να συμμετέχει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας είτε άμεσα είτε δια μέσου ελεύθερα επιλεγμένων εκπροσώπων» και γ) «να έχει πρόσβαση, υπό γενικούς όρους ισότητας, στα δημόσια αξιώματα της χώρας του» όπως και η Αμερικανική Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με το Άρθρο 23, τα οποία δεν συνάδουν με την αποκλειστική δομή και τις επιλογές που προτείνονται στο Συνταγματικό Συμβούλιο και τους περιορισμούς περιεχομένου για το Νέο Σύνταγμα, οι οποίοι καθορίζονται με προαποφασισμένο τρόπο από μια επίλεκτη ομάδα αυτόκλητων πολιτικών δρώντων, χωρίς να έχει μεσολαβήσει συμμετοχή των πολιτών ή κάποια εκλογική διαδικασία.

Ακόμα, σχετικά με το περιεχόμενο αυτής της νέας πρότασης, την οποία διαμορφώνει το Συνταγματικό Συμβούλιο, στο οποίο κυριαρχεί περιστασιακά η ακροδεξιά, μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι είναι μη συμβατή με τις υποχρεώσεις προς τα ανθρώπινα δικαιώματα οι οποίες απορρέουν για τη Χιλή βάσει της προσυπογραφής και κύρωσης, εκ μέρους της, διάφορων διεθνών συμβάσεων επί του θέματος· συμβάσεις τις οποίες όλα τα Όργανα και οι Εξουσίες του Κράτους οφείλουν να σέβονται.

Πράγματι, οι υποχρεώσεις προστασίας των

ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν αντικειμενικό χαρακτήρα: αν γίνουν αποδεκτές, τα Κράτη δεν μπορούν πλέον να επικαλούνται την «κυριαρχία» για να τις αποφύγουν ή να την χρησιμοποιήσουν ως ερμηνευτικό πλαίσιο.

Αξίζει να θυμόμαστε ότι σύμφωνα με το Άρθρο 27 των δύο Συμβάσεων της Γενεύης σχετικά με το Δίκαιο των Συνθηκών, σε κανένα Κράτος δεν επιτρέπεται να επικαλείται δυσκολίες συνταγματικής τάξης ή εσωτερικές για να δικαιολογεί τη μη τήρηση των συμβασιακών του υποχρεώσεων. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λόγω της διαφορετικής φύσης των Συνθηκών που αφορούν αυτά τα ζητήματα σε σχέση με τις κλασικού τύπου Συνθήκες, οι οποίες καθιερώνουν ή καθορίζουν υποκειμενικά δικαιώματα ή παραχωρήσεις, ή αμοιβαία κέρδη για τα συμβαλλόμενα μέρη. Αντίθετα, οι Συνθήκες ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ορίζουν υποχρεώσεις ουσιαστικά αντικειμενικού είδους, η τήρηση των οποίων πρέπει να διασφαλιστεί, ή να εφαρμοστεί συλλογικά, ενώ τονίζουν την υπεροχή του γενικού συμφέροντος ή της δημόσιας τάξης, η οποία υπερέχει των ατομικών συμφερόντων των συμβαλλόμενων Μερών. Αναμφίβολα, αυτό εφαρμόζεται όχι μόνο στην ερμηνεία των υποχρεώσεων, αλλά επίσης και στην ιεράρχησή τους, για την οικοδόμηση μιας δημοκρατίας που να αξίζει αυτόν τον τίτλο, προσανατολιζόμενη στον σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Από την άλλη, στις μέρες μας, ένα ουσιαστικό στοιχείο ενός δημοκρατικού Κράτους Δικαίου είναι ο σεβασμός, η υπεράσπιση, η εγγύηση και η αποτελεσματική τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τρόπο αδιαίρετο, καθώς η αμφισβήτησή τους ή η προσπάθεια να υποταχθούν στην «συνταγματική υπεροχή» ή σε μια ερμηνεία τους, συμβατή με αυτήν, δεν είναι παρά μια ωμή και διαρκής αντιδημοκρατική εκτροπή.

Για την ακρίβεια, αναλύοντας τις τάσεις, όπως αυτές φαίνονται μέσα από τις προτάσεις, ειδικά σε ό,τι αφορά τα αποκαλούμενα κοινωνικά δικαιώματα, και μάλι-





“

Αναλύοντας τις τάσεις, όπως αυτές φαίνονται μέσα από τις προτάσεις, ειδικά σε ό,τι αφορά τα αποκαλούμενα κοινωνικά δικαιώματα, και μάλιστα, αυτά που άπτονται των δικαιωμάτων στην εκπαίδευση, την υγεία, την κοινωνική ασφάλεια, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αυτό το συνταγματικό κείμενο είναι χειρότερο από το ισχύον, το οποίο αποτελεί κληρονομιά της δικτατορίας του Πινοσέτ. Το προτεινόμενο κείμενο καθιερώνει και επίσημα τον επικουρικό χαρακτήρα του Κράτους, κάτι που έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τον πρωταγωνιστικό ρόλο που οφείλει να έχει το κράτος στην προστασία και την εγγύηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

[...]

στα, αυτά που άπτονται των δικαιωμάτων στην εκπαίδευση, την υγεία, την κοινωνική ασφάλεια, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αυτό το συνταγματικό κείμενο είναι χειρότερο από το ισχύον, το οποίο αποτελεί κληρονομιά της δικτατορίας του Πινοσέτ. Το προτεινόμενο κείμενο καθιερώνει και επίσημα τον επικουρικό χαρακτήρα του Κράτους, κάτι που έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τον πρωταγωνιστικό ρόλο που οφείλει να έχει το κράτος στην προστασία και την εγγύηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Είναι μια πρόταση που επιζητά τη διαιώνιση της άδικης κοινωνικής τάξης που επέβαλλε το Σύνταγμα του 1980, η οποία παραβιάζει δικαιώματα και κανόνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως αυτά ορίζονται από διεθνείς συνθήκες τις οποίες έχει προσυπογράψει και κυρώσει το Κράτος της Χιλής, και, ως εκ τούτου, στερείται νομικής εγκυρότητας. Η τελική έγκριση μέσω δημοψηφίσματος δεν θα ερχόταν απλώς σε σύγκρουση με τα συμφέροντα και τις επιθυμίες της μεγάλης πλειονότητας του λαού, αλλά δεν θα είχε και καμιά ισχύ στη διεθνή κοινότητα.

Στο ζήτημα των σεξουαλικών και αναπαραγωγικών δικαιωμάτων των γυναικών, επιχειρείται οπισθοχώρηση από κεκτημένα που ήρθαν μετά από χρόνια αγώνων, ανοίγοντας την πόρτα για τον χαρακτηρισμό ως αντισυνταγματικού του ισχύοντος Νόμου που επιτρέπει την εθελούσια διακοπή της κύησης σε τρεις εξαιρετικές περιπτώσεις· ενισχύει την εμπορευματοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων, καθιερώνοντας θεσμικά το μοντέλο ιδιωτικής διοίκησης των πόρων από ταμεία συντάξεων, καταδικάζοντας έτσι εκατομμύρια συνταξιούχων σε συντάξεις πείνας και αναξιοπρέπειας· περιορίζει το δικαίωμα στην υγεία και την παιδεία, εξαρτώντας την





άσκησή τους από τις οικονομικές δυνατότητες των Χιλιανών· το δικαίωμα αξιοπρεπούς στέγασης θα παραμείνει άπιαστο όνειρο για χιλιάδες πολιτών που ζουν σε καταυλισμούς ή σε συγγενικά πρόσωπα· στερεί το ανθρώπινο δικαίωμα στο νερό από χιλιάδες συμπατριώτες

και συμπατριώτισσές μας· διαιωνίζει την αδικία που υφίστανται οι ιθαγενικοί μας λαοί· περιορίζει το δικαίωμα στην απεργία των εργαζομένων στη χώρα μας· διατηρεί το καθεστώς συγκέντρωσης της ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης και, ως εκ τούτου, τα δικαιώματα στην επικοινωνία και την ελευθερία έκφρασης θα συνεχίσουν να παραβιάζονται· το δικαίωμα για ένα καθαρό περιβάλλον θα συνεχίσει να εξαρτάται από τα επιχειρηματικά συμφέροντα και οι κοινότητες διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού θα συνεχίσουν να υφίστανται διακρίσεις.

Ακόμα, ο πινοσετικός μιλιταρισμός επιβάλλεται στο συνταγματικό κείμενο, προωθώντας την κατάργηση της υπαγωγής των Ενόπλων Δυνάμεων στην πολιτική εξουσία, και υποχωρώντας στο ζήτημα της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, στην οποία εκχωρείται η δικαιοδοσία να δικάζει πολίτες και στρατιωτικούς για εγκλήματα του κοινού ποινικού κώδικα.

Το προτεινόμενο συνταγματικό κείμενο όχι μόνο πλήττει ρητούς κανόνες τους οποίους το Κράτος της Χιλής οφείλει να σέβεται, κάτι που μας υποχρέωσε ως Θεσμό να καταφύγουμε εκ νέου στην Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, αλλά επίσης πλήττει βάναυσα την Αρχή της Προοδευτικότητας και την εγγύηση της μη οπισθοχώρησης, καθώς ορίζει την οπισθοχώρηση από προόδους που είχε κατακτήσει η χιλιανή κοινωνία, οι οποίες αναγνωρίστηκαν με νομικό και συνταγματικό τρόπο.

Η αρχή της προοδευτικότητας αναγνωρίστηκε από τα πρώτα διεθνή όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το Προοίμιο της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κάνει ρητά λόγο για «προοδευτική εξασφάλιση (του σεβασμού των δικαιωμάτων) σε εθνικό και διεθνές επίπεδο».

Παρομοίως, η Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προβλέπει «την καθιέρωση ενός αρχικού συστήματος προστασίας το οποίο τα αμερικανικά Κράτη θεωρούν επαρκές για τις ισχύουσες κοινωνικές και νομικές συνθήκες, ανα-

γνωρίζοντας ότι θα πρέπει να ενισχύεται όλο και περισσότερο στη διεθνή σκηνή καθώς οι συνθήκες θα γίνονται ευνοϊκότερες».

Η αρχή της προοδευτικότητας προβλέπεται επίσης από το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΠΔ), το οποίο ορίζει ότι κάθε ένα από τα Κράτη-συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύεται να υιοθετήσει τα μέτρα, τόσο ξεχωριστά όσο και μέσω διεθνούς αρωγής και συνεργασίας, ειδικά οικονομικής και τεχνικής φύσης, στον μέγιστο βαθμό που δύναται, ώστε να καταφέρει προοδευτικά, με τα κατάλληλα μέσα, συμπεριλαμβανομένης κυρίως της υιοθέτησης νομικών μέτρων, την πλήρη ισχύ αυτών των δικαιωμάτων. Στο δόγμα αυτής της δέσμης δικαιωμάτων έγινε για πρώτη φορά λόγος για τη μη οπισθοχώρηση. Κατανοώντας ότι, αν υπάρχει μια Αρχή που υποχρεώνει την ολοένα και μεγαλύτερη προστασία τους, σε οποιαδήποτε συνθήκη κατά την οποία το Κράτος παρέχει μικρότερη προστασία από ό,τι πριν, θα οδηγήσει σε παραβίαση της εγγύησης μη οπισθοχώρησης. Για αυτό, το δόγμα κατανόησε ότι αυτή η εγγύηση μη οπισθοχώρησης μπορεί να εξαχθεί ως συμπέρασμα από τα χαρακτηριστικά που ορίζει η αρχή της προοδευτικότητας.

Σίγουρα, πρόκειται για ένα συνταγματικό κείμενο το οποίο, πλήττοντας βασικούς κανόνες και αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διατηρεί και εμβαθύνει την κοινωνική ανισότητα, όπως και την σε χυδαίο βαθμό συγκέντρωση πλούτου, εμποδίζοντας την άσκηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκ μέρους της συντριπτικής πλειονότητας των Χιλιανών. Αυτό θα οδηγήσει τη διάχυτη δυσανεμία σε νέες και δικαιολογημένες κοινωνικές εκρήξεις. Ταυτόχρονα, η διατήρηση

του δομικού χαρακτήρα της φτώχειας, της ανισότητας, της περιθωριοποίησης και του αποκλεισμού, θα αυξήσει δυνητικά την ανασφάλεια και την εγκληματικότητα.

Ενώπιον των καταστροφικών συνεπειών που θα επιφέρει για τις ζωές της μεγάλης πλειονότητας των πολιτών, είμαι πεπεισμένος ότι η κοινή λογική θα πρυτανεύσει και ότι το συνταγματικό κείμενο θα απορριφθεί με ευρύ ποσοστό, όπως προβλέπουν όλες οι δημοσκοπήσεις.

Σε αυτή την περίπτωση, ο λαός και οι κοινωνικές του οργανώσεις θα αποφασίσουν τη στιγμή κατά την οποία, με ελεύθερο και κυρίαρχο τρόπο, θα ασκήσουν το νόμιμο δικαίωμα της



αυτοδιάθεσής τους μέσω μιας νέας συνταγματικής διαδικασίας, όπως αυτό προβλέπεται στο Άρθρο 1, τόσο του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, όσο και του Διεθνούς Συμφώνου Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων. Σε αυτά τα άρθρα προβλέπεται ρητά η καθιέρωση ενός νέου Συντάγματος που θα έχει διαμορφωθεί από όλους και όλες, με δημοκρατικό και συμμετοχικό τρόπο, και το περιεχόμενο του οποίου θα έχει ως βασικό άξονα τον σεβασμό και την εγγύηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τον μοναδικό τρόπο να πραγματοποιηθεί μια πραγματική δημοκρατία και να επιτευχθεί η πολυπόθητη κοινωνική ειρήνη.

“

Ενώπιον των καταστροφικών συνεπειών που θα επιφέρει για τις ζωές της μεγάλης πλειονότητας των πολιτών, είμαι πεπεισμένος ότι η κοινή λογική θα πρυτανεύσει και ότι το συνταγματικό κείμενο θα απορριφθεί με ευρύ ποσοστό, όπως προβλέπουν όλες οι δημοσκοπήσεις.

[...]

**Η ΔΗΜΟΣΙΑ  
ΣΥΖΗΤΗΣΗ  
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ  
ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ  
ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗΝ  
ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΗ  
ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ**

# Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

ΗΛΙΑΣ ΠΛΑΚΟΚΕΦΑΛΟΣ<sup>1</sup>

## Εισαγωγή

Ο δημόσιος διάλογος βρίθει, πλέον, αναφορών στο δημόσιο διεθνές δίκαιο που αφορούν τις ένοπλες συρράξεις, κάθε φορά που το επιτάσσει η επικαιρότητα εσχάτως εκκινώντας από την ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, περνώντας από την κρίση στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ, καταλήγοντας στην απάντηση του Ισραήλ στην επίθεση της Χαμάς. Είναι περίπου βέβαιο ότι οι συχνότερες αναφορές στο διεθνές δίκαιο γίνονται, εν πολλοίς, προς άγναν μιας πειστικής και, ίσως καθοριστικής, απάντησης στο ερώτημα ποιο από τα μέρη στη διαφορά βρίσκεται στη σωστή πλευρά του νόμου. Με τη σειρά της αυτή η διαπίστωση συνοδεύει και επικυρώνει την ισχύ άλλων επιχειρημάτων, πολιτικών, ηθικών, και ιδεολογικών. Με άλλα λόγια, τις περισσότερες φορές το διεθνές δίκαιο λειτουργεί στον δημόσιο διάλογο ως δεκανίκι για επιχειρήματα πέραν του δικαίου. Κυρίως σε περιπτώσεις όπου η χρήση βίας είναι τόσο συγκλονιστική, η καταφυγή σε κανόνες δικαίου προσδίδει μια, σίγουρα ψευδή, αίσθηση ασφάλειας.

Όσο ενδιαφέρουσα (με τη βρετανική έννοια) είναι αυτή η τακτική άλλο τόσο αποπροσανατολιστική είναι. Η εσωτερική συζήτηση που αναπτύσσεται τις τελευταίες εβδομάδες στο διεθνές δίκαιο αναδύει προβληματισμό και αντικρουόμενες θέσεις, γεννά νέες απορίες και επιστρέφει σε, άλυτες, παλιές. Το διεθνές δίκαιο



<sup>1</sup> Ο Ηλίας Πλακοκέφαλος είναι Επίκουρος Καθηγητής Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ.



“

Παρά τις επί μέρους σημαντικές διαφωνίες, οι βασικές αρχές του ανθρωπιστικού δικαίου ισχύουν πάντα, δηλαδή η αρχή της αναλογικότητας, η αρχή της διάκρισης, και η αρχή της στρατιωτικής αναγκαιότητας. Η αρχή της αναλογικότητας απαγορεύει επιθέσεις που θα προκαλέσουν απώλειες σε ανθρώπινες ζωές αμάχων δυσανάλογες με το στρατιωτικό πλεονέκτημα της επίθεσης. Η αρχή της διάκρισης επιτάσσει τη διάκριση μεταξύ εμπολέμων και αμάχων. Τέλος, η αρχή της στρατιωτικής αναγκαιότητας, που επιτάσσει τη λήψη στρατιωτικών μέτρων μόνον όταν είναι πραγματικά αναγκαία ενώ παράλληλα τηρούνται οι υπόλοιποι κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

[...]

βρίσκεται στην ουσία μεταξύ της βεβαιότητας για την εφαρμογή συγκεκριμένων κανόνων και της αβεβαιότητας και μιας παρεπόμενης αμηχανίας ως προς την ορθή εφαρμογή τους μπροστά σε πραγματικά περιστατικά τόσο περίπλοκα όσο αυτό της αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης. Αυτή η δυσκολία, που αντανακλάται διαχρονικά στα κείμενα σχετικά με το Ισραήλ και την Παλαιστίνη, εμφανίζεται ξανά με αφορμή την τρέχουσα σύγκρουση, και η ανάλυση αυτής ακριβώς της δυσκολίας θα ανοίξει μια χαραμάδα για να διακρίνουμε ένα μέρος του ρόλου του διεθνούς δικαίου. Επιγραμματικά το πρόβλημα εντοπίζεται στην αναγκαία πλήρωση ορισμένων προϋποθέσεων για την εφαρμογή του εκάστοτε νομικού πλαισίου πράγμα που σημαίνει ότι πρόκειται για μια συζήτηση με ανοιχτά πολλά ενδεχόμενα.

Προκειμένου να αναδειχθεί ο ρόλος του διεθνούς δικαίου στα γεγονότα στο Ισραήλ και τη Γάζα είναι απαραίτητες ορισμένες διευκρινίσεις ως προς το γενικότερο νομικό πλαίσιο. Δύο είναι οι δέσμες κανόνων που εφαρμόζονται σχεδόν σε όλες τις ένοπλες συγκρούσεις. Η πρώτη αφορά την απαγόρευση της χρήσης βίας που αποτυπώνεται από τη μία στο Άρθρο 2(4) του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την εξαίρεση της νόμιμης άμυνας που αποτυπώνεται στο Άρθρο 51. Αυτοί οι κανόνες συναποτελούν το *jus ad bellum*. Η δεύτερη δέσμη κανόνων αφορά το ανθρωπιστικό δίκαιο, ρυθμίζουν δηλαδή τη συμπεριφορά των αντιμαχόμενων πλευρών στο πεδίο. Αυτοί οι κανόνες στοιχειοθετούν το *jus in bello*. Ας σημειωθεί ότι η εφαρμογή του *jus in bello* είναι αυτοτελής και δεν εξαρτάται από το αποτέλεσμα της διερεύνησης της εφαρμογής του *jus ad bellum*. Ήδη από την πρώτη διάκριση γίνεται σαφές ότι το διεθνές δίκαιο είναι περισσότερο περίπλοκο από όσο φαίνεται, πολύ απλά γιατί δεν είναι μια ομοιογενής μάζα κανόνων (κανένα νομικό σύστημα δεν είναι) που μπορεί να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να εξαχθούν άμεσα και εύκολα συμπεράσματα. Προχωρώντας στα ενδότερα της συζήτησης αυτή η διαπίστωση θα ενισχυθεί.

Ο στόχος αυτής της συμβολής δεν είναι να απα-

ντήσει στα πολλά ανοικτά ερωτήματα του διεθνούς δικαίου. Ούτε, πολύ περισσότερο, να αποδώσει πολιτικές και ηθικές ευθύνες για τα όσα τραγικά διαδραματίζονται στη Γάζα. Είναι ακριβώς το αντίθετο. Να αναδείξει τις πολλές νομικές πτυχές της σύγκρουσης και της δυσκολίας στη νομική αποτύπωσή τους και να πείσει για την ανάγκη διαχωρισμού των πολιτικών και ηθικών (ακόμη και ιστορικών) αποτιμήσεων από τα νομικά επιχειρήματα.

### **Ελάχιστες βεβαιότητες**

Λίγοι είναι οι κανόνες που είναι βέβαιο ότι ισχύουν και εφαρμόζονται στη σύγκρουση μεταξύ Ισραήλ και Χαμάς. Είναι εξ αρχής βέβαιο ότι τα δύο μέρη δεσμεύονται να επιτρέπουν την αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας. Στην προκειμένη περίπτωση φυσικά, αυτό ισχύει κυρίως για το Ισραήλ, εφόσον ελέγχει την πρόσβαση προς και από τη Γάζα. Παράλληλα, είναι βέβαιο ότι το Ισραήλ έχει την υποχρέωση προειδοποίησης του πληθυσμού για επικείμενες επιθέσεις (το Ισραήλ το αποδέχθηκε άλλωστε και στην πράξη) άσχετα εάν η εφαρμογή της υποχρέωσης στις λεπτομέρειές της είναι θέμα προς εξέταση.

Είναι ακόμη αδιαμφισβήτητο ότι το Ισραήλ και η Χαμάς δεσμεύονται από εκείνους τους κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου που είναι εθιμικού χαρακτήρα. Τούτο διότι το Ισραήλ δεν έχει μεν κυρώσει τις Συμβάσεις της Γενεύης (τις οποίες και έχουν κυρώσει 174 κράτη) αλλά σε κάθε περίπτωση δεσμεύεται από την εθιμική διάσταση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, που πολλές φορές αντιστοιχεί πλήρως στις διατάξεις των Συμβάσεων της Γενεύης. Αυτή η διαπίστωση οδηγεί σε μια ακόμη βεβαιότητα που αφορά το περιεχόμενο των περισσότερων κανόνων εθιμικού ανθρωπιστικού δικαίου.

Παρά τις επί μέρους σημαντικές διαφωνίες, οι βασικές αρχές του ανθρωπιστικού δικαίου ισχύουν πάντα, δηλαδή η αρχή της αναλογικότητας, η αρχή της διάκρισης, και η αρχή της στρατιωτικής αναγκαιότητας. Η αρχή της αναλογικότητας απαγορεύει επιθέσεις που θα προκαλέσουν απώλειες σε ανθρώπινες ζωές αμάχων δυσανάλογες με το στρατιωτικό πλεονέκτημα της επίθεσης. Η αρχή της διάκρισης επιτάσσει τη διάκριση μεταξύ εμπόλεμων και αμάχων. Τέλος, η αρχή της στρατιωτικής αναγκαιότητας, που επιτάσσει τη λήψη στρατιωτικών μέτρων μόνον όταν είναι πραγματικά αναγκαία ενώ παράλληλα τηρούνται οι υπόλοιποι κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Επίσης, κατά τη σύγκρουση δεν παύει να ισχύει το δίκαιο προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως έχει επιβεβαιώσει το Διεθνές Δικαστήριο του ΟΗΕ σε σειρά αποφάσεών του και έχει εφαρμόσει εσχάτως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στην υπόθεση *Γεωργίας κατά Ρωσίας*.

### **Όροι και προϋποθέσεις**

Εάν ανατρέξει κανείς στα όσα γράφονται τις τελευταίες εβδομάδες για τη σύγκρουση στα – πολλά είναι η αλήθεια – ηλεκτρονικά *fora* διεθνούς δικαίου θα διαπιστώσει ότι τα ανοιχτά ερωτήματα είναι πολλά. Μεταξύ όλων όμως, δύο είναι τα καθοριστικά ζητήματα. Το πρώτο είναι το εάν η Παλαιστίνη είναι κράτος. Το δεύτερο είναι εάν η Γάζα εξακολουθεί να

είναι κατεχόμενη από το Ισραήλ μετά την αποχώρηση των Ισραηλινών δυνάμεων το 2005.

Ως προς το πρώτο, εάν η Παλαιστίνη είναι κράτος, τότε είναι δυνατόν να εφαρμοστεί πλήρως το *jus ad bellum* και κατ'επέκταση το δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα και των δύο πλευρών. Αυτό είναι σημαντικό διότι η νόμιμη άμυνα δεν μπορεί να είναι ανεξέλεγκτη αλλά υπόκειται σε περιορισμούς. Θα πρέπει δηλαδή, η χρήση βίας κατά την άσκησή της νόμιμης άμυνας να είναι αναγκαία και αναλογική ως προς την αρχική χρήση βίας.

Είναι σαφές ότι ενδέχεται ακόμη και αυτή η – ούτως ή άλλως δύσκολη – ανάλυση να μην αρκεί. Πρώτον, σε μια κατάσταση παρατεταμένων εχθροπραξιών είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί το χρονικό σημείο και από ποια πλευρά εκκινεί η χρήση βίας. Αυτό έχει σημασία διότι μόνον έτσι μπορεί να καθοριστεί με σαφήνεια ποια πλευρά προβαίνει σε ένοπλη επίθεση και ποια σε νόμιμη άμυνα. Είναι τόσο περίπλοκα βέβαια τα πραγματικά περιστατικά που καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την εφαρμογή του κανόνα.

Δεύτερον, ακόμη κι εάν η Παλαιστίνη είναι κράτος, είναι αμφίβολο ότι η Χαμάς είναι όργανο του κράτους της Παλαιστίνης και όχι μια μη κρατική οντότητα (τρομοκρατική ή εθνικοαπελευθερωτική). Εάν η Χαμάς είναι μη κρατική οντότητα, η απαγόρευση χρήσης βίας, και η εξαίρεση της νόμιμης άμυνας θα βρίσκονται πάλι στο κενό αφού, κατά μια- μάλλον κρατούσα- άποψη εφαρμόζονται μόνο μεταξύ κρατών και, κατ'επέκταση, κρατικών οντοτήτων. Κατά άλλη άποψη οι κανόνες του *jus ad bellum* μπορούν να εφαρμοστούν και κατά μη κρατικών οντοτήτων αλλά είναι ακόμη ανεξιχνίαστα τα όρια και ο τρόπος εφαρμογής των κανόνων. Αυτές είναι μερικές μόνο σκέψεις ως προς την εφαρμογή του *jus ad bellum* και σε καμία περίπτωση δεν εξαντλούν σε βάθος τον όλον προβληματισμό που εκτείνεται σε πλήθος ζητημάτων.

Ως προς το δεύτερο ζήτημα είναι αναγκαίο να απαντηθεί εάν η Γάζα βρίσκεται υπό Ισραηλινή κατοχή επειδή ανάλογα με την απάντηση αλλάζουν και οι εφαρμοστέοι κανόνες τόσο του *jus ad bellum* όσο και του *jus in bello* και σε συνδυασμό με την προηγούμενη ανάλυση σχετικά με το εάν η Παλαιστίνη είναι κράτος.

Εάν θεωρηθεί ότι το Ισραήλ εξακολουθεί να κατέχει τη Γάζα τότε, κατά μία άποψη, ενδέχεται η Χαμάς (με την προϋπόθεση ότι είναι όργανο του Παλαιστινιακού κράτους) να ασκεί δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα εφόσον η κατοχή θεωρείται ένοπλη επίθεση. Το δε Ισραήλ δεσμεύεται από τους ειδικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου που αφορούν στην κατοχή. Σε αυτήν την περίπτωση έχουμε μια διεθνή ένοπλη σύρραξη και εφαρμόζεται η δέσμη των κανόνων τόσο του *jus ad bellum* όσο και η δέσμη των κανόνων του *jus in bello* που αφορά τις διεθνείς συρράξεις. Εάν η Χαμάς δεν θεωρείται όργανο του Παλαιστινιακού κράτους τότε οι κανόνες του *jus ad bellum* δεν εφαρμόζονται, όμως εφαρμόζονται οι κανόνες του *jus in bello* για μη διεθνείς συρράξεις, οπότε μια σειρά ζητημάτων (όπως αυτό των αιχμαλώτων πολέμου) ρυθμίζονται με διαφορετικό τρόπο. Υπάρχει, σε αυτό το σενάριο, και μια άποψη σύμφωνα με την οποία το γεγονός της κατοχής καθιστά τη σύρραξη διεθνή, εφόσον η κατοχή προκύπτει από και εμπίπτει στο πλαίσιο μιας διεθνούς σύρραξης, οπότε και εφαρμόζεται τόσο το *jus ad bellum* όσο και το *jus in bello* που αφορά τις διεθνείς συρράξεις. Εάν η Παλαιστίνη δεν θεωρείται κράτος τότε εφαρμόζονται οι κανόνες του *jus in bello* για μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις.

Εάν η Γάζα δεν βρίσκεται υπό Ισραηλινή κατοχή και η Παλαιστίνη είναι κράτος (η Χαμάς δε, είναι όργανο του Παλαιστινιακού κράτους) τότε εφαρμόζονται τόσο το *jus ad bellum* όσο και το *jus in bello* που αφορά τις διεθνείς συρράξεις. Εάν πάλι η Χαμάς δεν θεωρείται όργανο του Παλαιστινιακού κράτους το εφαρμοστέο δίκαιο αλλάζει και τότε εφαρμόζεται το *jus in bello* για μη διεθνείς συρράξεις. Στην περίπτωση όπου η Παλαιστίνη δεν είναι κράτος τότε εφαρμόζεται το *jus in bello* για μη διεθνείς συρράξεις.<sup>2</sup>

Πέραν των παραπάνω πιθανών συνδυασμών, υπάρχει το επόμενο στάδιο, αυτό της εφαρμογής των κατάλληλων κανόνων. Δύο είναι τα σημαντικά εμπόδια σε αυτό το στάδιο. Πρώτον να διαπιστωθεί με κάποιο βαθμό ακρίβειας το ψυχολογικό στοιχείο των επιθέσεων, ποιος δηλαδή είναι ο σκοπός τους και με ποιο στόχο εκτελέστηκαν. Αυτό έχει σημασία για διεθνή εγκλήματα που απαιτούν δόλο ή κάποιου είδους πρόθεση, όπως είναι αυτό της γενοκτονίας. Το δεύτερο είναι να διαπιστωθεί, σε ένα χαοτικό περιβάλλον, με λεπτομέρεια, πώς έχουν δράσει οι αντιμαχόμενες πλευρές σε όλα τα στάδια της σύρραξης. Είναι πολύ δύσκολο να εξακριβωθούν τα πραγματικά περιστατικά όχι όμως ακατόρθωτο όπως έχει δείξει η εμπειρία των διεθνών ποινικών δικαστηρίων για τη Ρουάντα και την πρώην Γιουγκοσλαβία. Πάντως στην παρούσα φάση είναι πρακτικά αδύνατον να συγκεντρωθούν όλες οι απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να οδηγηθεί κανείς σε ασφαλείς νομικές κρίσεις. Υπάρχουν κάποιες καταφανείς παραβιάσεις ανθρωπιστικού δικαίου από τις δύο πλευρές αλλά δεν υπάρχει ακόμη πλήρης εικόνα.

Η περιπτωσιολογία ξεπερνά τα όρια του γκροτέσκου, αλλά είναι χρήσιμη επειδή αναδεικνύει την περιπλοκότητα της κατάστασης. Η περιπλοκότητα προκύπτει από την αβεβαιότητα ως προς την αναγνώριση της Παλαιστίνης ως κράτος και από την αβεβαιότητα για την (με τεχνικούς νομικούς όρους) κατοχή της Γάζας από το Ισραήλ. Η αβεβαιότητα

“

Εάν θεωρηθεί ότι το Ισραήλ εξακολουθεί να κατέχει τη Γάζα τότε, κατά μία άποψη, ενδέχεται η Χαμάς (με την προϋπόθεση ότι είναι όργανο του Παλαιστινιακού κράτους) να ασκεί δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα εφόσον η κατοχή θεωρείται ένοπλη επίθεση. Το δε Ισραήλ δεσμεύεται από τους ειδικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου που αφορούν στην κατοχή. Σε αυτήν την περίπτωση έχουμε μια διεθνή ένοπλη σύρραξη και εφαρμόζεται η δέσμη των κανόνων τόσο του *jus ad bellum* όσο και η δέσμη των κανόνων του *jus in bello* που αφορά τις διεθνείς συρράξεις.

<sup>2</sup> Σε αυτήν την περίπτωση υπάρχει μια ακόμη εναλλακτική δικαιολογητική βάση ως προς τη χρήση βίας της Χαμάς. Στην απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ για το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση (A/RES/38/17) ο ένοπλος αγώνας συγκαταλέγεται μεταξύ των μέσων που μπορούν να μετέλθουν οι λαοί στην πάλη για την ανεξαρτησία τους. Στην ίδια απόφαση γίνεται, μεταξύ άλλων, και ειδική μνεία στο ζήτημα της Παλαιστίνης.

“

[...]

μπροστά στη φρίκη του πολέμου είναι τουλάχιστον αφελές να γίνεται τόσο συχνά λόγος για το διεθνές δίκαιο χωρίς δεύτερη σκέψη. Οι πολιτικές αναλύσεις μπορεί να είναι σοβαρότατες και εξαιρετικά χρήσιμες (ίσως πιο χρήσιμες από τις νομικές) στην παρούσα φάση και δεν υπάρχει λόγος να διανθίζονται με νομικίστικες ανακρίβειες. Οι δε νομικές αναλύσεις θα πρέπει να έχουν μεγαλύτερη σαφήνεια και ενάργεια (σίγουρα μεγαλύτερη από όση διαθέτει η παρούσα συμβολή) προκειμένου να γίνουν πραγματικά χρήσιμες.

του διεθνούς δικαίου σε αυτά και σε άλλα κρίσιμα ζητήματα (π.χ. στην εφαρμογή του εθιμικού δικαίου σε μη κρατικούς δρώντες) δεν είναι πολιτικά ουδέτερη, καθώς προκύπτει από τους συσχετισμούς δυνάμεων που αρχικά διαμόρφωσαν τους κανόνες. Έτσι αναδεικνύεται η αμηχανία του διεθνούς δικαίου. Η αμηχανία προκύπτει από τις ως άνω αβεβαιότητες που δεν έχουν όμως απαραίτητα άμεση σχέση με το διεθνές δίκαιο.

### Η ανθρωπιστική κρίση και ο ΓΓ του ΟΗΕ

Μέσα στο νέφος της νομικής πολυπλοκότητας, την πλέον εντυπωσιακή κίνηση το τελευταίο διάστημα την έκανε ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ (ΓΓ) ο οποίος, στις 6 Δεκεμβρίου, με επιστολή του στον Πρόεδρο του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ έθεσε την ανθρωπιστική κρίση υπόψη του Συμβουλίου. Είναι η πρώτη φορά που ο νυν ΓΓ κάνει χρήση της δυνατότητας που του παρέχει το Άρθρο 99 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών να θέσει υπόψη του Συμβουλίου Ασφαλείας θέμα που απειλεί την διεθνή ειρήνη.

Πρόκειται για μια εξέλιξη που είναι σημαντική σε πολλαπλά επίπεδα. Πρώτον, το Άρθρο 99 το έχουν επικαλεστεί ελάχιστοι ΓΓ και μάλιστα ελάχιστες φορές, μετρημένες στα δάχτυλα. Από αυτό και μόνο είναι ξεκάθαρη η βαρύνουσα σημασία της επιστολής του ΓΓ. Δεύτερον, το Άρθρο 99 είναι εκείνο το άρθρο του Χάρτη που καθιστά το ΓΓ ενεργό πολιτικό παράγοντα παραμερίζοντας το διοικητικό του ρόλο. Τρίτον, και σημαντικότερο, η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο ΓΓ αναδεικνύει ότι η εσωτερική συζήτηση περί διεθνούς δικαίου δεν ανταποκρίνεται στην κρισιμότητα της στιγμής. Καθημερινά το κόστος σε ανθρώπινες ζωές γίνεται όλο και μεγαλύτερο ενώ παράλληλα η Γάζα εί-

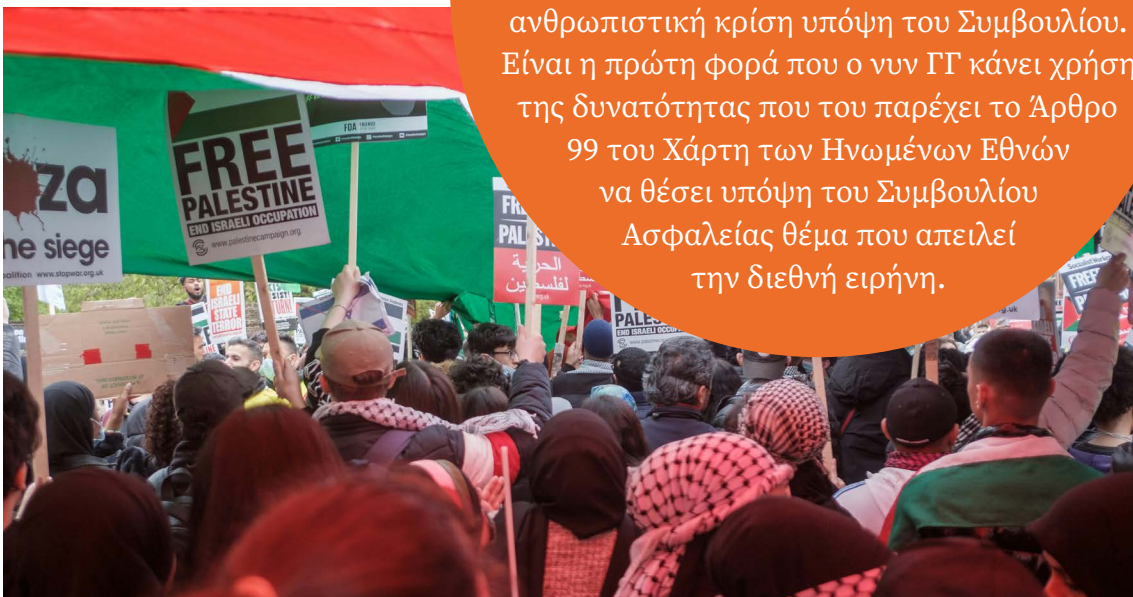
ναι έτοιμη να καταρρεύσει υπό το βάρος του αποκλεισμού και των ισραηλινών επιθέσεων. Σε αυτή τη στιγμή είναι απαραίτητο να αναλάβει δράση η διεθνής κοινότητα και να παρέμβει πολιτικά. Οι νομικές διατυπώσεις δεν βοηθούν. Λαμβάνοντας πάντα υπόψη το παράδοξο ότι είναι το ίδιο το διεθνές δίκαιο, μέσω του Χάρτη του ΟΗΕ, που δίνει τη δυνατότητα ηχηρής πολιτικής παρέμβασης στο ΓΓ και παράλληλα στο Συμβούλιο Ασφαλείας να αρθεί στο ύψος των περιστάσεων.



## Συμπεράσματα (;)

Αυτό που φαίνεται ξεκάθαρα είναι ότι το διεθνές δίκαιο διαθέτει τους απαραίτητους μηχανισμούς κατηγοριοποίησης της σύρραξης και επίσης τους απαραίτητους κανόνες για την εφαρμογή τόσο του *jus ad bellum* όσο και του *jus in bello*. Επομένως πρόκειται για μια εν μέρει επίπλαστη αμηχανία που όμως δεν αναιρεί σε καμία περίπτωση το κεντρικό επιχείρημα της συμβολής. Αυτό δεν είναι άλλο από το ότι μπροστά στη φρίκη του πολέμου είναι τουλάχιστον αφελές να γίνεται τόσο συχνά λόγος για το διεθνές δίκαιο χωρίς δεύτερη σκέψη. Οι πολιτικές αναλύσεις μπορεί να είναι σοβαρότατες και εξαιρετικά χρήσιμες (ίσως πιο χρήσιμες από τις νομικές) στην παρούσα φάση και δεν υπάρχει λόγος να διανθίζονται με νομικίστικες ανακρίβειες. Οι δε νομικές αναλύσεις θα πρέπει να έχουν μεγαλύτερη σαφήνεια και ενάργεια (σίγουρα μεγαλύτερη από όση διαθέτει η παρούσα συμβολή) προκειμένου να γίνουν πραγματικά χρήσιμες. Χωρίς να παραγνωρίζει κανείς ότι είναι η ίδια η αρχιτεκτονική του διεθνούς δικαίου που επιτρέπει η συζήτηση να φτάσει, μέσω της παρέμβασης του ΓΓ του ΟΗΕ, στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί, λόγω πολιτικών ισορροπιών, να μην δώσει μια πειστική απάντηση. Είναι όμως το κατάλληλο *forum* για να αναπτυχθεί η συζήτηση που μπορεί, έστω και με λίγες πιθανότητες, να βγάλει την κατάσταση από το τραγικό της αδιέξοδο.

Μέσα στο νέφος της νομικής πολυπλοκότητας, την πλέον εντυπωσιακή κίνηση το τελευταίο διάστημα την έκανε ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ (ΓΓ) ο οποίος, στις 6 Δεκεμβρίου, με επιστολή του στον Πρόεδρο του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ έθεσε την ανθρωπιστική κρίση υπόψη του Συμβουλίου. Είναι η πρώτη φορά που ο νυν ΓΓ κάνει χρήση της δυνατότητας που του παρέχει το Άρθρο 99 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών να θέσει υπόψη του Συμβουλίου Ασφαλείας θέμα που απειλεί την διεθνή ειρήνη.



**ΟΙ  
ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΟΙ  
ΠΟΛΕΜΟΙ  
ΚΑΙ ΤΟ  
ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ**

# ΟΙ ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ

ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΜΠΟΥΓΔΑΝΗΣ<sup>1</sup>

Από το 1948 μέχρι το 2006 έγιναν έξι Αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι. Αυτοί είναι που κατέστησαν το Μεσανατολικό ως το κύριο διεθνές Ζήτημα μετά τον Β' ΠΠ. Μέσω αυτών των πολέμων μπορούμε να αναλύσουμε όλη την ιστορία του σύγχρονου Μεσανατολικού Ζητήματος, στον πυρήνα του οποίου βρίσκεται το Παλαιστινιακό Ζήτημα. Το Μεσανατολικό των ημερών μας είναι αποτέλεσμα και έκφραση του Παλαιστινιακού. Οι **Αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι** είναι μια σειρά στρατιωτικών συγκρούσεων μεταξύ του κράτους του Ισραήλ και διαφόρων αραβικών εθνών κατά τα έτη 1948-49, 1956, 1967, 1973, 1982 και 2006.

## 1948-49: Ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας του Ισραήλ και η Παλαιστινιακή Νάκμπα

Στις 29 Νοεμβρίου 1947, ο ΟΗΕ ψήφισε υπέρ του διαχωρισμού της υπό βρετανικής εντολής Παλαιστίνης σε δύο κράτη: Ένα εβραϊκό και ένα αραβικό.<sup>2</sup> Η έναρξη της διένεξης ήταν άμεση. Καθώς τα βρετανικά στρατεύματα ετοιμάζονταν να αποχωρήσουν, η σύγκρουση κλιμακώθηκε. Μεταξύ των πιο διαβόητων γεγονότων ήταν η επίθεση στο αραβικό χωριό Deir Yassin στις 9 Απριλίου 1948. Η είδηση της εκεί σφαγής από την Irgun<sup>3</sup> και την συμμορία

<sup>1</sup> Ο Νεκτάριος Μπουγδάνης είναι πολιτικός επιστήμονας – αναλυτής για τη Μέση Ανατολή. Η διδακτορική του διατριβή καταλιάνεται με το σιιτικό τόξο στη Μέση Ανατολή από την Ιρανική Επανάσταση το 1979 μέχρι και το απόγειο του ISIS, το 2014. Ερευνητικά, τον απασχολούν οι σχέσεις των ΗΠΑ με το Ιράν.

<sup>2</sup> Ψήφισμα 181 ΟΗΕ.

<sup>3</sup> Irgun Zvai Leumi: Εβραϊκή, δεξιά μυστική οργάνωση.



Stern<sup>4</sup> εξαπλώθηκε ευρέως προκαλώντας πανικό αλλά και αντίποινα. Λίγες μέρες αργότερα, αραβικές δυνάμεις επιτέθηκαν σε μια εβραϊκή πομπή που κατευθυνόταν προς το νοσοκομείο Hadassah, σκοτώνοντας 78 ανθρώπους. Την παραμονή της οριστικής αποχώρησης των Βρετανών, στις 15 Μαΐου 1948, το Ισραήλ κήρυξε την ανεξαρτησία. Η διένεξη απλώθηκε και εντάθηκε. Αρχικά, η Αίγυπτος εξαπέλυσε αεροπορική επίθεση στο Τελ Αβίβ ενώ την επόμενη μέρα, οι ενωμένες αραβικές δυνάμεις της Αιγύπτου, της Υπεριορδανίας, του Ιράκ, της Συρίας και του Λιβάνου κατέλαβαν τις περιοχές στη νότια και ανατολική Παλαιστίνη και αμέσως μετά την Ανατολική Ιερουσαλήμ, συμπεριλαμβανομένης της μικρής εβραϊκής συνοικίας της Παλιάς Πόλης. Οι Ισραηλινοί, εν τω μεταξύ, κέρδισαν τον έλεγχο του κύριου δρόμου προς την Ιερουσαλήμ μέσω των βουνών Yehuda και απέκρουσαν με επιτυχία τις επαναλαμβανόμενες αραβικές επιθέσεις. Στις αρχές του 1949 οι Ισραηλινοί είχαν καταφέρει να καταλάβουν όλο το Νεγκέβ, μέχρι τα πρώην σύνορα Αιγύπτου-Παλαιστίνης, εκτός από τη Λωρίδα της Γάζας. Μεταξύ Φεβρουαρίου και Ιουλίου 1949, ως αποτέλεσμα χωριστών συμφωνιών ανακωχής μεταξύ του Ισραήλ και καθενός από τα Αραβικά κράτη, καθορίστηκαν προσωρινά σύνορα μεταξύ του Ισραήλ και των γειτόνων του. Στο Ισραήλ, ο πόλεμος μνημονεύεται ως ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας, ενώ στον αραβικό κόσμο ως Nakba<sup>5</sup>.

### 1956: Η Κρίση του Σουέζ

Όταν ο παναραβιστής ηγέτης Γκαμάλ Άμπντ ελ Νάσερ έγινε Πρόεδρος της Αιγύπτου, εγκαινίασε -για πρώτη φορά- μία ανεξάρτητη εθνική πολιτική απέναντι στις μεγάλες δυνάμεις, ενώ πήρε ξεκάθαρη εχθρική στάση απέναντι στο Ισραήλ. Το 1956 ο Νάσερ εθνικοποίησε την Διώρυγα του Σουέζ, πλήττοντας σε μεγάλο βαθμό γαλλικές και βρετανικές εταιρείες, αλλά και τα ζωτικά συμφέροντα Λονδίνου και Παρισίων. Η Γαλλία και η Βρετανία συμφώνησαν άμεσα με το Ισραήλ να εισβάλλει το τελευταίο στην Αίγυπτο, με δικαιολογία τον αποκλεισμό του από το λιμάνι Ελάτ και τα δικά του συμφέροντα. Έπειτα, η Γαλλία και η Βρετανία θα επενέβαιναν -φαινομενικά ως ειρηνοποιοί- και θα έπαιρναν τον έλεγχο της διώρυγας.

Τον Οκτώβριο του 1956 το Ισραήλ εισέβαλε στην Χερσόνησο του Σινά. Σε πέντε ημέρες ο Ισραηλινός στρατός κατέλαβε τη Γάζα, τη Ράφα και το Αλ-Αρίς -συλλαμβάνοντας χιλιάδες αιχμαλώτους- καθώς και το μεγαλύτερο μέρος της χερσονήσου ανατολικά της διώρυγας του Σουέζ. Οι Ισραηλινοί ήταν τότε σε θέση να ανοίξουν τις θαλάσσιες επικοινωνίες μέσω του Κόλπου της Άκαμπα. Τον Δεκέμβριο, μετά την κοινή Αγγλογαλλική επέμβαση, μια Δύναμη Έκτακτης Ανάγκης του ΟΗΕ στάθμευσε στην περιοχή και οι ισραηλινές δυνά-

---

Ιδρύθηκε το 1931.

<sup>4</sup> Σιωνιστική εξτρεμιστική οργάνωση. Ιδρύθηκε το 1940.

<sup>5</sup> Nakba, η «Καταστροφή», λόγω του μεγάλου αριθμού προσφύγων και εκτοπισμένων που προέκυψαν από τον πόλεμο.

μεις αποχώρησαν τον Μάρτιο του 1957. Αν και οι αιγυπτιακές δυνάμεις είχαν ηττηθεί σε όλα τα μέτωπα, η κρίση του Σουέζ θεωρήθηκε από τους Άραβες ως Αιγυπτιακή νίκη και δημιούργησε τον μύθο του Νάσερ. Οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ στήριξαν τον Νάσερ προσδοκώντας σε οφέλη, ενώ Γαλλία και Βρετανία ήταν οι ηττημένοι της κρίσης.

### **1967: Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών**

Οι αραβικές και ισραηλινές δυνάμεις συγκρούστηκαν μεταξύ 5 και 10 Ιουνίου 1967, σε αυτό που ονομάστηκε Πόλεμος των Έξι Ημερών ή Πόλεμος του Ιουνίου. Στις αρχές του 1967 η Συρία ενέτεινε τους βομβαρδισμούς ισραηλινών χωριών από θέσεις στα Υψίπεδα του Γκολάν. Όταν η Ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία κατέρριψε έξι συριακά μαχητικά αεροσκάφη σοβιετικών MiG ως αντίποινα, ο Νάσερ κινητοποίησε τις Αιγυπτιακές δυνάμεις κοντά στα σύνορα του Σινά, αψηφώντας την εκεί δύναμη του ΟΗΕ και προσπαθώντας να αποκλείσει το Ελάτ. Τον Μάιο του 1967 η Αίγυπτος υπέγραψε ένα αμοιβαίο αμυντικό σύμφωνο με την Ιορδανία. Ενώ οι Αραβικές χώρες ήταν έτοιμες να επιτεθούν, το Ισραήλ εξαπέλυσε μια ξαφνική αεροπορική επίθεση, καταστρέφοντας την αιγυπτιακή αεροπορία πριν προλάβει να αντιδράσει. Η νίκη του Ισραήλ στο έδαφος ήταν επίσης συντριπτική. Ισραηλινές μονάδες απώθησαν τις συριακές δυνάμεις από το Γκολάν καταλαμβάνοντάς το. Επίσης, πήραν τον έλεγχο της Λωρίδας της Γάζας αλλά και της Χερσονήσου του Σινά από την Αίγυπτο, ενώ εκδίωξαν τις ιορδανικές δυνάμεις από τη Δυτική Όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ.

### **1973: Ο Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ**

Οι σποραδικές μάχες που ακολούθησαν τον Πόλεμο των Έξι Ημερών εξελίχθηκαν και πάλι σε πόλεμο πλήρους κλίμακας το 1973. Στις 6 Οκτωβρίου, την εβραϊκή ιερή ημέρα του Γιομ Κιπούρ, το Ισραήλ πιάστηκε απροετοίμαστο από τις αιγυπτιακές δυνάμεις που διέσχισαν τη Διώρυγα του Σουέζ και τις συριακές που περνούσαν τα Υψίπεδα του Γκολάν. Οι αραβικοί στρατοί έδειξαν μεγαλύτερη επιθετικότητα και μαχητική ικανότητα από ό,τι στους προηγούμενους πολέμους και οι ισραηλινές δυνάμεις υπέστησαν μεγάλες απώλειες. Ο ισραηλινός στρατός αντεπιτέθηκε, διασχίζοντας τη Διώρυγα του Σουέζ και εγκαθιστώντας δυνάμεις στη δυτική όχθη του. Ωστόσο, δεν ανέκτησε ποτέ τις φαινομενικά αδιαπέραστες οχυρώσεις του κατά μήκος του Σουέζ, τις οποίες είχε καταστρέψει η Αίγυπτος στις αρχικές της επιθέσεις. Οι μάχες έληξαν στις 26 Οκτωβρίου. Το Ισραήλ υπέγραψε επίσημη συμφωνία κατάπαυσης του πυρός με την Αίγυπτο στις 11 Νοεμβρίου και με τη Συρία στις 31 Μαΐου 1974. Η Συμφωνία αποδέσμευσης μεταξύ του Ισραήλ και της Αιγύπτου, η οποία υπογράφηκε στις 18 Ιανουαρίου 1974, προέβλεπε την αποχώρηση του Ισραήλ από το Σινά, ενώ η Αίγυπτος επρόκειτο να μειώσει το μέγεθος των δυνάμεών της στην ανατολική όχθη του καναλιού. Μεταξύ των δύο στρατών εγκαταστάθηκε μια ειρηνευτική



“

[...]

Το 1982, το Ισραήλ εισέβαλε και πάλι [στον Λίβανο], καταλαμβάνοντας το νότιο τμήμα της χώρας μέχρι και τα προάστια της Βηρυτού, επιχειρώντας -και πετυχαίνοντας- την απομάκρυνση της PLO από τη χώρα. Οι βομβαρδισμοί κόστισαν τη ζωή σε 20.000 περίπου Λιβανέζους και Παλαιστίνιους, ενώ σοκ προκάλεσαν οι σφαγές των Παλαιστινίων αμάχων στους προσφυγικούς καταυλισμούς Σάμπρα και Σατίλα.

δύναμη του ΟΗΕ. Η συμφωνία αυτή συμπληρώθηκε από άλλη, η οποία υπογράφηκε στις 4 Σεπτεμβρίου 1975. Στις 26 Μαρτίου 1979, το Ισραήλ και η Αίγυπτος υπέγραψαν μια συνθήκη ειρήνης η οποία τερμάτιζε επίσημα την κατάσταση πολέμου που υπήρχε μεταξύ των δύο χωρών για 30 χρόνια. Σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης, οι οποίοι είχαν προκύψει από τις Συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ λίγους μήνες πριν, το Ισραήλ επέστρεψε ολόκληρη τη χερσόνησο του Σινά στην Αίγυπτο και, σε αντάλλαγμα, η Αίγυπτος αναγνώρισε το δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ. Οι δύο χώρες συνήψαν στη συνέχεια κανονικές διπλωματικές σχέσεις. Ο Αραβικός Σύνδεσμος τότε απέβαλλε την Αίγυπτο από τις τάξεις του, απόφαση που ανακλήθηκε δέκα χρόνια αργότερα.

### 1982: Ο Πρώτος Πόλεμος του Λιβάνου

Το Ισραήλ εισέβαλε στα Λίβανο για πρώτη φορά το 1978, εν μέσω του Λιβανικού Εμφύλιου, με σκοπό να διαλύσει τις ένοπλες παλαιστινιακές ομάδες Φενταγίν, οι οποίες δρούσαν εναντίον του.<sup>6</sup> Η Συρία είχε ήδη εμπλακεί στον Εμφύλιο. Ο Άσαντ υποστήριξε τις θέσεις των Μουσουλμάνων και των Παλαιστινίων συμμάχων τους για λόγους κυρίως ιδεολογικούς, αλλά γνώριζε καλά ότι μια νίκη τους θα προκαλούσε τη στρατιωτική επέμβαση των Ισραηλινών και την κατάληψη του νοτίου Λιβάνου, θέτοντας σε κίνδυνο την ασφάλεια της ίδιας της Συρίας.<sup>7</sup> Ο ρόλος της Συρίας ως διαμεσολαβήτρια της λιβανέζικης κρίσης ήταν αποδεκτός από τις κύριες Αραβικές χώρες, αλλά και από κάποιες από τις ξένες δυνάμεις. Άλλωστε, η Συρία, είχε ήδη μεσολαβήσει επιτυχώς και το 1973 στην διένεξη μεταξύ του Λιβανέζικου στρατού

<sup>6</sup> Walid Khalidi, *Conflict and violence in Lebanon: Confrontation in the Middle East* (Harvard University, USA: Center for International Affairs, 1979), 123.

<sup>7</sup> Αλέξανδρος Κούτσης, *Μέση Ανατολή, Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη*, τ. Α' (Αθήνα: Παπαζήσης, 1992), 275-6.

και του Παλαιστινιακού Κινήματος Αντίστασης.<sup>8</sup> Το 1982, το Ισραήλ εισέβαλε και πάλι [στον Λίβανο], καταλαμβάνοντας το νότιο τμήμα της χώρας μέχρι και τα προάστια της Βηρυτού, επιχειρώντας -και πετυχαίνοντας- την απομάκρυνση της PLO από τη χώρα.<sup>9</sup> Οι βομβαρδισμοί κόστισαν τη ζωή σε 20.000 περίπου Λιβανέζους και Παλαιστίνιους, ενώ σοκ προκάλεσαν οι σφαγές των Παλαιστινίων αμάχων στους προσφυγικούς καταυλισμούς Σάμπρα και Σατίλα.<sup>10</sup> **Η εισβολή του Ισραήλ στο Λίβανο το 1982, ήταν μια στρατιωτική δράση που έλαβε μέρος στο πλαίσιο ενός σύνθετου περιβάλλοντος, το οποίο περιλάμβανε τον Εμφύλιο πόλεμο του Λιβάνου, την ευρύτερη Αραβοϊσραηλινή διαμάχη, την Ισραηλινή εγχώρια πολιτική, καθώς και τις σοβιετικές και αμερικανικές φιλοδοξίες στην περιοχή. Ο Υπουργός Άμυνας Σαρόν, εμπνευστής και ενορχηστρωτής της εισβολής, προσπάθησε να εκδιώξει την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO), η οποία είχε βρει καταφύγιο στη χώρα μετά την εκδίωξή της από την Ιορδανία, να αναγκάσει την Συρία να αποσυρθεί από το Λίβανο και να καθορίσει τη λιβανέζικη πολιτική. Όμως, η συμμετοχή του στο Λίβανο είχε ακούσιες συνέπειες, αντίθετες με το στόχο της αποστολής του: Η Παλαιστινιακή παρουσία εδραιώθηκε -παρά την απόσυρση της ηγεσίας της- η Συριακή κατοχή συνεχίστηκε και επιπλέον, όχι μόνο αναπτύχθηκαν ριζοσπαστικές ισλαμιστικές ομάδες όπως η Χεζμπολλάχ, αλλά ακόμα περισσότερο οι Χριστιανοί Μαρωνίτες, σύμμαχοι του Ισραήλ, απώλεσαν τη πολιτική εξουσία τους.<sup>11</sup>**

<sup>8</sup> Marius Deeb, *The Lebanese Civil War* (New York: Praeger, 1980), 133.

<sup>9</sup> David Honig, "Israel's "Little Vietnam": Negotiating Withdrawal from South Lebanon", *Harvard International Review*, 19, 3, (Summer 1997), 60-1 και 75.

<sup>10</sup> Rashid Khalidi, *Under Siege: PLO Decisionmaking During the 1982 War* (New York: Columbia University Press, 2014), 124-126. Chaim Herzog, *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι, η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, (Ν. Ψυχικό: Λιναίος, 2011), 653-4.

<sup>11</sup> Brian R. Parkinson, "Israel's Lebanon war: Ariel Sharon and 'Operation Peace for Galilee'", *Journal of Third World Stud-*

“

[...]

Στις 26 Μαρτίου 1979, το Ισραήλ και η Αίγυπτος υπέγραψαν μια συνθήκη ειρήνης η οποία τερμάτιζε επίσημα την κατάσταση πολέμου που υπήρχε μεταξύ των δύο χωρών για 30 χρόνια. Σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης, οι οποίοι είχαν προκύψει από τις Συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ λίγους μήνες πριν, το Ισραήλ επέστρεψε ολόκληρη τη χερσόνησο του Σινά στην Αίγυπτο και, σε αντάλλαγμα, η Αίγυπτος αναγνώρισε το δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ. Οι δύο χώρες συνήψαν στη συνέχεια κανονικές διπλωματικές σχέσεις. Ο Αραβικός Σύνδεσμος τότε απέβαλλε την Αίγυπτο από τις τάξεις του, απόφαση που ανακλήθηκε δέκα χρόνια αργότερα.

“

[...]

Λόγω της μεγάλης επιτυχίας της Χεζμπολλάχ, οι σύμμαχοί της Συρία και Ιράν παίζουν ρόλο στη λιβανέζικη και περιφερειακή πολιτική. Η ύπαρξη και ενδυνάμωση του λεγόμενου σιιτικού τόξου (Ιράν, Συρία, Χεζμπολλάχ, σίιτες του Ιράκ), περνάει μέσα από το Λίβανο. Χωρίς τη Χεζμπολλάχ, τόσο το Ιράν όσο και η Συρία θα βρίσκονταν σε δυσμενέστερη θέση στον περιφερειακό γεωπολιτικό χάρτη.

## 2006: Ο Δεύτερος Πόλεμος του Λιβάνου

Ο γνωστός στο Λίβανο ως Πόλεμος του Ιούλη και στο Ισραήλ ως Δεύτερος πόλεμος του Λιβάνου -διάρκειας 34 ημερών, διεξήχθη στα εδάφη του βορείου Ισραήλ και του Νοτίου Λιβάνου ανάμεσα στην ένοπλη πτέρυγα της σιιτικής φιλοϊρανικής οργάνωσης Χεζμπολλάχ και το Ισραήλ. Ο πόλεμος ξεκίνησε στις 12 Ιουλίου 2006 και έληξε ανεπίσημα στις 14 Αυγούστου όταν τέθηκε σε εφαρμογή το ψήφισμα-απόφαση του ΟΗΕ για κατάπαυση του πυρός και επίσημα στις 8 Σεπτεμβρίου 2006, όταν το Ισραήλ ήρε τον ναυτικό αποκλεισμό του Λιβάνου.

Αρχικά, η Χεζμπολλάχ ξεκίνησε την *Επιχείρηση «Αληθινή Υπόσχεση»*, ονομαζόμενη από μια «υπόσχεση» του αρχηγού της Σεΐχη Χασάν Νασράλα, να αιχμαλωτίσει Ισραηλινούς στρατιώτες και να τους ανταλλάξει με τρεις Λιβανέζους κρατουμένους. Η επιδρομή τις πρώτες πρωινές ώρες στο ισραηλινό έδαφος κατέληξε με οκτώ Ισραηλινούς στρατιώτες νεκρούς και δύο αιχμαλωτισμένους. Το Ισραήλ απάντησε τότε με την *Επιχείρηση «Δίκαιη Ανταμοιβή»*, η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε *Επιχείρηση «Αλλαγή Κατεύθυνσης»*. Ο Πόλεμος έληξε ταπεινωτικά για το Ισραήλ και η Χεζμπολλάχ κατέστη από τότε επίσημη -και υπολογίσιμη- δύναμη της πολιτικής ζωής του Λιβάνου. Λόγω της μεγάλης επιτυχίας της Χεζμπολλάχ, οι σύμμαχοί της Συρία και Ιράν παίζουν ρόλο στη λιβανέζικη και περιφερειακή πολιτική. Η ύπαρξη και ενδυνάμωση του λεγόμενου σιιτικού τόξου (Ιράν, Συρία, Χεζμπολλάχ, σίιτες του Ιράκ), περνάει μέσα από το Λίβανο. Χωρίς τη Χεζμπολλάχ, τόσο το Ιράν όσο και η Συρία θα βρίσκονταν σε δυσμενέστερη θέση στον περιφερειακό γεωπολιτικό χάρτη.

ies, 24, 2, (Fall 2007), 63-84.



ME ΕΥΡΥΤΕΡΟΝΙΟ ΦΑΚΟ